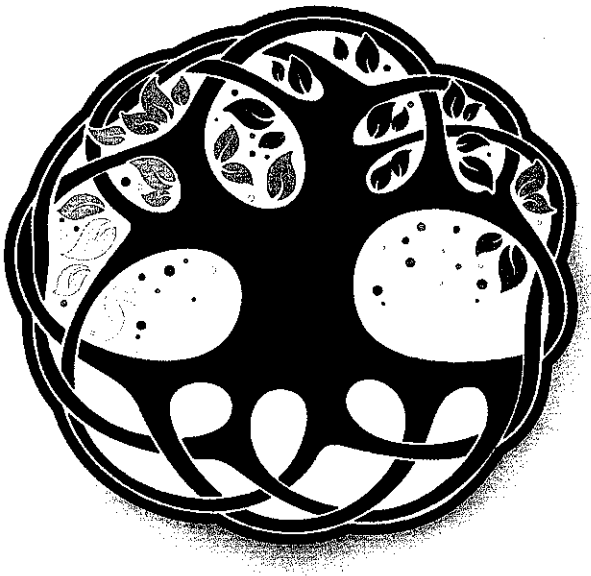
Tasavvuf

BUGÜNÜN TASAVVUFU

Tasavvufa Giriş

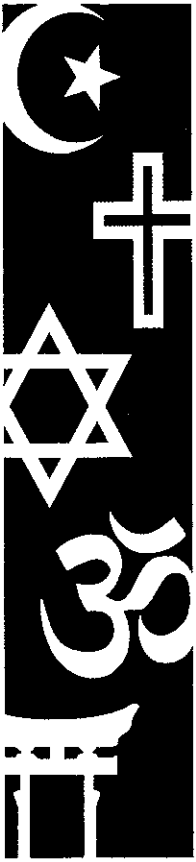
Bugünün İnsanına Bugünün Cevapları

ÇAĞRI DÖRTER

6. BASKI

Doğan novus

Tasavvuf, diri bir gelenektir. Her daim tazedir. Her devirde temsilcileri tarafından o devre uygun olarak aktarılır. Bu nedenle de insanlar üzerinde gerçek dönüşümler yaratır. Ancak zaman değiştikçe, yaşam ve insan da değişir. Bu değişimle birlikte rahatsızlıklar, şikâyetler ve sıkıntılar da değişir. Birliktelikler, ev yaşamı, iş yaşamı, sosyal yaşam, hayatın ritmi ve zihnin temel durumları da değişir. Bunlarla birlikte, gerçekleşmesi zorunlu bir değişim daha vardır: Değişen yaşama, değişen insana ve onun değişen sıkıntılarına verilecek ilacın da değişimi. Elbette özü sabit tutularak...

Bugünün Tasavvufu; ağır tasavvuf kitapları ile hafif romanlar arasında kalan ve onu bulunduğu yerden alıp dengeli bir şekilde karşıya geçirecek köprünün arayışında olanların talebiyle yazılmıştır. Bugünün insanı için; bugünün yaşantısı, bugünün dili, bugünün örnekleri ve bugünün kavramları kullanılarak oluşturulmuştur.

Hakikat, varoluştaki hiçbir zerreyi dışında bırakmaz. Ancak insanın Hakikat Yolu'nu bulması, ruhunu doyurması ve O'na yaklaşabilmesi için ilk şart "sorgulamak"tan geçer. Yani ilk emrin hayata geçirilmesi: Oku...

Bu kitap, Hakikat Okyanusu'na önce kıyıdan bakmak, sonra sahillerinde dolaşmak, kendini hazır hissettiğinde ağır ağır içine girmek ve dilediği zaman da derinleşmek isteyenler için bugünün ruhuna uyumlu bir köprü olmak üzere yazılmıştır.

İnsanın en büyük macerası "kendini bilme macerası"dır. Ve bu maceraya girenin yaşamı, bir daha asla eskisi gibi olmayacaktır...

ISBN 978-625-8004-19-9

Sertifika no: 44919

9 786050 954104

Doğan novus

BUGÜNÜN TASAVVUFU
Bugünün İnsanına Bugünün Cevapları

Yazan: Çağrı Dörter
Editör: Aycan Saroğlu

Yayın hakları: © Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.
Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Ağustos 2018
6. baskı / Nisan 2022 / ISBN 978-625-8004-19-9
Her 2000 adet bir baskı olarak kabul edilmektedir.
Sertifika no: 44919

Kapak tasarımı: Çağrı Dörter
Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi. A Blok Kat: 2
34310 Haramidere-İstanbul
Tel. (212) 412 17 00
Sertifika no: 44452

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL
Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

Bugünün Tasavvufu

Bugünün İnsanına Bugünün Cevapları

Çağrı Dörter

Doğan novus

Yazar Hakkında

Konuşmayı öğrendiğinde ilk sorduğu soru "Biz kimiz?" oldu. Ardından, "Nereden geldik? Nereye gidiyoruz? Yaşamın kaynağı nedir?" gibi sorular bu soruyu takip etti. Sonra da diğerleri: "Varoluş, yaşam, ölüm, doğum, ruhların kaynağı, dinlerin kökeni nedir?" Sorular, zaman geçtikçe durmak şöyle dursun, giderek derinleşiyordu.

İlkokuldayken; din adı altında anlatılanları, sevap-günah-cennet-cehennem kavramlarını, kader ile özgür irade çelişkisini sorgularken buldu kendini. Bu konularda kimseden gerçek anlamda tatmin edici cevaplar alamayınca, cevapları bizzat arama ve bulma arzusu galebe çaldı. Ailesi de bu sorulara cevap vermekte zorlandığından, Tasavvuf Geleneği'nden gelen büyükannesi Melahat Hanım'ın desteğini istediler. O an, hayatında kaçınılmaz bir değişimin başladığı andı. O günden sonra büyükannesiyle arasında özel olarak gelişecek ve uzun yıllar devam edecek bir "sohbet" süreci başlamış oldu. Çoğunlukla tüm güne yayılan bu sohbetler, ailesi de dahil dışarıya kapalı olacak ve konuşulanlar, sadece ikisi arasında kalacaktı.

Üniversite yıllarında anladı ki Hakikat; ancak birbirinden farklı görünen dinler, öğretiler, disiplinler, felsefeler, anlayışlar ve bilim dallarının ardındaki ortak Kaynak olarak bulunduğunda anlaşılabilirdi! O, tek yönlü bir bakış açısıyla (öğretilmiş-ezberlenmiş inanç) asla kavranamazdı.

Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun olduktan sonra, bir yandan dünya üzerindeki tüm büyük dinleri, inançları, ruhsal öğretileri, felsefeleri, aydınlanma geleneklerini, erenlerin yollarını ve onların ardındaki saklı anlamları araştırırken, diğer yandan farklı dergilerde bu alanlarla ilgili makaleler yazmaya devam etti. Yoğun talep üzerine, onunla aynı anlama derdini taşıyan insanlara ücretsiz seminerler, eğitimler ve konferanslar verdi.

Bu süre boyunca farklı içsel geleneklerin içinde bulundu ve öğretilerini aldı. Bu çeşitlilik sayesinde, hepsinin bünyesindeki farklı ve ortak noktaları tespit etme konusunda gereken vizyonu kazandı. Elbette bunun bir de bedeli vardı. Bu süreç, aynı zamanda, su bulmak için yeterli derinliğe ulaşmayacak farklı kuyular açmak anlamına da geliyordu. Oysa suyun çıkması için bir kuyuyu sabırla kazmaktan ve ona adanmaktan başka yol yoktu. O ana dek tanıştığı hiç kimse ile bunu yapacak gönül bağı oluşmadığından, bu arayış bir süre daha devam etti. Ta ki bir gün, görünmez bir el kalbini sıkana kadar.

Diğerlerinden farksız görünen o günün sonunda, içine yeni dahil olduğu bir öğretinin, belirli bir ruh hali yaratmak üzere tavsiye ettiği bir metodu denemek üzere hazırlık yaparken, bir anda kalbinin sıkılmasıyla kalakaldı. Bedeni âdeta hareket kabiliyetini yitirmişti. Kalbinde bir ses patladı: "Senin yolun bunlar değil!" Hazırlıklarını yaptığı uygulamayı olduğu gibi bıraktı ve günler boyunca bu iç halini gözlemlemeye devam etti. Zaman geçtikçe kalbindeki sıkışma arttı. Sonunda bunun gelip geçici bir hal olmadığını ve bir karar vermesi gerektiğini anladı. Aslında bu karar çok uzun zaman evvel zaten verilmişti, bunu da biliyordu. Ona kalan, sadece bu kararı kalbiyle de onaylamaktı: "Benim yolum bunlar değil." O anda, kalbini hiç gevşetmeden sıkan görünmez el onu bıraktı. Yıllar sonra Anadolu erenlerinden İsmail

Emre'nin (1900-1970) "Gidenin de elinde değil" sözünü işittiğinde, bu sözle ne demek istediğini tam anlamıyla anlayacaktı.

Artık seneler boyunca tatillerde dahi denize girmek yerine okumayı seçtiği kitaplardan, işini büyütmek yerine gecegündüz araştırdığı kaynaklardan ve o güne dek karşılaştığı değerli insanlardan aldığı irfani (yol bulduran) bilgilerin işaret ettiği "yaşantı"nın tam anlamıyla uygulanma zamanı gelmişti. Bunun için en sağlıklı, dengeli ve derinlikli yolun "aydınlanmış bir insanla çalışmak" olduğunu biliyordu. Gönlüne o manevi güveni verecek böyle bir karşılaşmayı uzun yıllar boyunca diledi. Bir gün eline aradığı adres ulaştı; ama yolun son bulduğu yamaçta karşıya geçilecek bir köprü yoktu. O yamacın başında ne kadar gerekiyorsa o kadar beklemeye karar verdi. Vakti geldiğinde, olağandışı zincirleme olayların bir araya gelerek kurduğu köprüden karşıya geçti. Ve nihayet, aradığıyla buluştu...

Yaklaşık 12 sene sürecek olan usta-öğrenci ilişkisi içinde, yazının ve dilin ifade etmekte yetersiz kalacağı süreçlerden geçti. Bu süreçlerin sonunda, üç sene sürecek bir "sessizlik inzivası"na (Hakikat hakkında konuşmama ve yazmama süreci) çekildi. İnziva, iç âlemden gelen bir yönlendirmeyle son buldu. Ve bu yönlendirme ile dinlere, öğretilere ve aydınlanma yollarına kaynak olan Hakikat'i, hepsini kapsayacak şekliyle ifade etmek üzere kitaplar yazmaya ve söyleşiler yapmaya başladı. Kitapları yabancı dillere de çevrilerek dünya çapında okurlarıyla buluştu. Bu süreçler esnasında dünyanın farklı coğrafyalarında tasavvuf ehlinden şamanlara, yoga ustalarından Kızılderililere uzanan farklı öğretilerin temsilcileriyle dostluğu ve paylaşımları devam etti.

Bugünün Tasavvufu serisi, toplamda 20 seneyi aşan bu yolculuk ve süreçlerden süzülen özün konsantre bir şekilde okura sunulması ve tüm dinlerin, öğretilerin ve yolların mer-

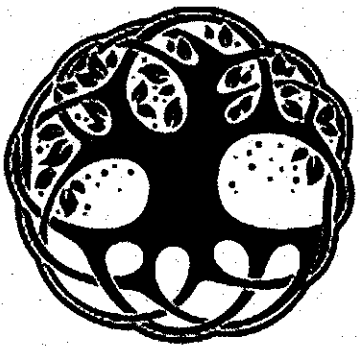
kezindeki Hakikat'in olabilecek en net ve aynı zamanda derinlikli bir şekilde anlaşılması niyetiyle kaleme alındı.

Ona bu anlayışı veren "Yol"un gerektirdiği gibi, 18 seneyi aşkın süredir vermeye devam ettiği seminerler, eğitimler ve konferansların hiçbirinden maddi veya manevi bir karşılık almadı. Bunun nedenini şu cümlelerle ifade etmektedir: "Hakikat; ne parayla satın alınabilecek, ne de liyakat olmadan aktarılabilecek bir şeydir. İnsanın gözlerinden 'samimiyet' ışıyana dek, 'aradığı' yanı başında dahi olsa, ona ulaşamaz ve Hakikat ona kendini açmaz. Bu bakış açığa çıkmadan insan dünyayı dolaşsa ve tüm kazancını bu yolda harcasa dahi, O'nu bulamaz. Çünkü mesele dışarıda değil, bizzat kendi gözlerinin ardındakindedir. Arayışında samimi olana ve emek verene ise 'o el' nerede olursa olsun, ulaşır. Çünkü bu yol fiziksel mesafelerle değil; içsel yakınlık, samimiyet ve emekle ilgilidir..."

Teşekkür

Değerli dostluğu ve eşsiz katkıları için Metin Bobaroğlu'na; bu kitap serisinin okurlarla olabildiğince erken buluşması için ısrarları ve sağladığı destekler için Arzu Özev Dörter'e; özen ve özveriyle metnin üzerinde çalışan ve tüm süreç boyunca desteğini esirgemeyen editörümüz Kevser Aycan Aşkım Saroğlu'na; değerli fikirleri, katkıları ve emeği için Handan Akdemir'e ve tüm Doğan Novus ailesine teşekkürler...

Sunuş

İnsan, zannettiğinden çok daha derin bir varlık. Bu derinlik nedeniyle, insanın kendi varlığı üzerine mevcut bilgilerin yoğunluğu, yeri gelir öğrenme yolunda olanların gözünde büyüyebilir, aklını karıştırabilir ve insanı nereden başlayacağını bilemez halde bırakabilir. Ancak bu yolun yolcularının ne detaylarda boğulmalarına gerek vardır, ne de bu yürüyüşün nasıl olacağı konusunda endişelenmelerine. Tarih boyunca nicesi aynı yolu nasıl yürümüşse, onlar da öyle yürüyeceklerdir. Bu yol da her yol gibi, önce ilk adımı atmakla başlar: Niyet etmek.

Ancak bu niyetin samimi olması gerekir. Bunun anlamı da şudur: Yolu sürmeye talip olan, niyet ettiği yönde yürümek üzere gereken emeği vermeye, kendine sunulacak sofraya (irfaniyet bilgisi) hürmet etmeye ve nefsi üzerinde gereken çalışmaları yapmaya kararlı olmalıdır. Tüm bunların toplamı ise "samimiyet" demektir ancak bu da tek başına yeterli değildir. Onu tamamlayacak bir anahtar vardır: Bu anahtar "edep"tir. Edep demek, manevi bir dostluğun ve yolculuğun inceliklerine göre hareket edebilme kabiliyeti demektir. "Edep" ile buluşmuş bir "samimiyet", Yol'un kapısını en hızlı açacak anahtar anlamına gelir. Unutmamalıdır ki, **niyetinde samimi olmayana, aynı evde yaşadığı bir peygamber dahi yardım edemez. Niyetinde samimi olanın kokusu ise, varoluşun öteki ucundan duyulur.**

Günümüzde bir rüya gibi gelip geçen hayatın hakikatlerini anlamak, varoluşa dair gerçek cevaplara ulaşmak ve dinlerin köklerinin nerede bulunduğunu öğrenmek isteyenlerin sayısı hızla çoğalıyor. Din adı altında öğretilen ancak aslında dinin özü ile ilgisi olmayan geleneklerin ve sonradan eklenen âdetlerin, zamanla dinlerin özünü tamamen örterek, ezberlere ve ritüellere dönüşmüş olması da insanları her geçen gün bu arayışa daha fazla itiyor. İçi boşaltılmış ezber ve ritüeller, ruhun karnını doyurmuyor. Bu gerçeği elbette kimi kabul eder, kimisi ise üzerini örterek, eski köye yeni âdet getirmek istemez. Bu nedenle de o "eski köy" yani "sorgulanmamış inançlar" zaman içinde ıssızlaşır, kuraklaşır ve içi iyice boşalır.

Ancak **farkındalık sahipleri dine sonradan eklenmiş, din adı altında sunulan ezberlerin insan doğasında bir karşılığının olmadığını görüp, bunun yarattığı gerilimi fark eder ve bir sorgulamaya girişir.** Anlarlar ki, sorgulamadıkları her ezber, onları farkında olmadan başka kulların kölesi haline getirmektedir. Görürler ki, din adı altında aslında şekilperestliğe yönlendirilenlerin, yaşadıkları acı tecrübeleri yaşamaktan kurtulmanın yolu "sorgulamak"tan geçer. Bu da "oku" hitabının gereğinin yapılması anlamına gelir. Ve bu sorgulama olmadan, hak dine geçiş olmaz. Çünkü Yol, ilk hitapla, "Oku" ile başlar. Ve ilk hitabın gereği yapılmadan, kalanı kendini açmaz. Sorgulamayanlar, onlara öğretilen zanları din kabul ederek yaşamaya devam edebilir. Ama bu "kendi dini yerine bir başkasının dini ile yaşamak" anlamına gelecektir. Ve elbette bir bedeli de olacaktır. **Hakikat, insan kendine dönüp mevcut anlayışını sorgulama cesaretini göstermedikçe asla kendini ona açmaz.** Bu yoğun sorgulamadan ve samimiyet sınavından geçmeyen hiçbir insan ne peygamber ne de veli olabilmiştir... İşte bu gerçek, başlı başına arayana en net cevaptır. Ve Tasavvuf Yolu, ancak bu sorgulamaya gelenlerin sürebileceği bir yoldur.

Hakikat odur ki; her şeye kaynak olan Varlık, ne ona öğretildiği gibi en ufak şeylere günah yazmaya ve kullarını cezalandırmaya meraklıdır, ne de her an onun açığını yakalamayı gözlemektedir. O, sabırla, insanın içsel yolculuğa ilk adımı atıp, kendi kendini yaktığı bu cehennemden kurtulmasını beklemektedir. O'nun tüm çağrısı, içteki yangının söndürülmesi ve insaniyetin hakkıyla tadına varılabilmesi içindir.

Yangın ancak onu ortadan kaldırmak üzere bir yol seçerek söner. Peki, bu hassas seçim nasıl yapılacaktır? Bir yola adım atan ve onu sürdürme iradesini gösterebilen yolcu için o yolun doğruluğunu sınamanın en net yolu; o yolu seçen yolcunun hayatında, ilişkilerinde, günlük yaşamında ve iç dünyasında oluşan olumlu değişikliklerdir. Ancak bazen sırf yeni bir yol sürmenin verdiği heyecan bile insanın geçici olarak bu tür değişimleri yaşadığı yanılsamasına yol açar. Öyleyse ilk anlamamız gereken, yaşanan değişimin ne tür bir değişim olduğunun farkına varmak, sonra da bunun kalıcı olması gerektiğini bilmektir. Yolcuyu bir yandan daha sakin, barışçıl, saf ve huzurlu hale getirirken, öte yandan da onun kendini ve varoluşu anlamasını sağlayan, çelişkilerini çözen, sorularını cevaplayan, gönlünü ferahlatan ve tüm renkleri (farklılıkları, düşünceleri, yolları) bünyesinde bütünleştiren (tevhid eden) bir yol, elbette ki Hakikat'i yansıtan bir yol olacaktır. Bulması zor ancak aramaya değer olan yol da, ancak böyle bir yoldur. Diğerlerinin aksine, hakiki olan yolun sorgulanmaktan çekincesi olmaz, tersine bunu bizzat teşvik eder. Ki yolcunun hayatındaki tüm yalanlar ve maneviyat ambalajı içindeki sahtelikler bir bir dökülsün ve geriye sadece gerçek olanlar kalsın.

İlk putlarını kırabilenlere, çevresi tarafından öğretilenleri sorgulama cesareti gösterenlere gerisi kolaylaştırılır. Mevcut anlayışına ısrarla tutunan, onu bir refleks olarak savunan ve kendi içsel gelişimini baltalayanlar içinse her şey zamanla daha da zorlaşmaya başlar. Bu tavrıyla; Hakikat bilgisine, den-

geye, derin anlayışa, dinin hakikatine ve tüm bunları anlamanın vereceği huzura duvar örmüş olur. Duvarlarını bizzat kendi elleriyle örüp, sonra da o duvarlara kafasını vurmak, kendini sorgulama samimiyetine ulaşmayan nefsin doğal bir davranışıdır. Varoluşun yasalarıyla inatlaşmanın sonuçları, her daim sıkıntılı olur. Yanlış tohumdan doğru fidanın çıkması mümkün değildir. Bu bin kez de denense, sonuç değişmez. Çünkü sorun tohumda, yani yaşama bakıştadır.

Kendini yüksek bir yerden aşağı atan bir çocuğun masum olması nasıl yer çekimini ortadan kaldırmaya yetmiyor ve sonuçları değiştirmiyorsa; kendini sorgulamayan bir nefs inatla uçurumdan atlamak üzere koştuğunda da, dilerse çok iyi niyetli olsun, yer çekimi ona farklı davranmayacaktır. Çünkü O'nun insana uzattığı en büyük yardım eli olan "akıl mekanizması" zaten doğarken verilmiştir. Bu nedenle; aklın devreye sokulmaması, zaten uzatılmış olan o yardım elini geri itmek demektir ve O'na ihanet etmek olarak sisteme (sünnetullah) işlenir. Hem yardım elini geri çevirip, hem de içine düşülen sıkıntılı haller için yardım istemek ne kadar samimidir? "Aklını işletmeyen" yani "sorgulamayan" nefs, en masum haliyle dahi aslında masum değildir. Akıl işletilmediğinde, duaların dahi kabul edileceği şüphelidir. Çünkü tüm yetkin dinlerde ve öğretilerde hep önce aklın kullanılması, daha sonra da sonuçların O'na teslim edilmesi vurgulanır. Çalışmadan, emek vermeden ve aklını kullanmadan O'na teslim edilecek bir yaşamdan hiçbirinde bahsedilmez. Öyle olsaydı, başta peygamberler, çektikleri sıkıntıları çekerler miydi? Onca emeği vermelerine gerek kalır mıydı? Her şey oturdukları yerden hallolmaz mıydı? Onlar için dahi durum buyken, kime istisna yapılabilir? Bu nedenle "İnsan için kendi emeğinden başkası yoktur" hitabının ne kadar hayati bir konuyu anlattığının anlaşılması ve kemikleşmiş-ezbere inanışların sorgulanması

bu yolun yolcusu için uçurumdan önceki son çıkıştır. Zamanında Mevlânâların ve Yunusların aldığı bu çıkışı alan için, sıkıntılar yerine güzelliklerin açığa çıktığı bambaşka bir yol ve iklim kendini gösterir.

* * *

Günümüzde Tasavvuf ile ilgili en büyük boşluklardan biri de bu engin, derin alan hakkında yalın ve net cevapların nasıl alınabileceğini ve bu yaşantının bugünün yaşamıyla nasıl kaynaştırılacağını gösteren güncel eserlerin sayısının yok denecek kadar az olmasıdır. Hal böyleyken, bu yolu anlamaya niyet edenlerin büyük bir çoğunluğu, ağır ve kendilerine yabancı bir dilin kavramlarıyla dolu sayfaların yer aldığı eserleri daha başından ellerinden bırakacaktır. Kendi dilinden, kendi çağından ve kendi sorularına cevap verebilecek güncel bir hitaptır aslında aradıkları. Bu kavramların her yönüyle açıklandığı, en ince ayrıntılara girilen ve bu yolu eksiksiz kapsayan nice eser vardır. Ancak ilk önce tanıdık bir sahilden o deryaya hafifçe göz atmak, temel bir fikir sahibi olmak, sonra da derinleşmek isteyene fazla seçenek ne yazık ki sunulmamıştır. Bu bir bakıma doğrudur, çünkü niyetinde ciddi olmayana ne okudukları ne de duydukları fazlaca fayda sağlar. Bu yolda bilinir ki, "bilginin insanda ete kemiğe bürünmesi" için öncelikle "emek" gerekir. Bu nedenle de Tasavvuf Yolu, bugüne kadar ona talip olanları önce, sadece fikir edinilmesinin dahi yıllar alacağı kalın ciltlerle sınamış ve bu elekten niyeti ciddi olanlardan başkasının geçmesine izin vermemiştir.

Ancak her devrin kendi dinamikleri vardır. "Tasavvuf"un özünde ne olduğu, ana kavramlarının nasıl anlaşılması gerektiği, güçlü bir anlayış temelinin nasıl kurulabileceği, bu yolda yürürken nelere dikkat edilmesi gerektiği şimdi bu zamanda her zamankinden daha büyük önem taşımaktadır. Hangi niteliklere sahip olanların bu yola gerçekten hizmet ettiğinin anla-

şılması da yolcu için kritik eşiktir. Bu noktaların bilinmemesi ne yazık ki nice hayatların harcanmasına sebep olmuştur.

Niyetinde samimi olanlar için "doğru bilgiye ulaşabilmek" hayatidir. Ve her an farklı renkler açığa çıkaran, ifadelerini asla tekrar etmeyen ve her an özgün olan Varlık gibi, O'nu yansıtan Tasavvuf Yolu da, her an (özü sabit kalmak kaydıyla) dünyanın değişen dinamiklerine göre ifadelerini güncelleyecek tazeliği sağlar. Çünkü **o, "diri" bir gelenektir. Ve her devrin insanının derdi, şikâyeti ve hastalığı farklı olduğundan; her devrin insanının ilacının da farklı olduğunu bilir.** Bu nedenle, etiketleri ne kadar çekici olursa olsun, dünün ilaçları bugünün insanını tedavi etmekte yeterli olmaz. Ve Tasavvuf Geleneği, her devirde, o devrin insanına en uygun ilacı (öğretiyi, yolu) onlara sunmakla kemalatını (olgunluğunu, yetkinliğini) gösterir. Eğer bunu yapamıyorsa, Tasavvuf adı altındaki o yolun (tarik) Tasavvuf Yolu olduğu şüphelidir.

Kemalatın ve irfaniyetin göstergesi ne sakaldır ne de yaş. Ne dini kıyafetlerdir ne de şekli ritüeller. Ne ezbere okunan ayetlerdir ne de anlatılan duygusal hikâyeler. Bu yolda dış görünüşlerin çoğunlukla yanıltıcı olduğunu herkes bir gün öğrenir. Ancak mesele bunun hangi bedelle öğrenileceğidir. Kimi acı tecrübelerle, kimi kaybettiği zamanla, kimi harcadığı bir ömürle, kimi de önden bilgilenerek öğrenir. Tercih edilen, elbette ki sonuncusudur.

Kemalatın gerçek göstergesi; başta kapsayıcılığı, sonra da yolcuyu her seferinde kendi özüne yöneltmesi, dönüştürmesi ve safiyete getirmesidir. Onun düğümlerini çözer, sıkıntılarından kurtarır, özgürleştirir ve içini feraha erdirir. "Ruh" sözcüğünün kökeninin "rahatlamak, ferahlamak"tan geldiği hatırlandığında insana ruhun ne şekilde üflendiği de anlaşılır. Yolcunun elinde bunu anlayacak

bilgi yoksa, peşinden koşacağı şey çoğunlukla hayal, şov veya yanılgılardır ne yazık ki.

Bu kitap; bir yandan tüm dinlerin kökenlerinde bulunan ve hepsini kapsayan "Kadim Tasavvuf Yolu"na dair gerekli bilgileri verirken, öte yandan yolcunun, kemalatı her görüntü altında tanıyabilmesi için yazılmıştır. Bunu tanıdığında, yolcu, içi boş görüntülerden etkilenmeyecek ve kendi içsel donanımı kendinde bulacaktır.

Kadim Tasavvuf Yolu

Tasavvuf Nedir?

Her ekolün, her mezhebin ve her geleneğin kendine uygun bir tasavvuf tanımı vardır. Ancak tasavvufun tam anlamıyla anlaşılabilmesi için, bu yerel ve sınırlı tanımların öteşine geçerek, ona en kapsayıcı tanımı üzerinden yaklaşmak gerekiyor. En derin anlamıyla "tasavvuf", kendi hakikatini arayan insanın aradığını buluncaya kadar sürecek yolculuğunun evrensel adıdır. Tüm peygamberlerin, erenlerin ve aydınlanmış insanların yürüdüğü "Aşk ve Hakikat Yolu"dur. Burada bahsi geçen "aşk", nesnesi olmayan bir aşktır. Bu aşk, insanın tüm varoluşa ve onun kaynağına yönelik duyduğu çekimi anlatır. Bu çekime aynı zamanda "dert" de denir. Çünkü bu çekim alanına giren zerre, aradığını bulana ve O'nunla buluşana dek kendini "gurbette" hisseder. Diğer zerreler de gurbettedir ama o zerre artık gurbette olduğunun farkındadır.

Bu derde sahip olmadan, gece-gündüz bunu düşünmeye başlamadan ve gerçek anlamda "derman" yani kavuşma için arayışa düşmeden bu yolun yolcusu olmak mümkün olmaz. Tüm peygamberler, erenler ve aydınlanmış zatlar bu yolu yürümüşlerdir. Bu yol, tüm dinlerin, öğretilerin ve kutsal metinlerin açığa çıktığı yolun kendisidir. Her birinin en derin hakikatlerinin içinde saklandığı sandıktır. Onların ruhu ve kabuklarının içindeki sırdır.

Kadim Tasavvuf Yolunun Kapsayıcılığı

Kadim Tasavvuf Yolu her din, öğreti ve inanç içinde farklı farklı isimler alır. Bu nedenle de, evrensel (ekberi) bir temsilcisiyle karşılaşılana dek, çoğu zaman o dinlerle sınırlı olduğu zannedilir. Oysa onun kapsamadığı bir yol, din veya öğreti yoktur. Çünkü bir yol eğer yolcusunu O'na yürütecekse, tıpkı O'nun gibi her zerreyi kapsayabilmeli ve hepsiyle barış ve ahenk içinde olmalıdır.

Resmin sadece bir kısmını kabul edip geri kalanını dışlayan ve kendileri hariç her görüşü yanlış zanneden yollar; doğaları gereği, Hakikat'i anlatabilmekten fersah fersah uzağa düşer. Aynı tavırda olan ve aynı zanları paylaşan sayısız yol vardır. Hepsinin takipçileri kendilerini en doğru yolda sanırlar. Öyleyse önce insanın kendine şunu sorması gerekir: bir at gözlüğünü bırakıp yerine bir başka at gözlüğü takıldığında, görüş değişir mi? Değişmez elbette. Seçilen yolun diğerlerinden farklı olduğunun güvencesi var mıdır o halde? Sadece sözde... Öte yandan, insanın ömrü tüm yolları denemeye, detaylarını öğrenmeye ve gerçek bir karar vermeye yetmek bir yana, sadece birkaç yolu bile yeterli derinlikte öğrenmeye ve bu konuda deneme-yanılma yapmaya yetmez. Öyleyse bu hayati seçimde temel kriter ne olabilir? Cevap açık: Ancak ve ancak "kapsayıcılık". Böylece yolcu; tüm yolların hikmetlerini yerli yerinde öğrenir, hiçbirini dışarıda bırakmaz ve hepsini bulunduğu mertebeye yerleştirerek anlayış mabedini kurar. Ve ancak böyle bir mabet O'nu yansıtabilir...

Kendilerini diğerlerinden ayrı tutan ve onların hikmetlerini dışlayan yolları öğretenler tek bir alandaki bilgide sıkışıp kalan öğretmenlere benzerler. Bunda bir sorun yoktur. Örneğin bir fizik öğretmeni konusunu iyi öğretiyorsa, işlevini ger-

çekleştirmesi bakımından doğru yol üzeredir. Ancak o fizik öğretmeni "bu ders (yol) dışındakiler hatalıdır, eksiktir, yanlıştır" diyerek yaşamın kalan yüzde 99'unu ve onu açıklamada benzersiz işlevleri olan sayısız bilim dalını reddederse, bunun adı "cehalet" olur. Öte yandan; sosyolojiden biyolojiye, teolojiden kimyaya kadar her dala hâkim ve öğrencilerine yaşamın her alanından örnekler vererek varoluşu derinlemesine anlatabilecek yetkinlikte bir öğretmenin varlığında, durum çok farklı olur. İki yaklaşım arasındaki fark, hayal dahi edilemeyecek bir farktır. Elbette bu iki yaklaşımın takipçilerinin iç dünyalarının derinlikleri ve akıbetleri de aynı oranda farklı olur. Biri hücrede yaşamaya, öteki ise gökyüzü altında yürümeye benzer. Ancak bu yolda arayanın karşısına da genellikle önce ilk örnektekine benzeyenler çıkar. Çevrelerinde çok fazla kişi de toplayabilirler çünkü hitapları basittir ve dinleyenlere ninni işlevi görmek üzere tasarlanmıştır. İzleyenlerini ne geliştirir ne de özgürleştirirler. Onları şekiller, ezberler, hikâyeler ve detaylar içinde oyalarken, hakiki manadan bahsetmezler. Sıkıntıları ise hep takipçileri çeker. Peki, onları bu sıkıntılara rağmen bazen bir ömür boyunca o yollarda tutan nedir? İnandırıldıkları üzere, sonunda feraha ulaşacakları ümidi ve bunun yanında, tekrar yollara düşme korkusu. Oysa insan feraha ancak "kendi içini safiyete getirdiğinde" varabilir; fiziksel bir yapı altında bazı görevleri yapıp, arada masal gibi hikâyeler dinleyip, sonra da işin aslını boşladığında değil. Ve gerekirse tekrar yollara düşmek, aramak ve sıfırdan başlamak, yanlış kapıda bir ömür harcamaktan yeğdir. Bu yolun yolcularından çoğunun ilk sınavı da, genellikle budur...

Bu perspektiften bakıldığında; öğretiler, ekoller ve yollar için de bu durumun geçerli olduğunu anlarız. **Tıpkı derelerin ırmaklara bağlı olması gibi, farklı uygulama, ritüel, kalıp ve renklere sahip Tasavvuf Ekolleri de, kaynakları olan "ana arter"e bağlıdırlar. İşte bu ana artere "Kadim Ta-**

savvuf Yolu" adı verilir. Bu yol, özünde, gelmiş geçmiş tüm **dinlerin** kaynağı olan ve tüm peygamberlerin yürüdüğü "Aşk ve **Hakikat** Yolu"dur. Bu yolun bir ucu insana, öteki ucu ise O'na **bağlıdır.** Yani; her şeyin başladığı ve sonunda tekrar döneceği, **herhangi** bir isimle dahi sınırlanamayacak Kaynak...

Zamanla bu "ana arter"in sayısız alt kolu farklı dinlerde **birbirlerinden** ritüeller, uygulamalar ve eğitim şekilleri ile ayrılmış ekollere dönüşmüşlerdir. Bu ekolleri, farklı renklere sahip meyve sularına benzetebiliriz. Her birinin içinde kendine has bir vitamin vardır ve o vitamin o konuda eksiklik yaşayan bünyelere fayda sağlar. Ancak madalyonun bir de öteki yüzü vardır: Her meyve suyu, gereğinden fazla içilirse bünyeye fayda değil zarar verir. Çünkü insanın temel ihtiyacı "saf su"dur. Ve nihayetinde, tüm meyve sularının içindeki temele yani o "saf su"ya ulaşılması gerekir. Saf suya ulaşmak için de yolcunun kendisini "Hakikat Yolu"na, yani "Ana Arter"e teslim etmesi gerekir. Maalesef nice yol tarih boyunca kaynağından gitgide uzaklaşıp bunu yapacak samimiyeti kaybetmiş, kurumsallaşmış, tasavvufun zorunlu esnekliğini kaybetmiş ve çeşitli maddi-manevi çıkar hesaplarına kurban edilmiştir. Bu nedenle de zamanla takipçilerini kendi sınırlı alanında çemberler çizen insanlara dönüştürmüştür. Gelişimleri ve dönüşümleri duran takipçileri ise artık iyice alıştıkları yolu kolay kolay sorgulayamayacak bir duruma saplanır kalır ve ömürlerini potansiyellerini gerçekleştiremeden tüketirler. Oysa bulunması gereken **Hakikat, sınırlı bir renk (tarik, yol, öğreti) içinde bulunamaz. O, her rengin içinde olduğu ama kendisi renksiz olan "saf su"dur.**

Bu "saf su" yani "Hakikat" her şeyin kaynağıdır. Tüm zıtlıklar ve ayrılıklar O'nun içinde son bulur. O'nun ne rengi vardır ne de kokusu. Ne belirgin bir söylemi vardır ne de tarafı. Hiçbir anlayış veya inanç ile sınırlı değildir, çünkü tüm anlayış ve inançların hem kaynağı hem de hedefidir. Her

şekli, her yolu, her anlayışı ve her inancı kapsar. Bilimi, fiziği, biyolojiyi, psikolojiyi, sosyolojiyi ve keşfedilmiş veya edilmemiş tüm dalları da içine alır. Çünkü hepsinin dayandığı zemindir. Hiçbiriyle çelişmez, çünkü hepsi onun dalıdır. Aynı zamanda hepsinden aşkın ve bağımsız bir noktada bulunur. Bu şekilsizlik, bu kapsayıcılık, bu sınırsızlık ona şahit olan insanın başını döndürür. Ve böylesi bir şahitlikten sonra o insana artık ne sınırlı-kısıtlı yollar çekici gelir, ne de onların sunduğu besinlerle açlığını giderebilir.

İnsan ancak sınırsızlığı, kapsayıcılığı ve şekilsizliği bünyesinde gerçekleştirmiş bir yol üzerinden kendi sınırsızlığını, kapsayıcılığını ve şekilsizliğini keşfedebilir. Onun dışında gireceği her yol, ona bir başka şekil önerecektir. Belirli bir şekil ve belirli bir kıyafeti diğer tüm şekillerin ve kıyafetlerin üzerinde tutan, kendini varlığın bütünlüğünden ayıran ve sabit bir fikre saplanan tüm ekoller yolcularına ancak kendi kıyafetlerini sunarlar. Yolcunun eskiden giydiğinden daha güzel bir kıyafet belki. Ama yine de; ancak bir kıyafet. Oysa insan bilmelidir ki; ister mücevherlerle dolu olsun, ister sultanlara layık olsun her kıyafet, O'nun özü için ancak bir hapishanedir.

Yunus Emre'nin dediği gibi:

Dervişlik dedikleri, hırka ile taç değil.
Gönlün(ü) derviş eyleyen, hırkaya muhtaç değil.

Diğer yandan, bu yolculuk hiçbir dinde ve inançta kitlelere zorunlu (farz) kılınmamıştır, kılınamaz da. Çünkü aşkı olmayana ve zamanı gelmeyene yürümesi zordur, detayları ve incelikleri çoktur. Günlük sorunlarıyla boğuşan ve bu yolculuk için kendini hazır hissetmeyen kitlelerden peygamberlerin, erenlerin ve aydınlanmış olanların yürüdüğü yolu yürümeleri istenebilir mi? Elbette hayır. Bu bir zulüm olurdu.

Bu nedenle, tüm peygamberlerin de yaptığı gibi, kitleler için öncelikle kolaylaştırmalar, tabelalar ve hatırlatmalar sunulur. Yani "şeriat (yasa)". Ritüellerden, tekrarlardan ve şekli uygulamalardan oluşan bu "dış kabuk", zamanı gelene dek yolcusuna "hatırlatma" işlevi görür, ruhunu bir nebze de olsa ferahlatır ve yaşamını varoluş yasalarıyla bir miktar daha uyumlu hale getirir. Ancak hedef, elbette ki kabuk değil meyvenin içi ve tohumudur. Bu nedenle de, kitlelere değil ama onlar arasından zamanı gelip aşka düşenlere bu kabuğun aşılması ve önce meyvenin içinin, sonra da tohumun bulunması farzdır. İnsan bunu nasıl anlar? Kendi hakikatini aramak için içinde karşı konulamaz bir dürtü oluştuğunda...

Hakikat Arayışı

Bu dürtü ve arayış yaşamında hâkim hale geldiğinde, sahibi "derde düşmüş" demektir. Ve o anlamı, manayı, özü ve Hakikat'i bulmadan ona rahat yoktur. Kabuk kısmının yaşantısı işlevini gerçekleştirmiş, onu götürebileceği sınıra dek götürmüştür. Artık soruları, günlük dini yaşama ve genel geçer konulara verilen cevaplarla tatmin edilemeyecek olgunluğa ulaşmıştır. Giriş sınıflarını tamamlamış, ilkokulundan mezun olmuş ve yeni okuluna geçme zamanı gelmiştir. Yaşamı artık farklı bir yola girmiştir. Bu yolun öğrenme şekli de, ustası da eski tanıdıklarından çok farklı olacaktır.

Bu noktaya ulaşan yolcuya "Nalınlarını (ayakkabılarını) çıkar. Artık o Kutsal Vadidesin" denir. Bir ayağındaki nalın o güne dek doğru zannettiği dış âleme yönelik düşünceleri, öteki ayağındaki nalın ise o güne dek doğru zannettiği iç âleme yönelik düşünceleridir. O Kutsal Vadiye eski bildiklerini yanında taşıyarak girilmez. Oraya girmenin şartları bellidir. Ve bu şartlara uyacak her insana kapı açıktır.

Tarihte bu yolun, insanları seçerek içine aldığı söylentisi yaygındır. Ancak bu tam olarak gerçeği yansıtmaz. İşin doğ-

rusu; insanın bu yolun gereğini yapmaması, eski alışkanlıklarını (zanlar, anlayışlar, putlar) kapıda bırakamaması ve kendi iç âlemini temizlemek için emek vermemesi ile bizzat kendini yolun dışında bıraktığıdır. Yoksa "Tasavvuf Yolu" kapısına samimiyet ve edeple gelen kimseyi dışarıda bırakmaz. Ve anlayış kabını genişletene, o kabın alabileceği tüm hikmetleri sunar. Bu kap genişlemeden hakikatlerin duyulması bir etki yaratmaz ne yazık ki. Çünkü o bünyenin kabını aşan her aktarım, dolu bardağa su dökmeye benzer. O bünyeden dışarı taşacak, içinde tutulamayacaktır. Bu nedenle, kapısı herkese açık bu yol; kendini saflaştırma, anlayışını derinleştirme ve nefsi üzerinde çalışma konusunda samimi olmayana elbette ki incilerini dağıtmaz. **Para ve torpil geçmeyen bu yolda tek geçer akçe "liyakat"tir. O da ancak "edep", "emek" ve "sabır" ile olur.** Bunlar olmadan, peygamber çocukları dahi olsa, fark etmez. Ne zerrece yol alınabilir, ne de kimseye ayrıcalık sağlanabilir.

* * *

Tekrar vurgulamak gerekirse, tasavvuf diri bir gelenektir. Her dem tazedir. Her devirde temsilcileri tarafından o devre uygun olarak aktarılır. Çünkü zaman değiştikçe, yaşam ve insan da değişir. Bu değişimle birlikte rahatsızlıklar, şikâyetler ve sıkıntılar da değişir. Birliktelikler, iş yaşamı, hayatın ritmi ve zihin durumları da değişir. Bunlarla birlikte, olması zorunlu bir değişim daha vardır: Değişen insana ve onun değişen sıkıntılarına verilecek ilacın da değişimi.

Elbette özü sabit tutularak...

Bu yolun temsilcileri hakikatleri sadece kulaktan duyarak veya kitaplardan okuyarak öğrenmez, bizzat deneyimler ve Yol'u yaşamları haline getirirler. Arayış, yola giriş, akli süreçlerin tamamlanması, aşka düşüş, aklı aşkın açılımların yaşanması, içsel deneyimler, durulma ve demlenme sü-

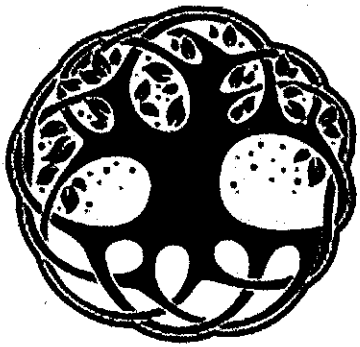
reçleri, sekineye (derin sükûnet) varma ve kemalatın açığa çıkması gibi, burada adı sayılmayanlar da dahil olmak üzere sayısız evreden geçmeleri uzun yıllar alır.

Bu yolda kestirmeler yoktur. Bir tohumdan, gereken süreçleri atlayarak kestirmeden ağaç çıkarmak nasıl mümkün değilse, kemalatın da kestirmeden kazanılması, doğası gereği mümkün değildir. Gerçek anlamda denge, derinlik ve kemalata varmanın yolu, ancak gereken süreçlerin sindirilmesi ile olur. Ateş fazla açılırsa yemeğin sadece dışı yanar, içi çiğ kalır. Çok kısık tutulursa, bir ömür pişmek bilmez. Mesele ateşin doğru oranda ayarlanmasındadır. Bu nedenle talip, kendine satılmaya çalışılan kestirme yolların ona önce hayaller ve sonra da hayal kırıklıkları sunacağını peşinen bilmelidir. Yoksa aynı gerçeği zaten uzun seneler sonunda kendisi anlayacaktır...

Bu yolun süreci, birkaç ay veya birkaç yıl süren eğitimlerden çok farklıdır. Bu, yaşama yayılacak ve derinliği sürekli artacak bir yolculuktur. Bu yolun temsilcilerinin; onları dinleyenlerin üzerinde ciddi anlamda dönüşüm yaratabilmesinin, içlerinde yanan sıkıntı ateşini bir anda söndürebilmesinin, aşkı diriltebilmesinin, fırtınalı-dalgalı iç denizlerini dinginliğe getirebilmesinin nedeni, bu derin köklenmedir. Bu nedenle de Tasavvuf Yolu; bilet alarak girilip, dersler alarak veya sadece kitaplar okuyarak öğrenilebilecek bir yol değildir. Biletli eğitimlerden veya derslerden pratik yaşamda rahatlık sağlayacak nice bilgiler alınabilir. Bu alana ait kitaplardan yola dair çok değerli bilgiler alınabilir. Bunlar hem gerekli hem de yararlıdır. Ancak bu süreçler nihayetinde yaşantıya geçirilmesi için vardır.

Ne zaman ve nerede verileceği önceden belli olmayan nice dersler vardır ki, onlara giden bileti ancak yolcunun kendisi üretebilir. Gerçek anlamıyla dönüşüm, işte bu derslerde meydana gelir...

Beşer ve İnsan

Kadim Tasavvuf Yolu'nda bu alanda belirli kavramların "bilinmesi" kullanılan dilin hakkıyla anlaşılmasını sağlar. Bu ayrımların bilinmemesi karmaşaya ve yanlış anlamalara neden olur. Aynı kelimenin her zihinde, her anlayışta, her insanda karşılığı ve geçmişi farklıdır. Bundan dolayı, öncelikle, kullanılan kavramların Kadim Tasavvuf Geleneği'nde hangi anlamlarda kullanıldığının anlaşılması gerekir. Bu şekilde, daha önce hiçbir şey anlaşılmayan veya yanlış anlaşılan nice değerli söz, artık gerçek manasıyla yolcuya kendini açar.

Söz konusu "kavramlar" olduğunda, İslam Tasavvufu'nun özel bir yeri vardır. Zen ve Tao Geleneği gibi kimi geleneklerde içsel sürecin kavramlaştırılması çok sade tutulmuş, doğrudan deneyime ağırlık verilmiştir. Amaç aklın bilgilerle doldurulmaması ve okuyanın hayalinde zanların oluşturulmamasıdır. Budist ve Şamanik Gelenek gibi geleneklerde, kavramlaştırma ve süreçlere dair bilgi kaydı daha fazladır. İslam Tasavvufu'nda ise, hemen her hal, her süreç, her deneyim, hatta insanın sadece kendisinin yaşadığını düşünebileceği kadar özel durumlar dahi kavramlaştırılmıştır. Bu zenginlik, yolcunun kendini haritada tespit edebilmesi için çok değerli bir fırsattır aslında. Aynı zamanda yaşadıklarının daha evvel yaşandığını anlamasına yardım eder ve daha sonrası için nelere dikkat etmesi gerektiğine de hazır olur. Bu kavram zengin-

[redacted] Kadim Tasavvuf Geleneği'nin de en kapsamlı [redacted] İslam Tasavvufu'nun kavram haritası üzerinden ya[redacted]. Ancak bu süreçlerin her insanda ontolojik (varlıksal-[redacted]) olduğu ve kullanılacak nice kavramın farklı gelenek[redacted] de bir karşılığının bulunduğu unutulmamalıdır. Çünkü [redacted] bu geleneklerin kaynağı Bir'dir. Zaten başka türlü de ola[redacted]maz. İslam (SLM) zaten ancak bu kapsayıcılık ve tevhid nede[redacted]niyle İslam olabilir. Değiştirilmiş, sınırlara hapsedilmiş ve kit[redacted]leleri yönetmek için bir araca çevrilmiş tanımlamalarla anla[redacted]tılan, kapsayıcılıktan uzak, içine kapanık ve diğer inanışların hikmetlerini dışlayan yaklaşımların, kendine dek gelen tüm dinleri bünyesinde birleştiren İslam'ın ruhu ile bir bağı yoktur. Bu tutum, çelişkinin ta kendisidir. Bu tutumu benimseyen her bünye de, kendini çelişkilerin huzursuzluğuyla yaşamaya mahkûm eder.

Bu yolda öncelikli olarak anlaşılması gereken kavramların başında "beşer" ve "insan" kavramları gelir. Bu iki kavram çoğu insan için aynı şeyi anlatmaktadır. Oysa Kadim Tasavvuf Geleneği'nde bu sözcükler birbirlerinden çok farklı, hatta neredeyse zıt kutupları (varoluş hallerini) anlatır.

İçindeki farklı sıfatların, huyların, ezbere anlayışların ve kalıpların esareti altında yaşayan, onlar tarafından yönlendirilen ve "sorgulama bilinci" henüz gelişmemiş varlığa "beşer" denir. Yani, "insansı". **Beşer kendini her ne kadar özgür zannetse de; inanç kalıplarının, ödünç aldığı fikirlerin, sorgulamadan inandıklarının ve onu sürekli aynı döngüde tutan huylarının kölesidir.** Beşer, bu huylar, ezberler ve özgün olmayan düşünce-davranış kalıpları üzerinden yaşar ve onların emirlerini yerine getirebilmenin özgürlük olduğunu zanneder. Daha çok beş duyusunun emrinde hareket eder, ötesini düşünme yeteneğinden yoksundur. Öte yandan, maddi dünyanın gücü de, anlayış ve bilinç piramidinde aslında en düşük seviyede olan "beşer"e verilmiştir.

Çünkü maddi bir güce ulaşmak gayesiyle hayatını heba etmek, ancak beşerin yapabileceği bir deliliktir. Çünkü insan, böyle bir deliliğe girmek bir yana, yakınından dahi geçmeyi düşünmeyecek bir varlıktır. O ne bu boş güce, ne de dışarıdan parıltılar içinde görünürken içinde sıkıntılı, buhran dolu ve cehennem gibi yaşamlara taliptir.

Beşer; nefsinin tatminsiz açlığı, içi boş arzuları ve bunların sonucu olarak ortaya çıkan "daimi iç sıkıntısı" ile yaşamaya mahkûmdur. Bu "iç sıkıntısı"nı unutabilmek için sürekli yeni uğraşlara, hedeflere ve daimi bir harekete (koşturmaya, oyalanmaya, oyuncaklara) ihtiyaç duyar. Gürültüye ve harekete bağımlıdır. Ve beşerin yaşamı, içinde tohumunu taşıdığı "insan" adlı varlık filiz verene dek, ne yaparsa yapsın, sıkıntı dolu olacaktır. Çünkü beşer, aslında bilmeden, sürekli olarak kendi doğası ile mücadele ve kendine ihanet halindedir.

> "Ağaçlar ve bitkiler kendileriyle barış halindedirler, iç sıkıntıları yoktur. Çünkü ağaç-bitki olmak üzere yaratılmışlardır (doğrusu; halk edilmişlerdir) ve ne için buradalarsa tam anlamıyla onu yaparlar. Hayvanlar kendileriyle barış halindedirler, iç sıkıntıları yoktur. Çünkü her ne yapmak üzere yaratılmışlarsa onu yaparlar ve tam olarak kendileridirler. Tüm bunlar arasından sadece "beşer" her daim hüsranda ve sıkıntıdadır. Çünkü o, kendini ve varoluşu bilmek (insan olmak) üzere yaratılmıştır. Ancak bunları yapmaz ve doğasına karşı gelir..."
>
> Metin Bobaroğlu

"İnsan" kelimesi "üns" kökünden gelir. "Üns" bağ kurmak anlamındadır. İnsan, kendi varlığının kökleriyle, yani Allah ile bağ kurabilen varlığın ismidir. Beşer ise, insanın bu bağdan bihaber olan (köklerini unutmuş) halidir. Bu anlamda, insan kelimesinin bir diğer kökü kabul edilen "nesy" kavramı, yani "unutmak" kelimesi bambaşka bir derinlik kaza-

nır. İnsan bedeni içinde "nesy (unutma) hali" içinde olunduğunda, ortaya "beşer" çıkar. Beşer, "ünsiyet (hatırlama, bağ kurma) hali" içine girip, kendi köklerini hatırlayıp, Allah ile bağ kurmaya yöneldiğinde "insan" olur. Birçok farklı dilde "din" kelimesinin kökeni olan "religare" ise "tekrar bağlanmak" anlamına gelir. Yani **"din" en derin anlamıyla, beşerin insan olma ve O'na bağlanma yolculuğudur.** Ve zaten tüm dinlerin hedefi de bu olmuş, ancak zamanla beşer tarafından çarpıtılarak, âdeta var olan o bağı daha da koparmaya hizmet eder hale getirilmeye yöneltilmiştir. Potansiyel olarak bu bağı kurmak ve bu bağ ile yaşamak üzere yaratılmış (daha doğrusu "halk edilmiş") olan insan bedeni, bu bağı kurmadığı müddetçe o sıkıntıya mahkûm olur.

Peki, beşer bu sıkıntısından kurtulabilecek midir? İçindeki potansiyeli açığa çıkarana ve insan olma yoluna girene dek hayır! Hatta bilgilenme yolunda yürüyen nice âlim, bilgilendikçe diğerlerinden kopmuş, bir başka tür sıkıntıya girmiş ve o hal üzere yaşamışlardır. Yani, ilim olarak bildikleri dahi onları bu iç sıkıntısından kurtaramamış, aksine o sıkıntıyı arttırmıştır.

Bunun nedeni nedir? Kadim Tasavvuf Yolu'nda buna "ölü bilgi biriktirmekle insan olunmaz" cevabı verilir. Yolcunun kalbine dokunmayan, onu varlıksal bir dönüşüme ve (huylarına varana dek) saflaşma yoluna sokmayan, dışarıdan alınmış ama yaşama geçirilmemiş her "emanet" bilgi, "ölü bilgi"dir. Ve bu tür bilgiler binlerce sene dahi biriktirilse, biriktireni dönüştürmedikten, arındırmadıktan, aşka düşürmedikten sonra, pratikte ve yaşam içinde birer hiç olmaktan öteye gidemez. Çünkü işlevsizdirler. Ve işlevi olmayan yükü taşımak, taşıyan için boşa hamallıktan başka bir şey değildir.

Kısacası beşer, kuru (nesnel) bilgi biriktirmekle kendi özünü kandıramaz, ruhunu doyuramaz ve kendini dönüştüremez. Onun doğasının ve ruhunun ihtiyacı "diri bilgi"dir. Ki bu da yolcuyu "bilgelik" kavramına götürür. Sadece

"insan"dan açığa çıkabilecek, ne kitaplardan alınabilecek ne de pazarda bulunabilecek "bilgelik". Ancak "bilgelik" konusuna girmeden evvel, "ölü bilgi" yani nesnel bilgi ve "köprü bilgi" yani harita işlevli bilgi" kavramlarına biraz göz atalım.

Elbette "nesnel bilgi"ye de her zaman ihtiyacımız olduğunu ve bu bilgi türünün de asla küçümsenemeyecek yararlara sahip olduğunu da not düşmek gerekir. Burada kullanılan "ölü" tabiri, "beşeri insana dönüştürme işlevi olmayan" anlamında kullanılmıştır. Yoksa genel anlamda bu bilgilerin hiçbiri asla "işlevsiz" veya "değersiz" olarak adlandırılamaz.

"Nesnelerin bilgisi" sonsuzdur ve beşerin günlük hayatta işlerini yapmasına, fiziksel yaşamını sürdürmesine, yolunu kolaylaştırmasına ve ilgi duyduğu alanlarda akli olarak bilgi sahibi olmasına hizmet eder. Örneğin vergilerin nasıl ödeneceği, toplum kuralları, genel kültür, bilim dalları vb bilgilerin tümü nesnel bilgilerdir. Ancak bunların hiçbiri özneyi yani insan bilincinin niteliğini değiştirmez, dönüştürmez. Hepsi günlük yaşamında kolaylık sağlar, ancak öze ulaşmaz. Yani ermişlerin ermişi evrenin sırrını bir kâğıda yazsa ve bir gün o kâğıdı biri bulup okusa, onu okuyan için o bilgi dahi "diri bilgi" değildir. Çünkü onu yazan insan bunu "doğrudan deneyim" yani "aydınlanma deneyimi" ile bilmiş, yaşamış ve anlayışına varmıştır. Ancak bunu okuyan için bu "ödünç alınmış bir bilgi"dir. Ne bunu okuduktan sonra bir anda huyları değişir, ne anlayışı, ne de titreşimi. Sokağa çıktığında yine aynı kişi olarak kalır. Olaylara verdiği tepkiler kısa bir süreliğine, suni olarak değişse dahi, bu bilginin zihninde bıraktığı anlık iz kaybolduktan sonra, yine eski haline döner.

En değerli kitapları alıp okuyabilir, evrenin öteki ucuna yolculuk yapabilir, bizzat bilimsel deneyleri yapıp sonuçlarını görebilir ve hatta varoluş ona doğrudan seslenebilir. Ancak bunlar dahi hep "dışarıda" kalacaktır. Ne kadar yararlı, etkileyici ve sarsıcı olurlarsa olsunlar; ne onda ete kemi-

ğe bürünür ne de varoluşunu kökünden değiştirir. Gelmiş geçmiş en sarsıcı kuantum deneylerini yapan ve akıl almaz sonuçlarını ilk elden gören bilim insanlarının samimi itiraflarına baktığımızda manzara net bir şekilde açığa çıkar: "Evet, deneyleri yaptık ve sonuçlarını açık seçik gördük. Ancak bunlar o kadar inanılmaz neticeler ki, keşfettiğimiz şeyi idrak edemiyoruz." Yani, "bu bilgiyi yaşantılayamıyoruz". Bu nedenle "yaşantılamak", bir bilginin o insanda yarattığı etkinin sağlamasının yapılması açısından en önemli değerdir. Yaşantılamak nedir? Yaşantılamak; o bilginin ve getirdiği anlayışın yaşama geçirilmesidir. O bilgeliğin doğrudan yaşamda deneyimlenmesidir. **Bir bilgi, okuyanda bir arayışa yol açıyorsa, onun varoluşunu dönüştürebilecek bir etki yaratmış ve "köprü olma" vazifesini gerçekleştirmiş demektir.** Arayıştaki insanı, yani talibi yönlendiren ve ona bu yolda destek olan bilgi "köprü bilgi"dir. Ancak yine de "diri bilgi"den bir farkı vardır: İşlevi tek başına yeterli değildir. O bir haritadır. Onu nerede ve nasıl kullanacağı, o haritayı elinde tutana ait bir seçimdir.

Ancak beşerin bahsedilen manalara varabilmesi için ilk başta "köprü bilgi"ye, yani bir "yol haritası"na ihtiyacı vardır. Okuması, araştırması ve "akli bilgilenme süreci"ni belirli bir olgunluğa getirmesi gerekir. Temelinde "samimiyet" ve "arayış" olduğunda, bu tür bilgiler onun için hayati bir işlev görür ve onu "diri bilgi (bilgelik, irfaniyet)" yoluna yönlendirir.

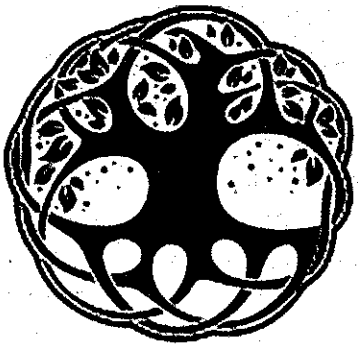
Manevi arayışa ilgi duyan nice kişi aslında her gün kendisine faydası olmayan bilgilerle aklını doldurarak, "bizzat deneyimleme-bilme" yolunu kapattığından habersizdir. **Zihin dinginleşmekten korkar. Dinginleşmek isteyen insana da, buna göre tuzaklar kurar.** Kimileri film izleyerek, oyun oynayarak veya işine odaklanarak zihinlerini meşgul ederken, çoğu zaman, maneviyata meraklı olanlar da aynı şeyi "manevi bilgiler" üzerinden yapar. Nasıl yapar bunu? Kendisine hizmet

etmeyen konularda okumaya, tartışmaya ve öğrenmeye devam ederek... Kendileri deneyimlemedikten sonra evrenin öteki ucunda hangi varlıkların yaşadığına dair sırları öğrenmelerinin dahi onlara (dönüşümsel manada) bir faydası olmayacağını anlayamadan ömürleri geçer gider. Sürekli olarak kimi ruhsal kanallardan bilgi alanların, aslında hayatlarının sonuna dek değişip-dönüştükleri neden fazlaca görülmemiştir? Peki, **gideceği âlemlerde insan, gece gözlerini kapattıktan sonra dahi unuttuğu bilgileri yanına alabilir mi?**

Yolcuyu kurtaracak anahtar soru şudur: "Bu bilgi pratik olarak bana ne sağlayacak?" İşte bu soru, ölü ile dirinin ayrıldığı sorudur. Bu soru, içi boş bilgiyle diri bilgiyi ayıran sorudur. Ve bu soru, hayatını boşa harcamakla onun hakkını vermek arasında yapılacak seçim için insana yol gösterebilecek sorudur. Bu soruyu kendine dürüstçe soran ve cevaplayabilen, zamanının çoğunu aslında kendisine pratik bir yarar sağlamayan bilgileri toplayarak bir "hiç" yolunda harcadığını da idrak eder. Peki, neden o bilgilerin peşindedir zihni? Oyalanmak için...

Bunu idrak edenlerin yöneleceği bilgi, artık "köprü bilgi"dir. Yani onu "diri bilgi"nin kaynağı olan "bilgelik"le tanıştıracak yolun haritası olan bilgi. Bu bilgilenme sürecinin sonunda talip, bu yolun ancak "diri bir insan-insan ilişkisi"nden, yani "dostluk"tan geçtiğini idrak eder. Vakti geldiğinde kendini gözlemleyecek ve aslında aynı şeyleri farklı kıyafetler altında tekrarladığını, ancak gerçekte kayda değer oranda bir yol alamadığını kendine itiraf edebilecek olgunluğa gelir. Ardından da değişmekten, dönüşmekten, eski kimliğini bırakmaktan, evrimleşmekten, o yolculuğa gerçekten başlamaktan içten içe korktuğundan, "maneviyat" adı altında aslında kendini oyaladığını kendine itiraf eder. İşte ancak bu samimi itirafını takiben, "köprü bilgi"nin yerini "diri bilgi"ye bırakma zamanı gelmiş olur.

Tasavvufta "Arayış" ve Aklın Uyanışı

Tasavvuf Geleneği'nde akıl mertebeleri de, tıpkı nefs mertebeleri gibi aşama aşamadır. **Talip bu yolda nefsini ve zihnini saflaştırdıkça, aklının işleyişi de yavaş yavaş hakiki varoluşunun gerektirdiği ayarlara kavuşur.**

Tasavvuf Geleneği'nde aklın en temel iki yönelimi vardır. Bunlar farklı mertebeler halinde işlenir ve akıl bu mertebelerde farklı isimler alır. Bu aşamada, öncelikli olarak aklın bu iki yöneliminin iyice anlaşılması gerekir. Çünkü aklın diğer mertebeleri, onun temel yönelimi sonucu ortaya çıkar. Akıl, temel yönelimine bağlı olarak iki ayrı isim alır: Bunlardan biri; dünyaya, dışarıya, nesnelere yönelik akıl olan "Akl-ı Meaş" diğeri ise; öze, içe, ruha, Hakikat'e yönelik akıl olan "Akl-ı Mead"dır.

Akl-ı meaş; beşerin günlük aklıdır. Yeme, içme, barınma, kendini koruma, üreme ve maddi âlemde yükselme odaklıdır. Kendi hakikatinden ve burada ne aradığından haberi yoktur. Kendine öğretilmiş ezbere inançlarını yaşar. Ancak sorgulama, arayış ve saflaşma gibi süreçlere girme konusunda bir dürtü hissetmez. Ayetlerde "Gözleri ve kulakları mühürlü" olarak geçen nefs-i emmare'nin aklıdır. O, günlük işlerde son derece başarılı olabilir, bilimsel keşifler yapabilir, hatta evrenin öteki ucuna gidebilir. Ancak tüm bunları yapan özneye, yani kendi özüne yönelmeyen ve onu anlamayan bir

aklın, bu anlayış eksikliği ile yapacağı hemen her şey ancak bir illüzyon olarak hayata geçer ve içsel anlamda doyurucu sonuçlar vermez.

Akl-ı mead ise; beşerin içindeki insan tohumunun çatlaması ile oluşan, kendi varlığına, öznesine, ruhuna ve Hakikat'e yönelen akıldır. Bu akıl, kendine ezberletilmiş olan tüm inanç kalıpları da dahil olmak üzere, her şeyi sorgulayarak "oku" emrinin gereğini yapar. Çünkü **hak dini bulmanın ilk şartı, insana din adı altında öğretilen ancak dinin özü ile bağlantısı olmayan ve bu nedenle de insanı sıkıntı içinde yaşamaya mahkûm eden kalıplardan, ezberlerden, tabulardan, yalan korkulardan ve zanlardan kurtulmaktır. Gerçek anlamda "putların kırılması" budur.** Bu akıl, aynı zamanda dünyanın işleyişi üzerine de derin bir tefekküre girer. Günlük olarak yaşananın âdeta bir delilik hali olduğunu ve bu deliliğin içinde kendini kaybederek bir şey kazanmanın aslında mümkün olmadığını anlamaya başlar. Evet, elbette varlığını sürdürmek için gereğini yapacak, çalışacak, koşturacak, sorumluluklarını yerine getirecektir. Fakat bu deliliğe kapılmadan bunları yapmaya başlamanın ve doğasına daha uygun seçeneklere yönelmenin yollarını da aramaya devam eder. Artık o, varoluşu bir bütün olarak algılamaya ve her zerrenin ötekiyle ilişkili olduğunu çözmeye başlamıştır. Ve kendi yaşamında da; işinden ilişkilerine kadar her alanın, ilgisiz gibi görünseler de birbirleriyle etkileşim halinde bulunduğunun farkına varır. Böylece hayatını bütünsel bir şekilde ele alıp onu dengeye sokma yoluna girer.

Seyr-i Süluk ve Aklın Yolculuğu

Beşer meyveye benzer. İnsaniyet Makamı ise tohuma. Nefs, tohumun kabuğuna benzer. Tohumun çatla-

ması, ruhsal doğuma. Kemalat ise, o tohumdan tekrar meyve verecek bütünlükte bir ağacın oluşmasına... Bu yolculukta tohumun yetişirken geçtiği evrelere ve yolculuğa "seyr-i süluk" adı verilir. Her tohumun seyr-i süluğu benzersizdir. Ancak bu yolculukta uğranılan duraklar; nefs mertebeleri, akıl mertebeleri, içsel deneyimler, açılımlar, idrakler, anlayışlar birbiriyle örtüşür. Yani her insanda aynı şekilde açığa çıkmaları bakımından mutlak, sabit ve ontolojiktir. Bu duraklar; hem tarihsel hem de coğrafi olarak birbiriyle ilgisi olmayan, aralarında hiçbir bağlantı bulunmayan farklı kültürlerin saflaşma yolunu izleyen üyelerinde kendini tekrarlayarak, arayana en net ve güvenilir yolu gösterir.

* * *

Tohum; her ne kadar her meyvenin içinde varsa da, meyveden dışarı çıkıp ereğine, yani yaratılış amacına varması için, önce uygun bir toprağa düşmesi, sonra uygun şartlarda filizlenmesi, ardından uygun şartlarda büyümesi gerekir. Ancak o zaman kendini ağaç olarak tekrar bulabilir. Elbette bu süreçte dış kabuk, yerini, koruduğu özün açığa çıkan ifadesine bırakır.

Ancak çoğu meyve düştüğü yerde çürür. Kimini hayvanlar yer, kimini toprak sahipleri... Kimi toplanıp satılırken, kimi dibine düştüğü ağaca tekrar gübre olur. Bir fidan -onu doğuran ağacın dibi bir yana- gölgesinde dahi büyüyemez... Sanıldığından ince bir iştir, tohumun, önünde uzanan kıldan ince kılıçtan keskin köprüden geçip, içindeki ağaca varması...

Beşerde "arayış"ın oluşabilmesi, tohumun filizlenme devresine denk gelir. Aslında bütün beşeriyet aynı potansiyele sahiptir ancak bu sorgulamanın başlaması için geçilen âlemlerin, devredilen birikimlerin ve içinde bulunulan yaşam dinamiklerinin uygun şekilde bir araya gelmesi gerekir. "Sorgulama"nın henüz açığa çıkmadığı bir yaşamda ise, ya-

pılacak tüm yatırımlar -doğal olarak- sadece dış kabuğa yönelik kalmaya mahkûmdur. Aslında "kabuk", "içindeki öz"ü korumak, onun yetişmesine zemin hazırlamak ve doğru zamanda aradan çıkarak onu özgür bırakmak için vardır. Ancak, çoğu zaman, o "öz"ü içinden bırakmaz ve gelişmesine izin vermez. Bu aşırı korumacılık, "öz"ün, onu koruyan "kabuk"la birlikte ağır ağır çürümesiyle son bulur...

Ayetlerde "Yere göğe teklif edilen ancak cahil olmasıyla birlikte beşere teslim edilen emanet", beşerin kendisine dahi kapalıdır. Ne taşıdığını bilmez... Beşer için "emanet"in ne olduğunun keşfi, bir ucu kendinde bulunan ipi varoluşun merkezine kadar takip etmesiyle mümkün olabilir. Ancak, aynı hitabın devamı olan "O çok zalim ve cahildir" ifadesi, bunun o kadar kolay olmayabileceğini gösterir. Cehaleti ve sonuç olarak zulmü, başta kendinedir. **Her seferinde kendi taşıdığı odunlarla kendini yakan beşer, göklerde ayrıca ateş yakılmasına gerek kalmayacak şekilde kendi hesabını her gün ve her saniye görür...** Kendi huy ve yaklaşımından kaynaklanan tüm sıkıntılar için ötekileri suçlayarak, bu huy, inanç ve davranışları üzerinden sürekli sıkıntı çekmesine rağmen kendini ve doğru sandıklarını sorgulamayı aklına getiremeyen beşerin bu hali için tasavvuf geleneğinde "gözleri ve kulakları mühürlü" tabiri kullanılır. Bu mühür açılmadan ne görmesi, ne gördüğünü tanıması, ne de kendi hakikatine ait sözleri anlaması mümkün olur. Erenlerin ereni ile aynı evde yaşasa dahi; ne onu tanıyabilir, ne de lisan-ı hal (o anki varoluş hali üzerinden sessiz ve sözsüz olarak dile getirilenler) ile yapılan o daimi davete cevap verebilir...

Kendi hakikatiyle ilgili bir sorgulaması olmaksızın, "derin bir uyku"dadır. İşte dünyada en yaygın halde bulunan bu akıl tipine Tasavvuf Geleneği'nde "Akl-ı Meaş" denir.

Nice badireler atlatılmış, nice aşamalardan geçilmiş ve tüm varlıkların çekim hissettiği ama pek azının dahil olduğu,

"farkında olduğunun farkında olması" ile diğerlerinden ayrılan "beşeriyet âlemi"ne "insan" olabilme potansiyeli (tohumu) ile doğulmuştur. Ancak "akl-ı meaş"ın bu potansiyelin gerçekleştirilmesi ile ilgili herhangi bir yönelimi yoktur. O, beşeriyet âleminin renkleri ve çekim odaklarına kapılacak ve yatırımını sadece o âleme yapacaktır. Enerjisini bedensel tatminler yolunda harcamayı tercih ederek "insan tohumu" yerine, "tohumun kabuğu"nu besleyecektir. "Sorgulama" sürecine girmedikçe, içindeki "insan" yalnızca bir potansiyel olarak kalacak ve ne yazık ki çoğunlukla doğamadan devredecektir. **Kabuğa yapılan sürekli yatırım bir noktada, kabuğu, o yaşam süresinde artık özü tarafından kırılması olanaksız bir hale getirecektir. İşte "insanın kırkına gelmesi" budur.** Bu bir sembolik aktarımdır aslında. Nasıl insan fiziksel olarak belirli bir yaştan sonra belirli sporlar için eğitilemeyecek duruma gelirse; nefsinin katılaşma sürecinin belirli bir aşamasından sonra da o nefsin artık dönüştürülmesi ve saflaştırılması da aynı derecede zor olacaktır.

Kimi otuz yaşında gelir kırkına, kimi altmış... Kimi içine doğar kırkının, kimi hiç görmez kırkını... "Kırkına gelmek" kendini ekşitmektir. Ancak bu esnekliğe hiç gelmemiş olan beşere bu aşamadan sonra, "kendi öz varlığı" ile ilgili her türlü yaklaşım tatsız gelecek, yüzüne "ekşime" olarak vuracak, canını sıkacak ve onu bunların konuşulduğu ortamlardan uzaklaştıracaktır. Bu nedenle "Sirkeden şarap olmaz" denmiştir. Çünkü böyle bir meraka dahi izin vermeyecek derecede kendi varlığına yabancılaşan ve dönüşme potansiyelini harcayan beşer için, ekşidikten sonra tatlanmak mümkün olmaz. Tatlanmak isteyen için ise **"Bu yolun ehli, kimseyi söz ile davet etmez" denmiştir.** Çünkü sessiz ve sözsüz yapılan bir davetin ötesinde, içsel geleneklerin çoğunda "açıkça davet etmek" yoktur. Çünkü bu, kişinin özgür iradesine ve sürecin doğal akışına müdahale olur ve "davet

eden"in hâlâ bir dava peşinde olduğunun da göstergesi olarak kabul edilir. Kemalat sahipleri, en yakınında bulunanlar ve aile bireyleri dahil olmak üzere, kimseyi davet etmek, kendi yolunu övmek veya talep edilmeden yol göstermek gaffına düşmezler. Onlar saklıdır. Hatta aile bireyleri dahi onların hakiki kimliklerini bilmezler. Ancak bu alanda her zaman istisnaların ve benzersiz durumların olabileceği de hatırdan çıkarılmamalıdır. Yeri gelir, ihtiyacı olana bir işaret verilir. Lakin ısrar veya tekrar olmaz. Bu değerli istisna (hediye), çoğunlukla tek seferliktir. Çünkü ehlinin, kimseye satacak bir şeyi yoktur.

Biraz daha hassas olanlar "Nerede o Yunuslar, Mevlânâlar" diye yakınabilir arada sırada. Geçmişte de aynı şeyleri bizzat Yunus'lara, Mevlânâ'lara söylemiştir, bugün yaptığı gibi. Kıyafetler değişmiş, devir değişmiş ancak "hal"ler her daim olduğu gibi "an içinde" kalmıştır. Mevlânâ da Yunus da bugün buradadır, görebilene. Ve çoktan göçüp gitmişlerdir, gözleri hep arkada olana. Çünkü, tıpkı onların halleri gibi, tarihin ve zamanın içinde iz sürerken yanı başındakini ıskalama hali de ne yazık ki ebedi ve ezeli bir haldir.

Öte yandan, yaratılışın yasaları işlemeye devam eder. Ruhu ve bedeni, bir bilme-anlama-olma varlığı olan insana, yürümek üzere yaratıldığı yol için adım atmaya karar verene kadar onay vermez. Yaşamına eşlik eden o bitmek bilmeyen iç sıkıntısı, yaşam tarzının onaylanmadığını gösteren en önemli işarettir. Ne yazık ki günümüzde iç sıkıntısı günlük yaşamın normlarından biri olarak kabul edilmiştir ve nedeninin "boş oturmak", çözümünün de bir şeyler yapmak olduğu varsayılmıştır. Oysa "boş oturmak" denen şeyin aslı "bir an dahi kendisiyle yalnız kalamamak"tır gerçekte... Bu nedenle de "bir an dahi duramamak" ve "nefes alamamak"... Bu durum kimsenin hoşuna gitmez. Her ne kadar duruşu daha dik ve görüntüsü daha farklı bir bedene sahip olsa da, içinde

sürekli ağaçlardan ağaçlara atlayan bir maymun (yani zihin) olduğunu kabul etmek... O maymun, henüz ağaçlardan inmemiştir. Ve kolay kolay da inmeye niyeti yoktur...

İç sıkıntısını normal kabul etmesi öğretilen beşerin bu rahatsızlığı içten içe gittikçe artar. Çözüm adı altında ona çeşitli haplar ve semptomatik tedaviler sunulur. Bu durumda insanın onlara bağımlı yaşaması gerekir. Çünkü semptomatik tedavi, bir rahatsızlığın veya hastalığın kaynağını değil, ancak verdiği sıkıntıları geçici olarak önlemeye yöneliktir. Bu süreçte hastalık devam eder, ancak haplar alındığı sürece verdiği rahatsızlık geçici olarak engellenir veya azaltılır. Bu haplar kimi zaman hobiler, kimi zaman geziler, kimi zaman tatiller, kimi zaman yeme-içme bağımlılıkları olarak karşısına çıkar. Bunların kendilerinde hiçbir kötülük olmamasına rağmen, o sıkıntıyı bastırmak üzere alındıkları için hepsi birer "antidepresan"dır. Ve bunların yetersiz olmaya başladığı gün, gerçek hap şeklinde olanlara geçilecektir. **Hayatı boyunca hiç durmadan başı ağrıyan ve her gün kısa bir süreliğine bu ağrıyı azaltacak haplar almaya devam edebilmek için sürekli çaba sarf eden birinin, "baş ağrısının olmadığı bir varoluş hali" hakkında nasıl bir fikri olamazsa; bu yönde yaşayan bireylerin de, bir kez gerçekten durup nefes aldıklarında nasıl bir varoluş hali içine gireceklerini bilmeleri mümkün olmaz.**

Ancak, kurulu çarklara verimli hizmet edebilmesi için, beşerin, kendi varlığı konusunda cahil bırakılması ve ihtiyacı olmayan hapları alabilmek için koşturarak bu çarkların dönmesine hizmet etmesi gerekir. Üstelik bu hapları alabildiği için bir de kendini özgür sanmalıdır ki, "çarklardan kurtulmak", "hayatını dönüştürmek" veya "evrilmek" fikri aklının ucundan dahi geçmesin.

İhtiyacı varmış görüntüsü çizerek, aslında "daha fazlasını elde etmek" düşüncesiyle satın aldığı veya saray edindiği

hiçbir şeyin hayallerinde veya vitrinlerde gördüğü parıltısıyla kendi dünyasına katılmadığını her seferinde deneyimler. Buna rağmen, varoluşun kendine vermeye çalıştığı ince mesaj üzerine düşünmek yerine, hayatını "yarının çöpleri"ni eline alırken hissedeceği kısa süreli tatminler üzerine kurmayı ve içindeki doyumsuzluğu bu şekilde unutmayı seçer. Çünkü kiminin, böyle bir yolun var olduğundan haberi yoktur ve sadece bu nedenle gidecek başka yer bilmez. Böyle bir sezgisi yoktur. Yani tohumunun çatlama zamanı gelmemiştir. Duysa dahi nefsi onu bu yollara bırakmaz. Dünyanın düzeni ise, gözlemleyen herkese aşikârdır. Ve sadece üzerine bir miktar düşünmekle, dünyanın, insanın içindeki beşere nasıl havuçlar peşinde ömür harcatmaya yatkın olduğunu anlamak herkes için mümkündür. Ancak yaşam, varoluş ve kendi varlığı üzerine tefekkür etmek, ona öğretilenden başka bir yol aramak veya farkındalığını derinleştirmek yönünde bir adım atmayabilir. İşte bu durumda, beşerin; sahibinin sopaya bağladığı havuçlar peşinde koşarak ömrünü tüketirken, kendini havuçları alabildiği sürece özgür hisseden bir beygir misali yaşamaktan şikâyet etmemesi gerekir. Çünkü bunu bizzat kendisi seçmiştir.

* * *

Peki, tohum nasıl filizlenir? Tohumun filizlenmesi; beşerin kimi zaman, sonunda koca bir hiç olacak hedeflerin peşinde kendini kaybetmişçesine koştururken düşünmesine yol açacak ani ve sarsıcı bir olayla başlayabilir. Kimi zaman; içinde hep o sezgiyi taşıyan birey, belirli bir olgunluğa geldiğinde, hayatı boyunca gerçek olan soruları aslında sadece çocukken sorduğunu anlar. Büyümüş görünürken aslında hep yerinde saydığını idrak eder ve hayatını bu sorulara cevapların bulunabileceği bir yön üzerine kurmayı seçer. Kimi zaman, doğduğu andan itibaren bu sezgiyi taşır ve en ufak fır-

satları bile bu yönde kullanarak hayatını o tohumu ağaç yapmaya adayabilir. Ancak eninde sonunda, zamanının gelmiş olması gerekir. Zamanı gelmeden; tüm dış şartlar uygun olsa ve artan iç sıkıntısı baki kalsa dahi bu yönde bir adım atma iradesini kendinde bulamaz beşer. Yanı başında alıştığı, bildiği ve güvendiği haplar hep daha çekici görünecektir ona...

Ancak, haplarla ilgili en önemli gerçek, hemen hepsinin bir süre sonra eski etkilerini kaybetmeye mahkûm olmasıdır. Haplar etkilerini kaybettikçe, artan iç sıkıntısı yine duyulur hale gelir. Bundan, ancak "daha güçlüsü"yle kurtulmak mümkündür. Ve beşerin o iç sıkıntısından kurtulmak adına bulduğu meşgaleler ve kısa süreli çözümler için de aynı şey geçerlidir: Motosikletle iki takla atmışsa, üçüncü taklayı denemelidir... Turistik ülkelerin hepsini gezmişse, artık savaşın olduğu yerlere gitmelidir... Yani, tek hapla eskisi gibi hissetmiyorsa, dozu iki katına yükseltmelidir... Ve elbette kendini teslim ettiği renkli ekranlarda "daha fazlası"nı yapma bağımlılığı, bir "başarı" gibi sunulduğundan bu yolculuğun iflâsa gittiğinden haberi olmayacaktır... Çocuklar "uykudan önce"yi izledikten sonra yatarlarken, ebeveynler için farklı isimler altında "ebedi uyku" programları vardır. Ve işin ironik tarafı, bu uykuyu yüceltirler. Kölelik hali içinde yaşamak "özgürlük", nefes almadan atlar gibi koşturmak ise "başarı" ve "dinamizm" olmuştur...

Maddi dünyanın tüm nimetlerine sahip olan hemen her bireyin, âdeta intihar meyilli veya tamamen uyuşturulmuş bir yaşamı seçmesi, bu haplarla nereye kadar gidilebileceğinin en net göstergesidir. Ancak, o yaşamlara dışarıdan bakanlar, onların aslında nasıl sıkıntılı, karanlık ve depresif olabileceğini hayal dahi edemez ve sadece fragmanlarını (reklamlarını) görerek "cennet" sandıkları o yaşamları kurabilmek için hayatlarını "cehennem"e çevirirler. Ellerindeki en değerli hazine olan enerji, zaman ve varlıklarını, onlara iyi satılmış bir "hiç" yolunda tüketirler. Elbette elde edecekleri

şeyler bir "hiç" değildir. Ancak karşılığında yaptıkları yatırım ve heba ettikleri varlıklarının, zamanlarının ve enerjilerinin yanında, hepsi birer "hiç"tir. Sahipleri bu ticaretten kârlı çıktıklarını düşünürken, günü gelip de karşılığında neleri kaybettiklerini anladıklarında, nasıl büyük bir oyuna geldiklerini ancak o zaman görürler.

Haplarla, hedeflerle ve havuçlarla sürdürülen yaşamlarda, yolun büyük kısmı hedefe varamamış olmanın mutsuzluğuyla geçer. Yoldaki, yani yaşamdaki güzelliklerin hepsi "görünmez" olur. Ve bu, o hedefe varılana kadar devam eder. Sonra, hedefe varıldığında kısa bir nefesi takiben, aynı sürece girilir. Yani en iyimser oranlarla yüzde 99'u sıkıntı, yüzde 1'i de kısa hazlarla dolu bir yaşam. Acaba onca sıkıntıya değer mi, o kısacık tatminleri sağlayan kazanımlar?

Bir de "büyük hedefler" vardır: Yaşam hedefleri... Bu hedeflere uzun yıllar, belki de bir ömür süren koşturma ve yatırım sonrası varanları ise bir başka sürpriz beklemektedir: Hiçbir şey değişmemiştir... Ve "iki kere kaybetme" hali doğmuştur. Bir "kaybet", hedef odaklı yaşamak nedeniyle, o hedefe varana kadar gerçek anlamıyla tat alınamayan yaşam için; öteki "kaybet", hedefe varmanın kısa esrikliğini takiben "Bu muydu?" sorusu için... Aslında "hiçbir şey değişmemiş" değildir... "Artık kaçacak bir yerin kalmaması" ve "artan iç sıkıntısı" hariç, hiçbir şey değişmemiştir...

* * *

Kendi derinliklerinden, iç âleminden yine kendisine bildirilen o mesaja kulak kabartan ve bir şeylerin eksik olduğunu fark eden insan ise sadece yaşamın bu dinamiklerini görmekle kalmaz, bu iç meseleyi hallet-meden kimse için cehennem ve sıkıntıdan gerçek bir kurtuluş olamayacağını da kavrar. O varoluşsal sıkıntı; sonunda ölümün olduğu bu yaşamın ne olduğu üzerine gerçek

atırın bir cevap bulmadan, her şeyin temelde anlamsız ve her eyle-
lerinin temelde boş olacağının sezgisi olarak, her insanın içinde,
ı kârl vini bulana kadar varlığını sürdürür...
neler Kıblesini yani varlıksal yönünü bulan bireyin o yönde ata-
geldik ağı tek bir adım dahi boşa gitmez. Her adım, kendi doğasına
ve varoluşa uymayan düşüncelerine, davranışlarına ve onla-
amlar nın olumsuz sonuçlarına kaynak olan bir düğümü daha çözer.
ssuzlu Her adım onu sağaltır, şifa buldururken, anlayışı da gittikçe
heps erinleşir. Zaman geçtikçe huzuru ve tatmini de artar. İçsel
ı eder gökyüzü, her yeni anlayışın hayata geçirilmesiyle biraz daha
sürec aydınlanır. Anlayışının kapsamının genişlediği, maneviyatı-
zde 1 nın derinleştiği her an, o gözlerin arkasında duran varlık
değer daha güzel bir hal almaya başlar. Bunun sonucu olarak, o
gözlerle gördükleri de daha başka bir görünüme bürünür. Ve
... Bu ancak o zaman "gerçekten nefes alma"nın nasıl bir şey oldu-
na ve ğunu deneyimler.
nekte Bir kez bu "nefes"in ferahlığını duyumsadıktan sonra,
" hali daha evvel nasıl nefessiz yaşayabildiğine şaşarken, aynı
yle, o zamanda ilk defa dışarıdan bakabildiği o âlemin (eski hali-
aşam nin) karanlığını da görebilmeye başlar. Perdeleri kapalı bir
kiben evin içinde, güneşin varlığından habersiz yaşayan birinin, ilk
emiş" kez kapıdan çıkıp gökyüzünü gördükten sonra içinden çıktığı
an iç "kafes"e bakmasına benzer bu durum. Veya bir bebeğin çık-
mamak için başta direndiği, ancak hayallerinde dahi göreme-
yeceği o âleme çıktıktan bir müddet sonraki haline. Yolcu, o
güne dek yaşamını geçirdiği ve evi bildiği o dar ve karanlık
isine hapishaneye bir kez daha bakar ve eğer karar vermişse, artık
lerin kendini çağıran o kadim yola adımını atar... Hakikat arayışı-
n bu na giren ve bu yönde yürümeye karar veren bireyin kendi
llet- özüne ve köklerine dönmeye başlayan aklına tasavvuf gelene-
k bir ğinde "Akl-ı Mead" denir...
ıntı; Bu akıl, beşerin içindeki "insan" tohumunun suyunu sağ-
rçek lamak üzere faaliyet gösterir. Faaliyeti, ikinci nefs mertebesi

olan "nefs-i levvame" ile başlar. Tüm âlemleri kapsayacak idraki doğurmak üzere düzenlenmiştir. Ancak bir çocuğun (akl-ı meaş) idaresinde sağa sola çarpılarak tüketilen bedenin dümeni, bu aşamada, olgunluğa yönelmiş bir kaptan tarafından teslim alınmıştır. Bu kaptanın nihai hedefi, kullandığı muazzam mekanizmayı tam kapasitesine yükselterek, içindeki yolcunun evine ulaşmasını sağlamaktır...

Bir zaman sonra anlayacaktır ki, yaşamının başından beri ona eşlik ederek bu yola girmesini sağlayan o içsel sıkıntı, aslında doğmaya çalışan ama sürekli boğulan "insan"ın açığa çıkma çabasından başka bir şey değildir. Ve gerçek varoluşu hakkında hiçbir şey bilmediği bu denizde, ona atılmış yegâne can simididir...

Tasavvuf ve diğer batıni gelenekler, irfan öğretileri, bilgelik yolları, dinler, düşünce ve felsefe tarihi, insaniyete ait ifade bulmuş kadim değerler, keşifler, anlamlar ve gelenekte bahsi geçen diğer akıl mertebeleri; "akl-ı mead"ın ereğine yolculuğunun meyveleridir...

* * *

Tüm bu süreçler, İslam Tasavvufu Geleneği'nde toplamda yedi farklı isimle anlatılan "nefs mertebeleri"nin ilk üçü içinde cereyan eder. Bu nefs mertebelerinin temel özelliklerinin anlaşılması ve yolcunun kendini ilk mertebede bulması, bu yolculuğa çıkmak için gerekli farkındalığın oluştuğuna işaret eder.

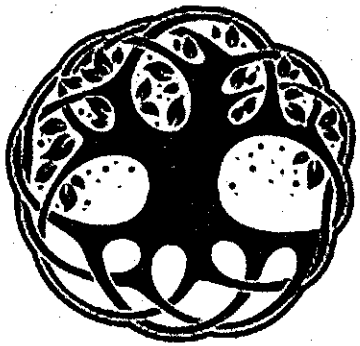
"Beşer-insan" kavramının ve "aklın yönelimleri"nin anlaşılmasından sonra tasavvufun en önemli konularından biri olan "nefs mertebeleri"nin anlaşılması gelir.

Piramit metaforu bu mertebelerin daha iyi anlaşılması için son derece yararlı olacaktır. Piramidin tabanında, dünya üzerindeki en yaygın ve aynı zamanda beşeri içine çekme

gücü açısından en güçlü nefs mertebesi olan "Nefs-i Emmare" bulunur. Bu nefs mertebesi (ego durumu) aynı zamanda her devirde dünyada hâkim olan nefs mertebesidir. Ve insanları öğüten çarkların oluşturduğu sistemin de temel yapıtaşıdır. Onun açılımı aynı zamanda günlük yaşamın problemlerini ve bu problemlerin kaynaklarını gösteren şemayı da gözler önüne serer. Bu mertebenin beşere yaşattığı sonu gelmez sıkıntıların nedenlerinin sadece akli olarak anlaşılması dahi, yolcunun birçok konuda kendini yaşamın içindeki bu dalgalanmalardan ve sıkıntılardan korumasını sağlar.

Beşerin içinde bulunduğu ilk üç nefs mertebesine "Beşeri Nefs Mertebeleri" adı verilir. Bunlar aynı zamanda, yaşamın öğütüldüğü çarkın üç dişlisini oluşturur...

Beşeri Nefs Mertebeleri
(Beşeri Ego Durumları)

Tasavvuf geleneğinde temel nefs mertebeleri yedi isim altında ele alınır. Her bir mertebenin anlayışı, kendinden aşağıdakileri kapsar ve aşar. Birbiriyle özel bir şekilde bağlantılı olan ilk üç nefs mertebesi ise, dünyada en yaygın ve bu yolun yolcuları için öncelikli olarak anlaşılması en hayati nefs mertebeleridir.

Nefs-i Emmare
Uzaklığı Emreden Nefs

Yolcunun, tasavvuf yoluna girmeden önce kendisinin de dahil olduğu ve dünyanın büyük çoğunluğunun içinde yer aldığı nefs mertebesi olan "nefs-i emmare"yi iyice anlaması gerekir.

Nefs-i emmare'nin semptomları, yani göstergeleri nelerdir? Temel arzuları nelerdir? Aldığı ve alacağı sabit sonuçlar nelerdir? İçinden kurtulamadığı çıkmazları nelerdir?

Bu nefs mertebesi, insanın kendini bıraktığında doğrudan çekildiği temel ve çekim alanı en güçlü nefs mertebesidir. Bu gücünü; içinde tüm fiziksel yaşamın kaynağını ve devamlılığını sağlayan "şehvet" ve "hayatta kalma güdüleri"ni tarındırmasıyla sağlar. Benliği oluşurken insanın yanına al-

dığı ilk yoldaşıdır. Bir bakıma "can dostu"dur. Nefsin ilk ve en tanıdık evidir. **Ancak zaman içinde, başta onu korumak üzere kendisine yoldaş olan bu tanıdık destekçi, onu sıkıştırma ve boğma yoluna doğru seyreder.** Bunu da oldukça iyi yapar, çünkü tüm evi, sahibiyle birlikte kurmuştur. Ve eve sahibinden dahi daha fazla hâkimdir. Bu nedenle yolcu, bir yanının o evi bırakmamak için son nefesine kadar çabalayacağını anlamalı ve buna hazırlıklı olmalıdır. Ve diğer iki mertebeden her düşüşünde, aynı yere çekileceğini unutmamalıdır.

Nedir nefs-i emmare? Temel olarak "kötülüğü emreden nefs" olarak tanımlansa da, bu "kötülük" sadece ötekilere (çevresine) kötülük yapmak anlamında değildir. Çevresine karşı son derece iyi bir insan da, nefs-i emmare'nin "daha aydınlık" kısmı üzere bulunabilir. Nasıl? Kendine yapıp ettikleriyle. Çünkü eninde sonunda kendisi de ona Allah'ın bir emanetidir. Yer yer bedenine, yer yer ruhuna yaptığı zulümlerle ve kendini bilme-anlama yolunda emek vermemesi ile, nefsin yine bu mertebesinde takılıp kalması muhtemeldir. Bu nedenle, nefs-i emmare'nin (yaygın olarak yapıldığı üzere) sadece "kötülüğü emreden nefs" olarak tanımlanması, bu yolda yürüyeni eksik ve yanıltıcı bir bilgilenme içine sokma riskini de taşır. Bu nefs mertebesinde bulunan ancak dışarıdan gayet iyi, dürüst, samimi, sevimli ve tatlı görünen insanlar vardır. Kendilerine karşı yaptıkları zulüm, çoğunlukla dışarıdan görülmez. Ve kendilerine karşı yaptıklarından dolayı "nefs-i emmare"de olduklarını bilmemeleri, onların bu nefs mertebesinden ve kendilerine çektirdikleri azaplardan kurtulmalarını da engeller. Bu nedenlerle, nefs-i emmare'nin en kısa ve kapsayıcı tanımı "uzaklığı emreden nefs" açılımıdır. Bu açılım "kişinin kendine karşı işlediği günahlar"ın da dahil edilmesiyle, tam yerini bulur.

Nefs mertebelerinde yükselmek, sadece iyi bir insan olmakla sağlanmaz; aynı zamanda anlayışın ve hal

elbisesinin yani ruhsal titreşimin değişmesine ve derinleşmesine ihtiyaç duyar. Bu nefs mertebesini anlamakta ilk aşama onun en ilkel kısmından başlayarak olur.

"Nefs-i emmare" dünya üzerinde en yaygın nefs mertebesidir demiştik. Bu mertebe "dünyanın yönetimi şeytana verilmiştir" sözünün işaret ettiği "şeytaniyet"in çıkış yaptığı noktadır. "Şeytan" ve "şeytaniyet" ile kastedilen manaları açanlar bilirler ki, dışarıda ayrıca **Allah'a meydan okuyan boynuzlu bir şeytan yoktur. Bu, beşerin diğerlerine ve kendine yaptıklarıyla Allah'a meydan okuyor olmasını anlatan bir metafordur. Ve dinlerin içinde yer alan bu türdeki tüm anlatılar, "insan" adı verilen varlığın içinde olup biten dinamiklerin anlatımlarından başka bir şey değillerdir.** Bunu bilmek ile bilmemek arasındaki farkın bir insanın yaşamını nasıl değiştirebileceğini hakkıyla anlatabilecek ne bir cümle vardır, ne de bir nefes. Bu sembolik anlatımların metaforik değil gerçekmiş ve bir yerlerde de boynuzlu bir şeytan varmış gibi ele alınması hakikatleri birer masala çevirirken, onları din zannederek inananlarda da yanılsamalar yaratır. Sembolik anlatımları doğrudan gerçek zannederek ve onları masala çevirerek bünyesine katan nefiste anlayış elbette derinleşemez. Hak dinden uzak kalan ama din yolunda olduğunu zanneden kitleler, bu şekilde farklı nefisler tarafından yönlendirilmeye ve kullanılmaya müsait hale gelir. Ve dünyada, tüm dinler için kitlelere inandırılmaya çalışılan yaygın anlayış da maalesef budur. Çünkü bu şekilde kitleler kolaylıkla yönlendirilebilirler. Her daim bir otoriteye sürekli teferruatları ve önemsiz detayları sorarak ömür tüketerek, aslında en önemsiz şeylerden günah diye korkarak ama bilmeden en büyük günahları işleyerek yaşarlar. Bu şekilde "ruhban sınıfı" aracılığıyla Allah'la bağlantı kurmak zorunda olduklarını zanneder ve kontrol altında tutulurlar. Yani farkında olmadan, hak dinin gösterdi-

ği yolun tam tersine yürümüş olurlar. Öte yanda, hakikatleri bilip özgürlüğünü ele alan Muhammedi bir şuur, manalara hâkim olacağından, Tasavvuf Yolu'nu yürüyüp kemalatını (yetkinliğini) bulduktan sonra kimselere muhtaç olmaz ve kimselerin etkisi altına girmez. O, Kaynak ile doğrudan bağ kurmanın huzuru ve her an O'nunla birlikte olmanın doygunluğu ve tadı ile yaşamını sürdürür.

Aslında din ile ilgisi olmayan geleneklerin, âdetlerin, masala çevrilmiş sembolik anlatımların din adı altında öğretilmesi ve bu nedenle de insanın aslında hak ettiği bu güzelliklerden mahrum bırakılmış olması, trajiktir. Ancak kitleleri kullanmak ve yönlendirmek isteyen "firavun nefs"ler için hak dinin anlaşılması, Hakikat'in bilinmesi ve kitlelerin cehaletten kurtulması hiç kârlı değildir. Bu nedenle de; her devirde, her dinde ve her coğrafyada örneklerine sıkça rastlanabileceği gibi, güç sahibi olan kesimlerin ve onların kontrolü altındaki din otoritelerinin, bu gücü kullanarak dinin sadece en dış kabuğunu ve kitleleri kontrol etmeye en uygun yorumlarını halklara öğretmesi, boşa değildir. Oysa **sadece kabukla karın doymaz. Onun bir "koruma" işlevi vardır, ancak hedef o değildir. Ve çekilen karın ağrılarının, içte hissedilen huzursuzlukların temel kaynağı da, kabuğun hedef zannedilmesidir.**

Tüm bunlara uyanmaya yetecek farkındalığa ulaşanların, nice ayette anlatılan ve dışarıda olup bitiyor zannedilen olayların, aslında "Hz. İnsan" adı verilen varlığın içinde olup biten dinamikleri anlattığını anlamaya başlaması, bu yolun en büyük nimetlerinden biridir. Evrensel hakikatlerin ve yasaların her anlayışa cevap verebilecek şekilde anlatılabilmesi için kullanılabilecek yegâne dil, sembolik dildir. Bu şekilde, örneğin şeytanın gerçekten ne olduğunu bilmeyen bir insan dahi, o masalsı algısı üzerinden yine de kötü davranışlardan uzak duracak ve içine bir dürtü geldiğinde "bu şey-

tanın işi" diyerek, ondan kendini koruyabilecektir. İşte tüm dinlerde sembolik anlatımın zorunlu olmasının nedeni budur. Tüm mertebelere hitap edebilmenin yolu, anlayış derinleştikçe kendini açan ama en basit anlayış sahibine de mesajını veren bir aktarım türünün kullanılmasıdır.

Manaların sembol dili üzerinden aktarıldığının anlaşılması, yolcunun ruhunu tüm bu zincirlerden ve kula kul olma durumundan kurtaracak en temel anahtardır. O dahi "Yere göğe sığamadım, kâmil kulumun kalbine sığdım" derken, yani O dahi "İnsan" adı verilen varlığın "içinde" olduğunu ve "başka hiçbir yere (anlayışa) sığamayacağını" beyan ederken, dışarılarda ve uzaklarda bir ilah hayal etmek ve O'nu "şah damarından yakın olmak" yerine "uzaklara" koymak, şirkin (Allah'a eş koşmak, hayali bir ilah yaratmak) ta kendisidir. Ve bu şirki din edinmek, O'nu göklerde veya uzaklarda zannetmek, beşerin trajedisinin temel kaynağını oluşturmaya devam edecektir. Bu yanılgıdan çıkana ve O'nu "yakında" bulana dek, bu trajedi sonlanmaz. Ancak bu yola düşen ve bu yolu sürenler için, atılan her yeni adımda, bu sıkıntılar bir bir çözülmeye başlayacak ve her geçen gün ruhları daha da hafifleyecektir. Bu da, yolcu için, yolun doğru yol olup olmadığı konusunda bizzat kendi içinde bulacağı en açık ve net cevaptır.

Tüm bunlar üzerinden, şeytan, bir zamanlar Allah'a meydan okumuş, sonra O'nun huzurundan kovulmuş ve ardından da insanları yoldan çıkarmaya baş koymuş, kendi kendine işler çeviren "ayrı" bir varlık değildir. İnsanın ilmi derinleştikçe, bunun aksinin neden mümkün olamayacağını da anlar. Ancak elbette şeytan, yolunda gidilmesi tavsiye edilen bir suret de değildir. Amaç, burada neyin anlatılmaya çalışıldığının anlaşılmasıdır. Bu anlayışa nasıl gelinir?

İlk emir kabul edilen "Oku" yani "sorgula" emrine ve ayetlerde sürekli tekrar edilen "bu manalar aklını işletenler için-

dir" uyarısına uyanlar, önce, geçmiş-gelecek dahil her şeyi bilen Allah'ın izni ve bilgisi olmadan şeytanın çıkıp bunları yapabilmesinin, çelişkinin ta kendisi olduğunu anlarlar. Sonra da, kendilerine masal gibi aktarılan ve mevcut inançlarını oluşturan bilgilerin de baştan aşağı bu çelişkilerle dolu olduğunu görürler.

Öyleyse bütün bunlar "bir şeyi anlatmak" ve "bir konuda insanları uyarmak" içindir. Onların acı çekmelerini (yanmalarını, cehennemi hallere düşmelerini) engellemeyi amaçlar. Bunlar bir zamanlar olup bitmiş şeyler değillerdir. Bunlar, her an, nefs-i emmare'nin Allah'ın sistemine başkaldırması yani ruhun doğasına aykırı bir yaşam sürmesini ve bunun olası sonuçlarını anlatan aktarımlardır. **Nefsimizin bu sistemin (varoluşun) doğasına zıt yönde yaptığı her eylem, O'na (bütünlüğe) bir başkaldırıdır. Bunun sonucunda ne olur? O'nunla (bütünlükle) uyum içinde olmanın vereceği huzurdan (cennet halleri) uzak kalınır.** Bu uzaklık neticesinde de, sistemle uyumsuzluğu (günahları) derecesinde de, sıkıntılı sonuçlar (cehennemi haller) yaşanır. "Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter" ayeti çok açık değil midir? Dışarıdan gelinip hesap sorulmasına dahi neden gerek olmayacaktır? Çünkü zaten **"dışarısı" diye bir şey yoktur. Varlık bir bütündür** ve bu bütünlükle uyumsuz en ufak hareketin sonuçları insanın ruhunda karşılık bulmaktadır. Kendi başına oradan oraya giden, işler çeviren, insanları yoldan çıkaran bir şeytan yoktur. Ancak beşerden açığa çıkan bir nitelik olarak "şeytaniyet" ve bunun sonuçları olan "sıkıntı", "karanlık", "acı" ve "yanma halleri", yani "sonuçlar", yani "cehennem" elbette ki vardır. Ve o cehennemi, orada nasıl yanıldığını ve o ateşi nelerin harladığını görebilen gözler de vardır. **Tarih boyunca "cehennemde ateş yok, herkes kendi ateşini kendi götürüyor" denmesi boşa değildir. İnsanların bilmeden şirke düşmemeleri ve uzaklarda otu-**

...an, sevmediklerini kazanlarda yakan bir ilah hayal ...dip, onu Yaradan zannetmemeleri için uyarmak üzere ...ylenmişlerdir. Peki cehennem yok mudur? Elbette ki ...ardır. Hatta daha bu dünyadayken o yanma da başlar. Ancak O Kudret her varlığın kendi yapıp ettiklerinin ...arşılığını yaşatacak mekanizmayı kendi sistemleri içi...e yerleştirmiştir. O mekanizma her an çalışır ve yaşa...anları kaydeder. İşte "sevap" ve "günah" yazan melek...er denirken kastedilen şey, budur: Melekler, yani kuv...etler, insanın tüm yaşamının kaydını içerden tutar. Ve ...amanı geldiğinde de bu kayıtlar o insana gereken der...i hatırlatırlar.

Bir insanın sadece bunları bilip anlaması dahi, ruhunu, ...ehalette kalanların daimi sıkıntılarından kurtaracak yola ...okacaktır. Ancak bu ilimler alınırken, belirli idrak anların...da ağırlık, uyku halleri, sıcaklık veya sarsıntı hissedilebilir. Ayetlerde geçen "zelzele" ve "sarsıntı" vurguları, batıni ma...nada, beşeri anlayışın Hakikat bilgisi karşısında sarsılması...nı ve insani anlayışın doğum sancılarını anlatan hitaplardır. Bu durumlarda talibin, okumalarına bir müddet ara verip, il...min demini almasını beklemesi daha iyi olabilir. Çünkü **bu yolda alınan ilim, tıpkı dalgıçların yaptığı gibi her seviyede belirli bir süre durulması ve bedenin alıştırılması halinde hakkıyla içe işleyen bir ilimdir.** Yorulduğunda, ısındığında, ağırlık bastırdığında durmayı bilen ve Anadolu erenlerinden İsmail Emre'nin "sabır gerek evvela" hitabına uyanlar için yolculuk daha sağlıklı geçer.

Tasavvuf Yolu'na girenler, bu şekilde tüm çelişkilerinden, onlara zamanında aktarılan yanlış bilgilerden ve masalsı anlatımlardan kurtulmaya, hak dine girmeye ve özgürleşmeye (Hal-i Muhammedi) başlarlar. Anlarlar ki, "şeytan"ın tüm nitelikleri, insan denen varlığın beşer mertebesinde içinde bulunduğu "nefs-i emmare"nin nitelikleridir.

Öte yandan, şeytan (nefs-i emmare), Allah'ın büyüklüğünü ve yüceliğini bilir. Aynı zamanda meleklerin hocası olabilecek bilgi birikimine de sahiptir. Peki neyi yoktur da, şeytan olmuştur? İnsanda olan bütün niteliklere sahip olanın işte bir şeyi yoktur ki, o yüzden ateşle birlikte anılır ve insana bu kadar düşmandır: Şeytanın "sevgisi" yoktur... Yani ister dini bilgileri, ister onları âlim yapacak bilgileri, isterlerse de evrenin tüm bilgilerini biliyor olsun; içinde "sevgi" olmayan nefisler, ne kadar dinlerine bağlı olduklarını söylerlerse söylesinler, ister istemez o negatif titreşimin (şeytaniyet) açığa çıktığı kaynaklar halini alırlar. İbâdetleri şekilde kalır ve içlerine işlemez. Oysa **şekli ibâdetlerden hedef, ayetlerde vurgulanan "daimi ibâdetler"e geçilmesidir. Bu da ancak insanın halinin değişmesi ve anlayışının derinleşmesiyle mümkündür.** Bu nedenle ayetlerde, sadece şekli ibâdetlerin yapılıp, o ibâdetlerden asıl hedef olunan hallere (İslam kelimesinin kökü olan SLM Hali'ne; sevgi, barış ve huzura) yürünmemesi, sert bir dille eleştirilir. Kendini dindar olarak tanımlayan bir kulun içinde (özellikle de kendisi gibi düşünmeyen ve yaşamayanlar dahil olmak üzere herkese karşı) sevgi, anlayış ve barış halleri açığa çıkmıyorsa; yaptığı şekli ibâdetler için ayetler "lanet tonu" kullanır. Kimse sözde bu duruma düşmek istemez, ancak yaşantıda bakıldığında, bu yola düşmekten kurtulanların sayısının oldukça az olduğu da bir gerçektir.

Kendisi gibi olanı herkes sevebilir. En barbar ve zalim olanlar dahi, kendileri gibi olanları sevebilirler. Burada sınav "kendisi gibi olmayanlar" üzerinden verilir. Bu sınav verilemezse, insan ancak kendini kandırmış olur ve yerinde saymaya başlar. Şeytan Allah'ın büyüklüğünü bilir ama ne yapmaz? İnsana secde etmez. Yani, "insan" denen varlığa saygı duymaz. Neden? Çünkü kendini onlardan üstün görür: "Ben ateşten yaratıldım, onlar topraktan" der.

Bu bir rumuzdur. Manası ise, şeytanın "kendisi gibi olmayanlara" saygı duymamasıdır. "Ateşten yaratılan" nedir? Beşerin zihni... Bu şekilde; kalbe inemeyen, gönlü bulamayan ve vicdanı uyanmayan beşerin zihni, şeytanın bir yansıması halini alır. Ve kendisi gibi olmayan herkesi oradan yargılar. Kendini (inancını, yaşam tarzını, bildiklerini) diğerlerinden üstün görür. Şeytanın kibri sevdiği boşa söylenmemiştir.

İşte bu kibrin, dünya üzerinde gelmiş geçmiş her dinin içinde kendini dindar olarak tanımlayanlara kadar dahi nasıl ulaşabildiğini gören için; bir yandan bu kibre batmışken, öte yandan Yaradan'ı yüceltmek için kullanılan tüm sözde övgülerin bir anlamı yoktur. Samimiyetsizlikle dindarlığın aynı kapta duramayacağı da aşikârdır. Bu tavır; ister din, ister ırk, ister anlayış, ister düşünce, isterse de yaşam tarzı üzerinden olsun, fark etmez. Kendini sadece maddi anlamda değil, ancak manevi (inanç, yol) anlamda da ötekilerden üstün gören kişi, şeytaniyet hallerinin kendinden tecelli etmesine, yani açığa çıkmasına neden olmaya başlar. Kendini zenginlik, makam ve güç üzerinden üstün görmek "kibir"dir. Bunun din ve inanç konusu üzerinden olması ise "manevi kibir" adı verilen, daha da tehlikeli bir kibir türü olan "riya"yı açığa çıkarır. Aynı zamanda bu, o insanın "ötekiler"e karşı saygısız olmasına da yol açar. Bir de bakılır ki, şeytanın nice niteliği sadece hırsızlarda, katillerde veya barbarlarda yokmuş. Meğer bunlar (daha hafif olsa da) kendini sadece belirli ritüeller ve şekiller yapmak üzerinden dindar zannedenlerde veya iyi bir insan olma yolunda olanlarda da varmış. Gerçek bir kâmil aynasında kendi nefislerini görme şansları olmadığı için de bunu fark etmeleri mümkün olmuyormuş.

Öyleyse mesele, insanın sadece manevi bir yola, dine, topluluğa veya öğretiye dahil olmasında değil, nefsinin bu hilelerine uyanmasında ve kendini tarafsızca gözlemleyip eleştirebilme tavrı geliştirebilmesinde yatar. Bu tavır olmadan, bu

nefs mertebesini aşacak farkındalık oluşmaz. Önce aynada kendine bakmaya başlayana ve orada gördüklerini gerçekten eleştirebilme samimiyetine (ihlas) gelene kadar, yolcunun maneviyatı ancak sözlerde kalır. Hz. Muhammed'in öz kızına "Seni ben dahi cennete sokamam, ancak amellerin (ahlakın, insaniyetin, sevgin, vicdanın, anlayışın) sokabilir" demesi, bu yolda yürüme niyeti olanlara ibret niteliğinde bir uyarıdır. Samimiyet, kendini eleştirebilme yetisi, emek ve hayırlı ameller olmadan, sadece ezberler, ritüeller ve sloganlarla bir insanın kurtuluşa ermesi mümkün olabilir mi? **Gereğini yapıp içindekini insan etmeyen, maneviyatı sadece şekilde kalan, anlayışını derinleştirmeye ve kendini sürekli barış ve sevgi haline yaklaştırmaya yanaşmayan ama öte yandan da kendisi için cenneti isteyen çıkar hesaplarıyla dolu nefs, daha kulunu dahi kandıramazken, O'nu kandırabilir mi?**

Bunlar üzerine düşünen ve samimiyetle dinin hakikatlerini arayanlar, zamanı geldiğinde, tüm dinlerde ve tüm inançlarda "şeytan" ile kastedilenin "nefs-i emmare"den başkası olmadığını anlarlar. **Şeytanın Allah'a başkaldırması ve cennetten kovulması dahil tüm anlatımlar, doğrudan alınıp kabul edildiği üzere bir roman veya masal gibi yaşanan olaylar değil, her an ve her yerde olmakta olan hakikatlerin zamanlar üstü anlatımlarıdır. "Oku"nması gereken mana, işte budur.** Nefs-i emmare, kendi içindeki Öz'e başkaldırarak, O'nun huzur dolu alanından (SLM hali, cennet) kovulmuştur. Bu kovulmanın nedeninin "insana secde etmemesi" olması; nefs-i emmare'nin, beşerin içinde bulunan insan olma potansiyeline başkaldırmış halde ve sahibini sürekli beşer (kabuk) mertebesinde tutarak, onu azap dolu bir yaşama götürme eğiliminde olduğunu anlatmak içindir. Bu başkaldırının anlamı "dünyaya yönelik hırs ve arzulara sahip olmak"tır. Bu hırs ve arzulara sahip

olan nefsin elde edeceği sözde güç ve zenginliklerin yanında, kaybedeceği ruhu ve huzuru düşünüldüğünde, bu denklemin insan adına iflastan başka sonuç vermeyecek bir denklem olduğu aşikârdır.

Yani nefs-i emmare üzere bulunan beşer, hem "kendisi gibi olmayan insanlara" saygı duymaz, hem de "kendi içindeki insan olma potansiyeli"ne. İçte (batında) her ne oluyorsa, dışta (zahirde) bir yansıması bulunur. Kendi içindeki "insan"a saygı duyan bir insanın, dışındaki insanlara da saygı duymaması mümkün değildir. Aynı şekilde, kendi içindeki "insan"a ihanet halinde olan ve bu konuda cahil olan bir nefsin, kendi dışındakilere de kin, öfke, tepki ve kibirle yaklaşması, beklenmeyecek bir durum değildir. Bir diğer deyişle, "insan tohumuna ihanet", hem içte hem de dışta eş zamanlı olarak kendini gösteren bir haldir. Ve bu hallere hâkim gözler, dışında isterse tam tersi bir görünüşe sahip olsun, beşerin içinde aslında ne hal üzere olduğunu bilirler. Ne kılık kıyafetten, ne saç sakaldan, ne dini nesnelerden, ne şekli ibâdetlerden, ne de dini söylemlerle dolu ağızlardan etkilenmezler. İçlerinde SLM Hali (sevgi, huzur, barış, anlayış) olmayan nefislerin şovlarına ve oynadıkları tiyatrolara karınları toktur. Onlar, doğrudan karşılarında bulunanların gönüllerine nazar ederler. Bu nedenle, bu yollarda birlikte yürümek üzere seçilen dostların yanına temiz (abdestli) bir gönülle gidilmeye dikkat edilmelidir. Suyla yıkanan bedenin içinde de bu abdestin karşılığı olmazsa, bu yolda abdesti yarım kalmış kabul edilir. Ahlakını düzeltmeyen ve anlayış topraklarını mana tohumları için uygun hale getirmeyene, atılan tohumlar da fayda veremez. Çünkü **en güçlü ve etkili tohumlar dahi, ancak uygun toprak ve gerekli şartlar bulunması halinde iş görebilirler.**

Şeytaniyet denen halin nefs-i emmare'den açığa çıkan haller olduğu kavrandıktan sonra, "dünyanın yönetiminin neden şeytana verildiği" konusu da anlaşılmaya başlanacak-

tır. Zamanını kendi hakikatini bulmaya ve insaniyetini doğurmaya (kıyam etmek) harcamak yerine, ellerinden kayıp gidecek dünyaya yönelik arzulara ve hırslara harcayan beşer, hırsı oranında o dünyevi hedeflere de ulaşacaktır. Yani dünyaya fiziki anlamda hükmetmek için, beşerin varını yoğunu o mevki (güç) için kullanması ve hayatını bu yönde harcaması gerekir. Bu bedeli ödedikten sonra, dünyanın tepesine dahi çıkabilir. Bilmeden ödeyeceği bedelin yanında, bu aslında bir hiçtir ve bu nedenle de ona verilmesinde bir sakınca yoktur. "Ruhunu şeytana satmak" denen şey tam da budur: O ruhun doğması için yapılacak yatırımların nefs (kabuk) için yapılması ve o değerli yaşamın bu yolda harcanması. Bu şekilde ruh, şeytana (nefs-i emmare'ye) satılmış (kurban edilmiş) olur. Elbette ki yolun sonunda neyin kaybedildiği anlaşılacaktır. Ancak kaçan kaçmış, harcanan harcanmış olduktan sonra, bunun ne kadar değeri vardır? **Büyük İskender'in, ölüm döşeğindeyken "Diyojen haklıydı" diyerek göçmesi, anlayana ibretlik bir örnekten başka nedir ki?** Nefs-i emmare üzere bulunan beşer, tüm yatırımlarını, göçerken boş kalacak ellerine (maddi dünya) yapmıştır. Onunla birlikte gidebilecek yegâne şey olan ruhu, bomboş ve kurak bir halde kalakalmıştır. Bu nedenle; nefs-i emmare üzere bir yaşam sürenler için değişmez bir sonuç vardır: İsterse cennetin fiziki bir kopyası içinde yaşasın, iç âlemleri ne yanmaktan kurtulur, ne de o iç sıkıntısından. Ve yaşamları, "ölene dek oyalanmak üzere oynanan boş oyunlar"dan öteye geçemez. Bu süre içinde kendi zehir dolu yolundan (hırs ve stres) gitmeye özendirdiği ve ikna ettiği herkesi de yanmaya davet etmiş olur. İşte "şeytanın, insanın yolunda durup onu ayartması ve sonunda birlikte yanmaları" anlatımının bu mertebedeki açılımı da budur.

Bu açılımların derin tefekkürlerle (tüm yönleriyle ve detaylarıyla düşünme) kavranması ve iyice anlaşılması gerekir.

Sadece akli anlayışta kalınmamalı, bu formüllerin yaşamın her yanında bizzat görülebilmesi ve sonuçlarının ne olduğunun iyice anlaşılması lazımdır ki, yolcunun nefsi o cennet gibi görünen parıltılı cehennemlere boşuna arzu duymasın. Bu nedenle **Tasavvuf Ehli, ambalajlar üzerinden dönen bu dünyada, onların içindekileri paket açılmadan görebilen ve o içeriğin aslında ambalajından ne kadar farklı olduğunu da bilen bir feraset (derin manevi görüş) üzere bulunur.**

Nefs-i emmare, hırs ve arzularla dolu ve bunları gerçekleştirmek için kendine ve diğerlerine her türlü kötülüğü yapmaya hazır beşerin makamıdır. Her an yaptıklarının bedelini ödüyor olmasına rağmen, bunu idrak edebilecek farkındalığa sahip değildir. Cehennemin içinde yaşıyor olsa dahi, öteki mertebelerin yaşamlarını hiç bilmediğinden ve tatmadığından, hayatının ve potansiyelinin aslında ne kadar harcanmış olduğunun da farkına varamaz. Ve aslında her gün nasıl da yandığını, tam anlamıyla bilemez.

Onun cehaleti, bilgiye sahip olmamasından kaynaklanmaz. Beşer, kendi alanında âlim dahi olabilir. Şeytan da sembolik anlatımı içinde, meleklerin hocasıdır. Bilgi bakımından üstüne yoktur. Cehaleti, bilgiyi yaşantıya geçirememiş olmasındandır. Örneğin "evet, hırs iyi bir şey değil" deyip, yaşamına hırsı almaya devam eden veya "evet, biliyorum, bu huyum iyi değil" deyip, bunu ortadan kaldıracak emeği vermekten kaçan bir nefsin yaptığı gibi. Şeytanı da şeytan yapan şey, daha evvel de açıldığı üzere, bilgisizliği değil, onu sistemin bütünlüğünden (tevhid) koparan "sevgisizliği"dir. Beşer de, doğru olduğunu bilse dahi yaşama geçiremediği bilgiler nedeniyle o sevgi halinden perdeli yani "küfür halinde" kalır.

Özet olarak; diğer tüm varlıklara, düşüncelere, anlayışlara, insanlara, hayvanlara ve tüm varoluşa karşı insanda sevgi doğurmayan bilgi, insanı ancak şeytan edecektir. Bilgi bi-

riktiren nicesinin, bilgisi arttıkça çevresindekilerden uzaklaşması, kopması ve yalnızlaşması da buna bir örnektir. Kimseye zararı dokunmasa dahi, kendi gelişimine zararı dokunmuş olmakla, böyle bir kişi de yine nefs-i emmare mertebesinden kurtulamamış halde yaşamaya mahkûm olacaktır.

Diğer Nefs Mertebeleriyle İlişkisi

Kendinden sonraki iki nefs mertebesiyle (nefs-i levvame ve nefs-i mülhime) ilişkisinde, o nefs mertebelerinde bulunanları da, bilinçli veya bilinçsiz bir eğilimle, aşağı çekmeye çalışacaktır. "Aşağı çekilmek" her zaman "yukarıda kalmak"tan daha kolay olduğundan, onun etkisine kapılmak ve "körle yatıp şaşı kalkmak", bu nefs mertebesiyle ilişki halinde olan diğer iki nefs mertebesi içinde bulunanlar için oldukça olasıdır. Zaten bu temas olmasa dahi bir zaman sonra düşecekleri temel nefs mertebesi olan emmare'ye, bu şekilde daha erken düşmüş olurlar. Bu nedenle bu yolun yolcularının kimlerle birlikte vakit geçirdiklerine dikkat etmeleri gerekir.

Nefs-i emmare, kendi üzerindeki iki nefs mertebesini etkileyecek çekiciliktedir. Haller arasındaki etkileşime işaret etmek üzere sıkça kullanılan "üzüm üzüme baka baka kararır" sözü, talibi, içine girdiği ortamlara ve görüştüğü insanların hallerine karşı uyarıcı bir niteliktedir. Çünkü nefs-i emmare, kendinden sonraki iki mertebe ile ilişkiye girdiğinde, yükselmez. Ancak onları kolaylıkla kendine çekebilir. Ve onlara karşı hep daha güçlü konumdadır. Bu nedenle, nefs-i emmare'den sonraki iki nefs mertebesinde olanların kendilerini bu etkilere karşı korumaları ve iç hallerini temiz tutmaları gerekmektedir. Bu elbette kimseyle görüşmemek demek değildir. Çünkü kimi topluluklar bunu "beyin yıkama aracı" olarak kullan-

maktadırlar. Bu gerekçelerle; taliplerin farklı görüşteki insanlarla bir araya gelmelerinin engellenmesi, onların dış dünyadan izole edilmesi ve bulundukları yolun çelişkilerini görmekten ve sorgulamaktan geri tutulmaya çalışılması, bu alanda bazı toplulukların kendi çelişkilerini ve açıklarını kapatmak için başvurdukları stratejilerden biridir. Yol bu değildir.

İnsan, sosyal yaşamından ve diğerlerinden kopmamalıdır ki, bir yandan da kendini farklı ortamlarda da gözlemleyebilsin. Öyleyse bahsi geçen "korunma"dan kasıt nedir? Kendini zenginleştirmeyen, belirli bir sınırdan sonra kendini tekrar eden, insani derinliklere inemeyen, artık zevk almadığı birlikteliklere kendini zorlamaması ve tercihen; insana, varoluşa ve yaşama dair düşünebilecek derinlikteki dostlarıyla zaman geçirmeyi tercih etmesidir. Yoksa kendinden farklı anlayışlara sahip olan ancak yine derinlikli düşünebilen, anlayışını geliştirmeye çalışan, kendini geliştirmek üzere emek veren insanlarla ilişki kurmaması demek değildir. Bu, özellikle kendinden farklı insanların karşısında da kendini gözlemleyebilmesi ve yaşamdan kopmaması için gereklidir. Hatta bu dostları onunla aynı derde sahip olabilirler ancak yolları farklı olabilir. Bu durumda bu ilişkiler daha da zenginleştirici olur. Yolcunun kendi yolunu diğerleriyle karşılaştırmasına ve yeri geldiğinde sorgulamasına yardım eder. Bu türde ilişkiler insana derinlik kazandırır. **Tasavvuf Yolu, yabani olma yolu değil, her renge kapı açma ve uyum sağlayabilme yoludur. Yabani olana, kendini bir topluluğun içine veya dağ başına çekene sorarlar: "Hayırdır? Bu kadar kolay sarsılacak bir yola mı girdin de, diğerlerinden kaçar oldun?"**

İşte Hakikat Yolu ile diğer yollar burada ayrılır. Temeli çelişkilerle dolu olan ve Hakikat adına gerçek bir cevabı olmayan yollarda, "farklı yollarda yürüyenlerle ilişki" teşvik edilmez. Çünkü cevapları verilemeyen çelişkileri vardır. Ve

yolcunun o yoldan dönmesi kolay olabileceği için, derinlerde bir çekince ve korku yatar. Hakikat Yolu'na dahil olana ise "git ve bu derinliğe sahip olan ancak farklı şekillerde bu yürüyüşü yapan dostlarınla görüş" denir. Çünkü Hakikat Yolu'nun ne sorgulanmakla yıkılacak çelişkileri vardır ne de saklayacak tutarsızlıkları. Bu nedenle, kimselere birilerini kaptırma korkusu ve kimseyi içeride tutma derdi de yoktur. O yol, yolcusunun farklı kulvarlara yakın olmasından çekinmez. Bu noktanın derin bir şekilde düşünülmesi ve anlaşılması, yolcuyu, tabelası tasavvuf gibi görünen ama içinde o derinliğe sahip olmayan yollara düşmekten koruması bakımından hayatidir.

Nerede "sorgulamamak" ve "farklılıklardan uzak durmak" telkin ediliyorsa, orada saklanan bir şeyler ve derin çelişkiler vardır. Kendine çekici görünen bir yola yeterli sorgulama olmadan girmek, paha biçilemeyecek değerdeki yıllarını o yolda harcamak ve bir gün gelip de aslında gerçek anlamda bir mesafe kat etmediğini anlamak gerçekten üzücüdür.

Kendine Karşı İşlenen Suçlar (Günahlar)

Daha evvel de aktardığımız gibi, "nefs-i emmare" sadece "çevresine kötülük yapanlar"dan oluşmaz. "Kendi varlığının potansiyelini harcama eğilimi" de nefs-i emmare'nin bir diğer yanını oluşturur. Yani bu nefs mertebesinde bulunan nicesi; oldukça iyi yürekli, çevresine yararlı olan ve kötülük yapmaktan uzak insanlar olabilir. Ancak onlar "kendilerine emanet edilmiş ruhlarına kötülük yapmakla" nefs-i emmare içinde kalırlar. Kendi içlerine dönmeye, anlamı aramaya ve varoluşu anlamaya yönelmezler. Bu nedenle de, kimseye zararları dokunmasa dahi, kendi içlerindeki insan tohumu-

nu susuz bırakarak kendilerine zarar verirler. Bunun sonucu olarak da tüm beşeriyetin farklı derecelerde daima hissettiği "iç sıkıntısı"nı hissederler. Elbette bunun dozu, çevresine zarar verenlerin yaşadığı doz ile bir olmaz. Ancak, "o iç sıkıntısının yokluğu" ile karşılaştırıldığında, en ufak doz farkı bile aslında dayanılmaz bir farktır.

Bu tür insanlar, diğer canlılara kötülük yapmaktan çekinmeleri nedeniyle, daha huzurlu olabilirler. Ancak kendi ruhlarına yaptıkları zulüm nedeniyle, hepsinin içlerinde o sıkışma ve darlık yer yer kendini hissettirerek devam eder. Bu sıkıntı, insanın "kendini bilmeme-anlamama" sıkıntısıdır ve bu yol yürünmeden kalkacak bir hal değildir. Bunun dışında, yine "kendini bilmeme" halinin sonuçları olarak bu insanlardan kimi öfke patlamalarından mustarip olur, kimi bir türlü sakinleştiremediği zihninin sürekli dalgalanmalarıyla yaşamaya mahkûm kalır, kimi derinlerde (verilmemiş cevaplar nedeniyle) hep bir şüphe ile yaşar, kimi ise duygusal iniş-çıkışların çalkantısıyla dengeden uzak bir yaşam sürer. Bu semptomlar, kendi varlığını anlama çabası göstermeyen ama çevresine karşı çok iyi ve fedakâr insanların, kendilerine karşı yaptıkları zulmün neticeleri olarak kaçınılmaz sonuçlardır. Ve biri olmazsa ötekine düşülür. Ta ki anlama yoluna girene dek...

İster diğerlerine karşı iyi olsun, ister kötü; nefs-i emmare'nin en alt katmanında bulunanlar da, en üst katmanında bulunanlar da ortak olarak aynı "döngü köleliği" içindedirler. Her iki grup da sürekli aynı tohumları (sebepleri) eker ve aynı ekinleri (sonuçları) biçerler. Çünkü **sonuçların değişmesi ancak tohumların değişmesiyle mümkündür. Tohum; insanın anlayışı ve bu anlayışı üzerinden yaşamla kurduğu ilişkidir. Bu anlayış değişmeden, alınan sonuçlar da değişmez.** Anlayışın değişmesi ise, sadece beşerin emek vermesiyle, yani kendi varlığını ve tüm varoluşu anlama yo-

luna girmesiyle mümkün olur. Gereği yapılmadan edilen duaların karşılık bulmaması, en güçlü duanın eylemin (amellerin) kendisi olduğunu anlayanları şaşırtmaz. Allah'ın ona verdiği aklı kullanmamak, sorgulamamak, sürekli çevresiyle kendi haklılığı konusunda tartışmalar yapmak, hep kendini savunmak, hep kendi yapıp ettiklerinin sevimsiz sonuçları için gerekçeler bulmak ama hiç samimiyetle kendine dönüp bakmamak, kendini geliştirmemek, anlayışını derinleştirmemek, zamanında inandıklarına körü körüne bağlı kalmak ve sabit fikirli olmak; işin gerçeği, O'na karşı yapılan bir hakarettir. Ve bir yandan bunu yaparken öte yandan O'nu sadece dilde övmek, ayetlerde sürekli vurgu yapılan ve uzak durulması gerektiği söylenen samimiyetsizliğin sinsi bir türü olan riyakârlığa girer. Bu riyakârlık nedeniyle, dışarıdan dindar görünen nice topluluk aslında sürekli sıkıntı ve azap içinde yaşar. Kimi, bizzat kendi ektiği tohumların sonuçları olan bu sıkıntıların bir sınav olduğunu söyleyerek kendini kandırmayı seçer. Oysa bu bir sınav değildir, doğrudan, son derece açık bir ayetin (yasanın) tecellisidir: "Allah, aklını kullanmayanların üzerine pislik yağdırır". Ancak beşer, kendini kandırmakta ve tembelliğine gerekçe bulmakta uzman bir varlıktır. Sonuçlarını sürekli yaşamak, sürekli kendi beslediği cehennemde yanmak, sonra da bundan sürekli yakınmak ona daha kolay gelir. Ve kendini bundan kurtarmak istemeyeni, anlayışını değiştirmek için emek vermeyeni, kendini (huylarını, alışkanlıklarını) değiştirmeyeni, içini insan etmek istemeyeni kimse oradan kurtaramaz. Peygamberler dahi her devirde annelerine, babalarına, çocuklarına, dostlarına ve yakın çevrelerine "sizi cennete biz sokamayız, sadece amelleriniz (emekleriniz) sokabilir" demişken, bir peygamberle birlikte yaşasa dahi, beşerin emek vermeden içinde bulunduğu hallerden kurtulması mümkün değildir. Yaşamın öğütücü tekerleği ve bu tekerleği besleyen huyları, alışkanlıkları, anlayış eksikliklerinden kurtulma-

ya niyet edene dek, onu her an saran bu yangından kurtulması neredeyse imkânsızdır.

Yaşamın Öğütücü Tekerleği
Tohum ve Ahiret

Yaşamın öğütücü tekerleği, Uzakdoğu kültürü ve inanışlarında "samsara" adıyla bilinir. Kendi varlığının hakikatlerinden habersiz yaşayanları içine alan ve evire çevire öğüterek parçalara ayıran yaşam döngülerinin genel adıdır. Samsara'nın kurbanları, farklı görüntüler ardında sürekli aynı döngüleri yaşar ve aynı ıstıraplardan geçer. Bizzat kendi kendini yakan ve buna alışan beşerin bu yanması öyle bir yanmadır ki, ayetlerde geçen "ne kadar yanarlarsa yansınlar, derileri yeniden çıkar ve azapları devam eder" benzetmesi ile birebir uyuşur. Karışık ve sürekli hareket halindeki bir zihin, o kişinin ruhuna sürekli sıkıntı (azap) verecektir. Ve bu azap (yanma) sabaha uyandığında bitmeyecektir. Kaynağı kesilene dek her gün tekrar tekrar yaşanır. İşte "yanıp yanıp da kül olmama hali" bu demektir.

"Ahiret" kavramı, kök manası üzerinden açıldığında "sonrası, sonucu" anlamına gelir. Yani "ahiret" daha bu dünyadayken yaşanmaya başlanır, onun için ölümün gelmesi beklenmez. Bugün dünün ahiretidir ve bugün yaşananlar dün ekilen tohumların (ameller) ahiretinde oluşan sonuçlardır. Örneğin bir iş kurmak için çalıştığımızı, emek ve zaman verdiğimizi düşünelim. Bu emek, ahirete (yani "sonrasına, yarına") yapılan bir yatırım, ekilen bir tohumdur. Bu emeğin sonucunda bir iş sahibi olunduğunda, o tohumun açılmış hali olan "ahireti" (sonucu, ödülü, getirisi) içinde yaşanmaya başlanır. Ve o ahiret yaşamı içinde de ekilmeye devam edilecek tohumlarla, her

an, daha sonra gelecek açılımlar oluşturulmaya devam eder. Dünün ahireti bugünken, bugün ekilen tohumlar da yarını (kendi ahiretlerini) oluşturmayı sürdürür. Bu şekilde, "önce yaşanan her an bir evvelkinin ahiretidir." Bu yol sürüldükçe ve talibin anlayışı derinleştikçe, ayetlerin de aslında varoluşun yasaları olduğu ve hakikatte sonsuz oldukları anlaşılmaya başlar. O yasalar ve sonuçları, her an her yerde görülebilir. "Doğadaki ayetleri görmez misiniz?" hitabının manası da ancak o zaman anlaşılabilir. Elbette sadece "oku"yabilene...

Bu nedenle yolcunun öncelikle ahiretine yatırım yapması gerekir. Bunu bu yolda hem ilim hem de hal sahibi olabilmek için vereceği emeklerle ve ekeceği tohumlarla yapar. Bu şekilde hem günlük yaşantısı-ilişkileri sakinleşir ve huzur bulur, hem de kendinin bir sonraki halinin oluşması için tohumlar ekilir. **İnsan, kendi hamurunu şekillendirebilen tek varlıktır. Ve bunu yapabilme fırsatı varken o değerli yetiyi kullanmaması, büyük bir israftır!** Beşerin ahireti ve cenneti, insan olabilmesinde yatar. Böyle bir ahireti yaşamak için de emek gerekir. Emekleriyle içini arıtan ve ruhunu sakin bir bahçeye çevirebilenler için cennetin ne demek olduğu aşikâr olmaya başlar. Kendisiyle götürebileceği tek şey olan ruhu yanarken, dışarıda dünyanın en güzel manzarasına karşı oturuyor olsa ne fark eder? Bu hal içindeyken tadını hakkıyla alabilir mi, en büyük güzelliklerin?

Nefsi- Emmare'nin Birliktelikleri

Sosyal yaşamdan duygusal ilişkilere, iş yaşamından aile ilişkilerine kadar nefs-i emmare'nin tohumları hep benzer şekilde netice verir: Sıkıntılarla... Örneğin, nefs-i emmare'de olan beşer, duygusal ilişkilerinde hep aynı hırslar nedeniyle aynı tip sıkıntıları yaşar. **İdeal insanı ararken, kendi-**

sinin aslında bir başkası için ideal bir insan olmaktan ne kadar uzak olduğunun farkına dahi varamaz. Bu nedenle de "hep kendisi doğru ama karşısına çıkanlar yanlış insanlar"mış zannı ile dolaşır. Karşı tarafı bir iş ortağı gibi görüp, temeli sevgi olan ilişkiyi "daha fazlasını almak ve yaptırmak" şekline dönüştürür. Hiçbir ilişkinin böyle bir tavırla yürümesi mümkün olmadığından, bu hikâyenin sonunda ya ayrılık ya da birbirini idare eden iki yabancı olacaktır. Ancak dünyadaki ilişkilerin büyük çoğunluğu da böyle olduğundan, bu tip süreçlerden geçenlerin fazlaca sıkılmasına gerek yoktur. Yapılması gereken tek şey, kendini anlamaya açmak ve ruhsal evrimini başlatmaktır. Bunu yapmadığı ve anlayış olarak çocuk mertebesinde kalmaya devam ettiği sürece, karşısına en ideal insan çıksa dahi, o insan bir süre sonra ondan kaçar. Temelinde ya baskıcı, ya umursamaz, ya kıskanç, ya düşüncesiz, ya da empati kurma (karşısındakini anlama ve anlayış gösterme) olgunluğundan uzak olduğundan; ilişkileri sürdüremez.

Kimi de tüm bu olumlu niteliklere ve anlayışa sahipken, partnerinin bunlara sahip olmadığından yakınır. Ancak elbette bu insan da tamamen masum değildir, çünkü o ilişkiye devam ederek, aslında bunu bizzat onaylayan da kendisidir. Kendine aynada bakıp, gerçek bir özeleştiriye girme derdi olmayan biri ile sonsuza kadar yaşasa dahi hep aynı dertleri ve sıkıntıları yaşayacağını anlaması gerekir. Birlikte olduğu ve yaşam arkadaşı olarak gördüğü kişinin böyle bir niyeti yoksa, kendini geliştirmekten bihaber bir yaşam sürüyorsa ve sürekli aynı davranış kalıpları içinde kalmak konusunda ısrarlıysa; bunun çıkmaz bir sokak olduğunun farkına varmalıdır. Olmayacak duaya âmin denmez.

Elbette bu beklentiler, önce tüm bunları kendi üzerinde uygulayanlar için haktır. Sadece karşı tarafı eleştirip, kendini hep doğru bulan ve karşı taraftan değişmesini bekle-

yen uyurgezer nefisler için değil. Çünkü "kendine kör olmak" ve "hatayı hep dışarıda aramak" nefs-i emmare'nin temel niteliklerindendir ve bundan kurtulana dek, bu bilgiler emmare'de bulunanların bir işine yaramaz. Kendilerini ideal görür, birlikte oldukları insandan ayrılır ve sonra bir başka birlikteliğe girdiklerinde yine aynı şeyleri yaşamaya başlarlar. Birincisine "kısmet" denir, ikincisine "talihsizlik". Ama bu süreç aynı şekilde devam ediyorsa "artık bir dönüp kendine bak" denir. Çünkü "kendisi için yanlış insanları seçme" veya "o nefisler tarafından çekilme" eğilimi de, bu yolda olan taliple ilgili ciddi sorunlar olduğunu bildiren semptomlardır. Onun içindeki mekanizma, nedense(!) hep "yanlış kişiler"i seçer. Oysa bunu kimse ona silah zoruyla yaptırmaz. Öyleyse, "önce aynaya bakmak"la başlayacaktır her şey.

Bunu yapabilen samimi yolcular, zamanla kendilerindeki sivriliklerden, ilişkilerdeki hırslarından, tahammülsüzlüklerinden, karşı tarafı nefessiz bırakacak sıkıştırmalardan veya ona gereken ilgiyi göstermeyecek duyarsızlıklardan kurtulup, "denge"ye gelmeye başlarlar. Sürekli yanındaki insanı değiştirmeye çalışmak, sonu ancak her iki taraf için de sıkıntı ve azap olacak yersiz bir çabadır. **Birlikte gelişmek ve dönüşmek ise, ilişkilerin cennetidir. Gereğini yapmayanın karşısına dünyanın en ideal insanı dahi çıksa, onu kaybedeceğini veya o ilişkiyi tüketeceğini bilmelidir.** Bu nedenle, kendine yapılan yatırımı takiben "kendisi için doğru insanlar"la karşılaşmaya başlar yolcular. Daha evvel değil...

Üzerine düşeni gerçekten yaptıktan sonra, onu eskiden çeken dengesiz ve aşırılıklara sahip nefisler artık çekim güçlerini kaybederler. Çünkü aslında "benzer benzeri çeker." Ve görünüşte yolcu kendini her ne kadar farklı zannetmiş olsa da, içinde bir nokta ötekiyle bağ kuruyordu ki, ona çekiliyor-

du. O her ne kadar maneviyat, ruh, din vb alanlar üzerine çalışıyor görünse de, aslında seçtiği nefis ile temelde aynı düzeneğe sahipti. Sadece etiketler farklıydı. Ve o, aslında sadece kendini kandırmıştı...

İşte bu nedenle, ne zaman ki bu bilgelik yolcuda ete kemiğe bürünmeye başlarsa, doğru bir yaşam arkadaşı ile yollarının kesişme olasılığı da o zaman artar. O zamana kadar, dilerse tüm bunları öğrensin, akıldan kalbe geçmeyen bu bilgilerin bir faydasını görmez.

Nefsi- Emmare'nin İş Yaşamı

İş yaşamında nefs-i emmare, hırs ve vicdansızlığın kaynağıdır. Kazanmak için diğer insanlara zarar vermekten çekinmez. Bu zarar, kendi altında çalışanlara psikolojik baskı kurmaktan ve onlara kötü davranmaktan başlar, imal edilen ürünlerin veya verilen hizmetin eksik sunulmasından geçer ve gidebildiği yere kadar gider. Örnekler sayısız ancak sonuçlar benzerdir: Sahibi ne işinde, ne içinde, ne de evinde huzurlu olabilir. Çünkü **sisteme kötü tohum ekip iyi ürün toplamak diye bir şey yoktur.** Evet, iyi ambalaj (maddi zenginlik, evler, arabalar) alınabilir. Ancak bahsedilen, o ambalajın içinde ne olacağıdır. Dikkatle bakıldığında, bu yaşamların parıltılı görüntülerinin (ambalajlar) altında zehir gibi yanmaların olduğunu anlamak zor değildir.

Elbette insaniyetini, vicdanını ve ruhunu kaybetmeden ne kadar kazanırsa kazansın, o insana haktır. Ve böyle insanlar, bu sonuçların dışında kalırlar. Onlar, kazandıklarıyla nice insana güzelliklerin ulaşmasına vesile olarak, büyük hizmetlerde bulunurlar. Hırstan uzak ancak yapılan işin hakkını vermeye yönelik çabayı içeren iş yaşamları, insanın kendi ruhuna nefes alabileceği zamanlara izin verdikleri oranda yol kesmez,

yeri gelir yolu destekler, yeri gelir insanı olgunlaştırır. Bu nedenle de, böyle insanlar hem nadir, hem de değerlidirler. Güç ve para ile bozulmayan insan, dünyaları kazansa dahi sorun olmaz. Biraz güç veya para kazanınca kabalaşan veya havaya giren nefisler için ise, yeri gelir birkaç kuruşluk fazla kazanç dahi harama dönüşür. **Yani insan olanı saraylar bozamazken, beşer kalanı yeri gelir bir kuruş dahi bozar.**

Kendine (ailesine) yetecek kazancı elde etmesine rağmen, "daha fazlası" ve "lüks" için tüm yaşamını, zamanını ve emeğini işe yatırmaya devam eden nefs için durum nedir peki? Çoğu zaman artan iç sıkıntısı ve bunalımını bastırmak veya unutmak için işine daha da fazla sarılacaktır. İşi, onun kendi varlığından ve iç sıkıntısından kaçış kapısı halini alacaktır. Oysa o iç sıkıntısı bir alarmdır ve onu geçici olarak susturmakla veya bastırmakla ancak yaşanacak sonuçlar ertelenir ve büyütülür. Eninde sonunda ya psikolojik bir çöküntü, ya artan saldırganlık ve öfke nöbetleri, ya nefret gibi duygular ya da fizyolojik bir çöküntü açığa çıkacaktır. **Beşer dilediğini yapmakta özgürdür, ancak sonuçlarından kaçmakta değildir.** Daha evvel de geçtiği üzere; karnını doyuracak, ailesine ve çevresine bakacak, onu bir çatı altına sokacak ve elbette yaşamını (fiziksel olarak) belirli bir oranda kolaylaştıracak parayı biriktirmesinde veya iş düzenini kurmasında bir sakınca olmadığı gibi, bunu yapması ona denge de sağlar. Ancak ne zaman ki iş "daha fazlası", "daha büyüğü" ve "daha lüksü"ne gelmeye başlar, o zaman yapılan şey, varlığına yatırması gereken zamanı ve emeği çalarak ruhuna ihanet etme haline dönüşmeye başlar. Böyle bir yaşamı da varoluş (sistem) desteklemez.

Sistem tarafından desteklenmeyen yaşamlarda neler olur? Ayetlerde "kovulmuş" olarak geçenlerden olunur. Allah, kapsayıcılığı itibarıyla kimseleri kovmaz. Çünkü O'nun kapsamadığı bir zerre yokken, ne gidilecek ne de kovulacak

bir yer vardır. Burada **"kovulmuş olmak", insanın varoluşunun sistemle uyumdan uzaklaşması anlamına gelir. Kovulanların başına gelebilecek hadiseler de, dışarıdan ayrı bir ilah tarafından cezalandırılma şeklinde olmaz. Doğrudan bu uyumsuzluğun doğal sonuçları olarak ortaya çıkar.** Elbette bugün dahi anlatımı kolay olmayan bu konuların binlerce sene evvelki beşeriyete bu şekilde aktarılması neredeyse olanaksız olduğundan, Allah kavramı yer yer benzetme ve misallerle kişiselleştirilerek, o devrin insanlarının anlayabileceği bir şekilde aktarılmıştır.

Peki, nedir bu uzaklaşmanın doğal neticeleri? Strese, hırsa ve katılığa bağlı olarak fiziksel bedende art arda sıkıntılar baş göstermeye başlar. Tüm bu negatif duyguların psikoloji kadar fiziksel bedene de etkileri, kanıtlanmış ve bilinen gerçeklerdir. Varoluş âdeta "Bu şekilde amacından sapmış bir yaşamı desteklemiyorum" mesajı verir ve ağır ağır ona verdiği canı geri çekmeye başlar. Bunu ağır ağır yapar, çünkü her varlık yeni bir şansı hak etmektedir. Allah ise çoğu zaman bir değil, bazen yüz, bazen de bin şans vermek üzere yaklaşır beşere. Dönülmez noktaya gelene dek defalarca uyarır. Tıpkı doktorun sürekli uyarmasına rağmen kötü alışkanlıklarını bırakmamakta ısrar eden ve bu yüzden durumu sürekli kötüye giden hastaların, bir gün kendi elleriyle yaşamlarını geri dönülmez noktaya getirdikleri gibi; kimi nefs sahipleri de bazen sağlıkları üzerinden, bazen psikolojileri üzerinden, bazen de doğrudan çevreleri üzerinden dile getirilen bu uyarıları ısrarla dinlemezler. O'nunla yarış olmayacağı gibi, böyle bir yarışa girilmesinin sonucunun iflas olacağı da, aklını biraz olsun işletenler için aşikârdır. Sonuç; ya gereğinden hızlı veya fazla büyümüş ve giderleri aşırı artmış bir işletmenin iflas etmesi şeklinde, ya ailelerin dağılması, ya ilişkilerin kopması, ya bedenin iflas etmesi ya da psikolojik çöküntülerin baş göstermesi şeklinde olur.

Ancak kimi zaman bunlar dahi yeterli olmaz. Beşer; hırslar, oyuncaklar ve illüzyonlar (yani bir hiç) yolunda heba olmaya ve yaşamını o çarkın dişlileri içinde parçalamaya niyetlidir. Ve sabah akşam durmadan ettiği bu duanın karşılığını bir gün alır...

Nefs-i Emmare'nin Yaşam Odakları

"Nefs-i emmare"nin fiziksel bedendeki odakları "mide" ve "cinsel organlar"dır. Bu organların insanda hem fiziksel hem de ruhsal karşılıkları vardır. Temel olarak "nefs-i emmare"; beslenme, barınma, kendini koruma ve üreme işlevleri üzerinden varlığını sürdüren beşerin makamıdır. İnsan haricindeki tüm canlılar da temel olarak bu ihtiyaçların karşılandığı bir yaşam döngüsü içinde bulunurlar. Beşer de bu "beslenme ve üreme" ağırlıklı âlemin en üstünde bulunan canlının adıdır. Hayvan, kök anlamı üzerinden "Hayy esması"nın karşılığıdır. Yani "canlılık sıfatı"nın doğadaki karşılığı. Hayvan, bu anlamıyla "canlı" demektir. Beslenir, kendini korur, barınır ve ürer. Beşer de, bunları sadece çok daha iyi yapmasıyla, kendini sürdüren ve üreyen "hayvaniyet âlemi"nin en üst mertebesinde bulunur. Hayvanların farklı düzeylerde yaptığı birçok şeyi çok daha iyi yapar. Hayvanlar dalları kullanarak basit aletler meydana getirirler, beşer ise tüm bir şehri ortadan kaldırabilecek bombalar imal eder. Hayvanlar ağaçlara tırmanırlar, beşer uzaya çıkar. Hayvanlar kendi türünün yaşamı için gerekenleri öğrenir, beşer ise kendi dışındaki her şey hakkında bilgi edinebilme potansiyeline sahiptir. Bunların hepsi hayvanların yapabildiği şeylerin çok daha yüksek bir düzlemde yapılmasıdır, ancak onların hiç yapmadığı bir şeyin yapılması değildir. Evet, arada büyük fark vardır. Ancak niteliksel bir fark yoktur, sadece nicelik farkı vardır. Bu

nedenle de beşeri "hayvaniyet âlemi"nden ayıracak temel bir nitelik bulunmaz. Sadece onu bu âlemin en tepesine taşır.

Peki hayvanların yapamadığı şey nedir? **"Ben kimim? Nereden geldim? Nereye gidiyorum? Burada aslında ne oluyor?" sorularını soran ve "farkında olduğunun farkında olan" varlığa "insan" adı verilir. İşte insan bu noktada, bu sorgusuyla hayvaniyet âleminden ayrılır** ve gebe olduğu mana bakımından hepsinin üzerine çıkar. Bunun dışında elbette o da beşerin yaptığı her şeyi yapar: Beslenir, ürer, kendini korur ve çeşitli gereçler kullanarak ihtiyaçlarını karşılar. Ancak bunlarla kalmaz. O sadece "canlı" (hayvan) değildir. O canlılık içinde, kendinin ve her şeyin kaynağına yönelebilen yegâne varlıktır. Yani o, bir ömrü sadece yeme, içme, üreme, oyun oynama ve barınmayla geçirip, sonra da bir anlam doğurmadan geldiği gibi geçip giden bir varlık değildir. **Tüm yeme, içme, barınma ve üreme gibi eylemler neye hizmet etmektedir? Yaşamın sürdürülmesine. Peki neden? Tüm bu canlılık neden devam etmektedir?** Canlılar gelip gitsin, öylesine yaşayıp ölsün diye mi? Ondan beklenen şey nedir? İşte "insan" bu doğum, üreme ve ölüm döngüsüne doğup, geldiği gibi boş gitmeyen canlıya verilen isimdir.

Mide

Nefs-i Emmare'nin yaşam odaklarından biri olan "mide", fiziksel bedenin ihtiyacı olan enerjiyi alabilmesi için besinleri sindirerek enerjiye dönüştüren organdır. Çoğunlukla bu organın sürekli çalışması üzerine bir hayat kurulduğundan, sahibi genellikle onun bu yanlış kullanımının bedeni ve enerjiyi nasıl aşağı çekebileceğinin farkına varmaz. Onu gerektiği gibi ara ara çalıştırıp, kalan zamanlarda dinlendirenler ise,

ağızlarına bir lokma attıkları anda bedenlerinde nelerin olup bitmeye başladığını ve daha da önemlisi, "nelerin olup bitmeyi bıraktığını" görmeye başlarlar.

Mideye bir besin girdiğinde, beden o besinin sindirilme işlemiyle meşgul olmaya başlayacaktır. Hem dikkat hem de enerji, mideye odaklanacaktır. Besinlerden gereken enerjinin alınması için bu fedakârlık elbette yapılmak durumundadır. Ancak bugün alışılageldiği üzere, midesini sürekli oyalaması nedeniyle yemek yemenin bir alışkanlığa ve bağımlılığa dönüştürüldüğü bünyelerde bu süreç hem bedenin hem de ruhun zehirlenmesi ve hastalanmasına sebep olmaktadır.

Sürekli besin girişi, mideyi daimi olarak yormakla kalmayıp, bedene gereğinden fazla besinin zorla tıkıştırılmasına sebep olur. Hele bir de besinler paketli, doğal olmayan katkılara sahip ürünler arasından özensiz olarak seçiliyorsa... Bedenin bir çöplüğe dönüştürülmesi sonucunda ise, aşırı kilo ile başlayan ve çeşitli organların ağır ağır bozulmasıyla devam eden uzun bir zarar listesinin hedefi olunması kaçınılmazdır. Bir süre sonra, sağlıksız ve aşırı beslenmeden kaynaklı rahatsızlıkların art arda ortaya çıkışı hayatın neredeyse tamamını kaplamaya başlayacak ve sahibini, sürekli o rahatsızlıklarla uğraşan bir tutukluya çevirecektir. Beden, bu sürecin sonunda, enerjinin ahenk içinde aktığı ve sistemin uyum içinde çalıştığı bir bütünlük olmaktan çıkacaktır. Kötü beslenme veya sürekli mideye besin girişi; orta ve uzun vadede bedensel yaşamı kısaltacak, aslında hiç yaşanmayacak nice sağlık problemini çağıracak ve sahibinin sadece biyolojik sağlığını değil, aynı zamanda içsel huzurunu da kötü yönde etkileyecektir. Bu yolda nice peygamber, veli ve aydınlanmış insanın işe önce midelerinden başlamaları boşa değildir.

Tüm bu fiziksel olumsuzluklar meydana gelirken, kişinin zihinsel ve ruhsal varlığı da oldukça negatif bir etkiye maruz kalacaktır. Bu etkinin ne kadar büyük olduğu başlarda

kolay kolay anlaşılmaz, çünkü beşer çoğunlukla bu etki olmadan yaşamanın nasıl bir şey olduğunu bilmez. Bu nedenle de elinde karşılaştırma yapabilecek bir deneyimi yoktur. Sürekli arka planda hissettiği bir baş ağrısıyla yaşayan bir insanın, o ağrı olmadan yaşamanın nasıl bir şey olduğunu hayal edemeyeceği gibi... Bir gün o ağrı ortadan kalktığında, o güne kadar hep o ağrıyla yaşamış olan bünye, daha evvel hiç yaşamadığı bir rahatlık ve mutlulukla karşılaşır. Ve ancak o andan sonra tekrar baş ağrısı geri döndüğünde, aslında nasıl bir cehennemin içinde yaşadığını anlayabilir. İşte kendi özüne dönmeyen beşerin (nefs-i emmare) durumu da bunun gibidir. Karşılığında neleri kaybettiği hakkında en ufak bir fikri dahi yoktur.

Midenin sürekli çalışması nedeniyle beyin fonksiyonları da sekteye uğrar. Zihin, sürekli besin alan bir midenin etkileriyle daha hareketli ve bulanık olacaktır. Hele ki bu besinler denge bozucu nitelikte besinlerse, duygusal iniş-çıkışlar ve psikolojik dengesizlikler de artacaktır. İçsel sıkıntı da bunlara bağlı olarak derinleşmeye devam edecektir.

Düşünme, odaklanabilme ve doğru karar verebilme yetileri azalacaktır. Zihnini, duygularını ve varlığını sakinleştirmek, anlayışını derinleştirmek, **farkındalığını yükseltmek ve ruhunu huzura kavuşturmak isteyen bir insanın, midesini sürekli taciz etmeyi bırakması gerekmektedir.** Nefsinin isteklerine bu düzeyde ket vurmak, aynı zamanda o nefs mertebesinin etkisinden kurtulmak için gereken "irade"yi de beslemiş olacaktır. Nefse boyun eğmemek, kendini tutabilmek ve eski (zararlı) alışkanlıkları yeni (faydalı) alışkanlıklarla değiştirebilmek; bu yolda yürüme niyeti olan insana kendi nefsi ile uğraşırken ihtiyacı olacak iradeyi oluşturabilmesi için gereken adımlardan birkaçıdır.

Elbette sürekli yemenin psikolojik nedenleri de vardır. İçinden çıkamadığı iç sıkıntısı, insanlarla ilişkilerinde yaşa-

dığı problemler, iş yaşamının temposu, stres ve özel problemlerini unutmanın bir yolu olarak midesini doldurmaya devam eder beşer. Canı sıkıldıkça, strese girdikçe veya bunaldıkça hırsından ağzına şeker atıp, günün sonunda hastanelik olan bir çocuk gibidir, bu haliyle. Oysa çoğu zaman; midesini sürekli doldurması, sıkıntılı ilişkilerden iç hallerine kadar uzanan o geniş şikâyet listesindeki maddelerin önüne geçememe nedenlerinin başında gelir. **Midenin çöplük haline getirildiği bir bedenin, o çöplükten ortaya çıkaracağı performans da bellidir.** Ancak sürekli kendine zarar verecek tohumları ekip, sonra da ortaya çıkan sonuçlara ağlayarak bir ömür geçirmek, nefs-i emmare'nin yaşam yolunun vazgeçilmezlerindendir. Ve o, buna karşı "ne yapayım, elimde değil" sloganını diri tutmaya çalışacaktır.

Cinsel Organlar
Şehvet ve Güç

Nefs-i emmare'nin bir diğer odağı olan "cinsel organlar" fiziksel anlamıyla, beşerin üreme işlevini destekleyen organlardır. Hayatın kaynağıdır. Ve hayatın devamlılığı için bir zorunluluktur. Üreme, fiziksel varoluşun sürekliliği için o kadar kritiktir ki, beşerin bunu ihmal etmemesi için çok güçlü bir cinsel arzu ve zevk aracılığı ile teşvik edilmesi gerekir. Yoksa durum pandaların durumuna döner ve üstüne günlük koşturmaların yoğunluğu da eklenince, insan neslinin sonu gelirdi.

Tıpkı mide gibi, beşerin aklının sürekli cinsellikte olması da, bu yolda ilerlemesinin önündeki ciddi engellerden biridir. Ancak özellikle genç yaşlarda bu dürtüler o kadar yoğundur ki, bu yola çıkmaya niyet eden yolcu ne kadar zorlarsa zorlasın, bazen elinden fazla bir şeyin gelmediğini görür ve bun-

dan sıkıntı duyar. Buna ayırdığı enerji ve zamanı aşırı uçlara çekmedikçe sıkıntı duymamalıdır, çünkü bu, doğanın içten yaptığı bir baskının sonucudur. Genç yaşlarda bu tür haller olur. Ve zamanla ağır ağır dengelenir.

Cinsel enerji olarak adlandırılan enerji, aynı zamanda yaşam enerjisidir. Bu enerjinin en kolay çıkış yapacağı ve genellikle her daim ilk hedefi olan odak "cinsel organlar"dır. Ancak bu yaşam enerjisi aynı zamanda fiziksel işlevlerin gücünü, yaratıcılığı, üretimi, akli işlevleri ve kabiliyetleri de besleyen enerjidir. Kimi ruhsal geleneklerde "cinsellik orucu" tutturulmasının nedeni, bedende bir türlü yeterince birikemeyen bu enerjinin belirli bir seviyenin üzerine çıkarılması ve orada tutulmasıdır. Bu enerji cinsellik üzerinden çıkış yapamadıkça ve biriktikçe, farklı yollardan çıkış yapmayı deneyecek ve yükselerek, bedenin farklı noktalarından kapı arayacaktır. Uzakdoğu Öğretileri ve Yoga Geleneklerinde bahsedilen "Kundalini enerjisi" işte bu enerjidir. Bu enerji biriktirildikçe, irade gücü ve yaratıcılık gibi yetiler de birer birer kendini göstermeye başlar.

Ancak elbette bu konuda kendini zorlamanın da aşırısı yarar sağlamaz. Tarih boyunca belli başlı geleneklerde bu denenmiştir. Ancak o enerji yine hedefin dışında çıkış yolları bulmuş ve kendini baskılayan taliplerde de anomaliler görülmüştür. Kimi dini topluluklarda cinsel sapmaların olması, kimi öğretilerin üyelerinde de dengesizliklerin oluşması, aşırı baskılama ve zorlamanın doğal neticeleridir. Ancak bunların farkına varılması zor olduğundan, çoğunun yaşamı bu şekilde geçip gider. Denge; "aşırılık" ile "normal" arasında kurulmak zorundadır. Bastırılmış toplumlarla, en gencinden en yaşlısına kadar sabah-akşam cinsellik konuşulması ve kafaların içinde neredeyse hep bu konunun olması boşuna değildir. İnsan bedeni aşırılıkları farklı şekillerde deşarj edeceğinden, mesele, bu bedeni doğru yönlendirmeyi öğrenmektedir.

Yoksa **"varlıksal yasalar"la âdeta inatlaşmak, ancak zaman kaybına sebep olur. Ve tıpkı yemenin ve cinselliğin aşırısı gibi, bunların zorla kesilmesi de yarardan çok zarar getirir.**

* * *

Cinsel organların içsel karşılığı "şehvet"tir. Şehvet ise, sadece cinsellikle ilgili değildir. Şehvetin kök anlamı "haddini aşan her türlü arzu ve istek"tir. Örneğin; normal yaşam şartları sağlanmışken "daha fazlasını istemek" şehvettir. Veya iyi bir kazanca sahipken bunu arttırmak için sürekli koşturmak, şehvettir. Bunun gibi, gösteriş ve lüks ihtiyacı da şehvettir. İnsanlar tarafından çekici bulunma ihtiyacı, tanınma ihtiyacı, güç ihtiyacı, aşırı yeme ihtiyacı, sürekli haz peşinde koşma ihtiyacı, sürekli farklı yerlere seyahat etme ihtiyacı vb tüm aşırı ihtiyaçlar, şehvettir. Ve bu ihtiyaçlar (şehvet) insan bünyesinde nedensiz oluşmaz. Mutlaka içsel bir eksikliğin karşılığında oluşur. Sahibinin, o eksikliği kapamak üzere sarıldığı oyalanmalardır.

Yunus Emre'nin "Mal da yalan mülk de yalan, gel biraz da sen oyalan" sözüyle özetlediği üzere, **sarıldığı her "şehvet nesnesi" veya "şehvet odağı" insana ancak kısa bir süre için tatmin verecektir. Ve o küçük tatminler için sürekli yeni havuçların peşinde koşma ihtiyacının kendisi, köleliğin en derin halinden başka bir şey değildir.** Durmak, huzur bulmak, anın tadını çıkarmak ve var olduğunu o sükûnet içinde derinlemesine hissetmek, şehvet sahibi için imkânsızdır. Onun bu tür bir özgürlüğü yoktur. Ve Goethe'nin de ifade ettiği gibi, "Kimsenin köleliği, kendini özgür zannedenlerin köleliği kadar ümitsiz değildir".

Aynı şekilde; ruhsal alanda aşırılıklar, kendini yaşamdan koparmalar ve bu alanlara dengeden uzak şiddette kapılmak da "manevi şehvet"in ta kendisidir. Emmare kendini mane-

vi yolda olan bir insan üzerinden de sürdürebilecek güçtedir. Dünya hırslarının yerini manevi hırsların alması, dünya yarışı yerine manevi yarışlara girilmesi, dünya mülkünün yerini ahiret kazançlarının alması ve dünyada ne yapılıyorsa aynısının farklı bir etiket altında yapılması, beşeri insan haline getirmeye yetmez. Nefs-i emmare'nin bir yüzünden kurtulup ötekine ne kadar kolay düşülebildiğinin anlaşılması adına, şehvetin bu ince türüne de dikkat edilmesi gerekir.

Bir arzudan diğerine geçer, bir havuçtan diğerine koşar ve bir hedeften diğerine savrulurken aslında beşer için hiçbir yere varmayacak olan bu tüketici çarktan kurtulmak, ancak şehvetin doğasının derinlemesine anlaşılmasıyla mümkündür. Bunları anlayıp, aşırılığa kaçan tüm arzularının etkilerinden kurtulmaya başladığında, yolcu, önündeki en büyük engellerden birini de kaldırma yolunda bir adım atmış olur. Kaldırmış olmaz, çünkü bu zafiyetlerin hepsi insana yer yer tekrar gelebilir, bazen bir süre kalabilir, bazen de onu tamamen ele geçirebilirler. Ve bunlardan "istemiyorum" diyerek kurtulmak mümkün değildir, çünkü nefs içten içe istemeye devam eder. Bunları bastırarak bir netice elde etmek de mümkün değildir, çünkü baskılanan her şey bir başka şekilde yine açığa çıkacaktır. Bunlardan ancak "anlayış" ile kurtulmak mümkündür. Yolcunun anlayışı derinleştikçe, sonu gelmez arzuların içsel ıstırabın temel kaynaklarından biri olduğunu anladıkça ve varoluşun işleyişini öğrendikçe; arzular ve şehvet o bünyeden kendiliğinden düşeceklerdir. Çünkü onları üzerinde tutan bünye artık nitelik değiştirmiştir. Ve orada tutunabilecekleri bir yüzey bulmaları artık çok zordur.

Nefs-i Emmare'den Çıkış

Beşer, bu nefs mertebesinden bilinçsiz olarak çıkıp çıkıp tekrar girebilir. Kâh büyük pişmanlıklarında, kâh ilham bul-

duğu sükûnet anlarında, kâh günlük koşturmalarını ve kendini unutmuşken üzerinde hissettiği o rahatlama ve hafiflik içinde âdeta farklı biri gibi olur. Bazen sevgi, bazen ilham, bazen derin bir huzur, bazen de varoluşun gizemine karşı bir merak uğrar hanesine. Ancak bu anlar kısıtlıdır ve ona lütuf üzere uğramışlardır. Takiben, geldikleri gibi gider ve onu eski haliyle baş başa bırakırlar. Çünkü bu hallerin konaklayacakları haneyi (ruhunu) temizlemeden, tepeden inme bir huzurun kalıcı olması mümkün olmaz.

Bazen bir doktorun "böyle giderseniz öleceksiniz" uyarısı, bazen geçirilen bir kaza, bazen büyük hayal kırıklıkları, bazen kayıplar, bazen iflaslar, bazen yalnız kalmak, bazen de bir dostun acı sözleriyle uyanabilir; beşerin içindeki insan. En değerlisi, bunların hiçbiri olmadan, sükûnetin hâkim olduğu bir iç hal üzereyken yaşanabilecek bir farkındalıkla, içinde yaşadığı deliliği görmeye başlamasıdır insanın. Boşa acı çekmesine, yanmasına ve yaşamını heba etmesine gerek yoktur. Öğrenmek için illa kafasını duvarlara vurup, hastanede yatmasına gerek yoktur. Ancak çoğu zaman, inadı nedeniyle bu riskleri almayı seçebilir. Yer çekimi nasıl küçük bir kedi yavrusu damdan düşerken dahi kendini geri çekmiyorsa, onun inatla kafasını vurmak üzere koştuğu duvar da onun için yumuşamaz. Bu nedenle **değerli olan, duvara kafa atıp gözlerini hastanede açtıktan sonra pişman olmak değil; duvara doğru koşarken bir anda kendine gelip, gittiği yolun yol olmadığını anlamak ve yönünü değiştirebilmektir.**

Peki, bunu anladığında nasıl bir yol izlemelidir? Doğru ya, yaşadığından farklı bir yaşam bilmiyordur ki... Ne yapacaktır? Yapmaktan vazgeçtiklerinin yerine ne koyacaktır? Elinden bıraktıklarının yerine neye tutunacaktır?

Çoğunlukla sudan çıkmış bir balık gibi hisseder kendini. Gidebileceğini bildiği bir yön yoktur artık. Yer yer ümit-

sizliğe düşer, yer yer korkuya kapılır. Kendine ve diğerlerine yaptıklarından dolayı pişmandır. Yaşamı anlama konusundaki cehaletinden dolayı pişmandır. O güne kadar yaşamı için seçtiği yoldan pişmandır. Hatasını anlamış, yelkenleri suya indirmiştir. Koca bir çölün ortasında, sadece o ve pişmanlığı yan yana durmaktadır.

Bu noktaya gelen insan artık yeterince sıkıntı çekmiş ve emmare'nin çilesini doldurmuştur. Ve şu üç dostane kelimeyle karşılaşmayı hak etmiştir: "Paniğe Gerek Yok."

Çünkü onu bu sorgulama ve pişmanlık noktasına getiren Kudret, bundan sonra da nereye götüreceğini bilmektedir. **Doğmaya çalışan bir bebek, bilmese de, nasıl dışarıdan ona destek olacak güvenli eller tarafından teslim alınmaya hazırlanıyorsa; O'nun Hızır adı altında fonksiyon gösteren "yardım (destek)" niteliği de emmare'den çıkmaya çabalayan insan için çoktan harekete geçmiştir.**

Musa Makamı "Tapmakta olduklarınızı bırakın" demiştir. Bu hitaba muhatap olan yolcu, onları bırakmaya niyet etmiştir. Ve uzaklardan bir "beyaz atlı" ona doğru yola çıkmıştır.

İsa Makamı "Kapıyı çalın, size açılacaktır" demiştir. Doğru bir şekilde (edeple) çalmayı bilen, yeterince çaldığında, kendine doğru dörtnala geleni görecektir.

İçine doğduğu o çölün ortasında hayatı boyunca kayıpken,
artık bulunmuştur...
Sabahı göreceğine dair ümidi tükenirken,
artık güneş doğmuştur...

Hızır, hangi kıyafet altında ona ulaşmış olursa olsun, vereceği mesaj Muhammed Makamı'nın mesajı olacaktır. Ona bu yolda geçerli olan tek akçeyi bildirecek olan mesaj:

"Bil ki, insan için kendi emeğinden başka şey yoktur..."

Nefs-i Levvame
Pişmanlık ve Tövbe Nefsi

Nefs-i emmare'nin beşeri getirdiği iflas noktası, onun için aynı zamanda bir fırsat barındırır. İnsanın kendini geliştirme, değiştirme ve dönüştürme fırsatı. Daha evvel defalarca denediği ve her seferinde aynı sonuçları aldığı o "işlemeyen formül"ü bırakıp, farklı bir yaşam yolunu seçme, ona insan olarak verilmiş en büyük yetiyi kullanma ve kendi kendini yeniden şekillendirme fırsatı. Ancak nicesi böyle bir yolun olduğundan haberdar dahi olmadığından bu fırsatları kaçırıp ömrünü heba eder. Emmare'nin getirdiği sıkıntıları, bunalımları, mutsuzlukları, stresi ve iflası takiben, bildiği gidecek başka bir yol olmadığından, aynı düzene ilaçlarla, hobilerle ve oyalanmalarla devam etmeye çalışan insanlarla doludur dünya. Ne kadar parası olursa olsun, ne kadar şanı şöhreti olursa olsun, bir o kadar iç sıkıntısı ve bunalımı olan nice tanınmış insan psikolojik tedavi görmekte değil midir? Kimi uyuşturucu kullanarak, kimi ise hayatını uçlarda yaşayarak kendini ve o kurtulamadığı sıkıntıyı unutmaya çalışır. Çünkü sözde bir hayalleri vardır: Ünlü olmak. Zengin olmak. Dünyayı gezmek. Güçlü olmak... Her sıkıntılarında o hayale tutunmuşlardır. Onların bir hedefi vardır ve oraya vardıklarında mutlu olacaklarını zannetmişlerdir. Ve sonra bir gün oraya vardıklarında, onları bir sürpriz beklemektedir: Bu yeni durumlarına alışacakları kısa bir süreden sonra, her şey yine eskisi gibi olacaktır. Ve aslında hiçbir şeyin değişmediğini, hayallerindeki gibi olmadığını, çünkü her nereye giderlerse gitsinler "içlerindekilerle birlikte" gitmiş olduklarını anlarlar. Artık kaçacak bir yer de kalmamıştır. Bildikleri yegâne huzur ve mutluluk formülü de çalışmamıştır. Hayatları boyunca içinde "huzur ve mutluluk" yazan pembe bir he-

diye kutusu peşinde koşmuş ve sonunda onu elde ettiklerinde, içinin boş olduğunu görmüşlerdir.

Eskiden kaçacakları bir yer varken, artık öyle bir yer de kalmamışsa, ne yapacaklardır şimdi? O bitmeyen iç sıkıntısını unutmak için, hiç hazzetmedikleri ruhlarıyla baş başa kalmaktan kurtulmak için, yaşamlarının temelindeki anlamsızlığı ve boşluğu hatırlamaktan kaçmaları için ne yapacaklardır? İşte bu noktada nicesi ya uyuşturucu, ya alkol, ya antidepresanlar, ya sürekli psikolojik destek ihtiyacı, ya da radikal risklerin alındığı yeni aktiviteler bulmaya mahkûm oldukları bir yaşamın içine düşerler. Oysa tüm bunlardan çok farklı bir yol daha vardır. Ve **bu yol tüm zamanlarda ve coğrafyalarda, yolcularının, çalıştığını ispat ettikleri tek yoldur: Safiyet, irfaniyet ve aşk yolu...**

Tarih boyunca, içlerinde huzur yerleşmiş gözlerin sahipleri, bu yolun yolcularıdırlar. Olup bitenin aslında ne olduğunu anlayanlar, bu yolun yolcularıdır. Varoluşun yasalarını anlayan ve o yasalara uygun yaşamlar sürdürenler, o uyumun verdiği rahatlamayla mutluluk halini yakalayabilenler, bu yolun yolcularıdır. Çünkü onlar bu yolda nice zorluktan geçmiş, nice savaşlar vermiş ve nice emekler çekmiş, ancak sonunda kendi varoluşlarının anlamıyla buluşmuşlardır. Beşer için cevaplarını bulmak olanaksız olarak görülen "Biz kimiz? Neyiz?" sorusunun cevabını doğrudan deneyimle (aydınlanma) bulmuşlar ve bu cevaba uygun halleri kendilerine elbise yaparak, yaşamın doğal seyriyle birlikte akmaya başlamışlardır.

Peki, onlar nasıl başlamışlardır bu yolculuğa? Nasıl sürmüşlerdir bu yolu? Her insanın bu yolculuğa nasıl başladığına cevaplar farklı farklıdır. Çünkü her insanın "sorgulama" noktasına gelmesine vesile olan olaylar, yaşantılar ve gelişmeler farklı farklıdır. Ancak bu sorgulama sonrasında izlenen yollar ve istasyonlar, genellikle ortak noktalara sahiptir. Madem-

ki bir sorgulama yapılmış ve özeleştiriye girişilmiştir, bunların sonucunda elbette ki bir pişmanlık da olacaktır. İşte her şey, bu özeleştiri, pişmanlık ve insanın kendi nefsi üzerinde farkındalık kazanmasıyla başlar. Bu noktaya gelmeyen, **kendini ciddi bir şekilde eleştiriye tabi tutacak kadar dürüst olmayan ve kendini kandırmaya devam edenlerin bu yola dahil olması, doğası gereği mümkün değildir. Onlar, uykudan uyanmayı seçene dek, hep kendilerinin haklı olduğu ve diğerlerinin suçlu olduğu rüyalarını sürdürmeye devam ederler.** İşte Tasavvuf Geleneği'nde "çocuk" olarak tabir edilenler, bu tavra sahip olanlardır. Yoksa yaşı on beş olup da kendini eleştirebilenler değil. Çünkü o çocuk görünenler, tavırlarıyla, babaları veya dedeleri yaşındaki nicesinden çok daha olgundur. Onlara sohbet esnasında açılanlar, kendini eleştirmekten kaçanlara, 60 yaşında dahi olsalar açılmaz. Çünkü bu yolda çocuklara masallar anlatılır. Hakikat ilmi, ancak aynada önce kendine bakıp eleştirebilecek olgunluğa gelebilenlere açmaya başlanır.

Ancak, öteki iki nefs mertebesinden seyrek olmakla birlikte, doğası nefs-i levvame'ye çekilmeye müsait ve bu nefs mertebesinde ikamet etmek üzere yerleşen insanlar da bulunur. Kendini sürekli suçlamanın ve sürekli yaptıklarından pişman olmanın bir yaşam tarzı olduğu ve bu ruh halinin de, giderek "kendini sevmeme" ve "kendinden nefret etme"ye dönüştüğü sıkıntılı yaşamlar, bu nefs mertebesi üzere yaşayanların ağırlıklı olarak içinde bulunduğu yaşamlardır. Burada eksik olan şey, "kendini suçlama" ve "pişmanlık duyma"nın hedefine ulaşamaması, sadece işlevsiz bir sıkıntı ve eziklik yaratma aracı olarak kullanılmasıdır. Levvame'yi mesken edinen insan, kendini sürekli suçlamakta ve kendine sürekli acı çektirmekte, ancak tespit ettiği hatalarını veya eksik yanlarını düzeltmek üzere emek vermemektedir. Nedensiz yere kendine acı çektirme durumu ayetlerde "Nefsinize zul-

metmeyin" uyarısıyla birlikte geçer. Kendine boşa acı çektirmek de, yine kendine emanet edilen ruha karşı işlenen suçlardan biridir. Ve tıpkı emmare'de olduğu gibi, kendine bu şekilde zarar vermenin de sonuçları sıkıntılı olacaktır. Mesele, gerekeni yapmak ve nefsi (anlayışı, hali) üzerinde çalışmaya başlamaktır. Bunu yapmadan kendini suçlamak veya sürekli hatalarını tespit etmenin kimseye bir yararı yoktur.

Bu nefs mertebesini bir geçiş olarak kullanmayan ve yaşamı boyunca mesken edinenler, yer yer, o suçluluk duygusunu unuttukları zamanlarda, nefs-i mülhime'nin alanına geçiş yapıp, o mertebenin niteliklerinden biri olan ilham ve üretkenliği yaşamlarına davet edebilirler. Ve yer yer, kendilerine çektirdikleri sıkıntılar nedeniyle, emmare'nin alanına girip, tepkisel, öfkeli ve hırçın hale gelebilirler. Ancak bir süre sonra yine levvame'ye geri dönüp, kendilerini suçlamaya devam edeceklerdir.

Bu nefs mertebesinin hikmetlerinden yararlanmayı bilen ve kendine dönük eleştirileri takiben gereğini yapma kararlılığını gösterenler için ise, nefs-i levvame, varlıksal farkındalığın başladığı eşiktir. Bu farkındalık her bireyde ilk olarak "kendi nefsinden" başlar. Burası, "daha evvel yaptıklarından pişman olan" ve "kendini kınayabilecek farkındalığa gelen" nefsin mertebesidir. Bu mertebede insan, kendi üzerinde bir farkındalığa sahip olması ve özeleştiri yapmaya başlamasıyla, aynı zamanda son derece kritik bir hamle de yapmış olur.

Tasavvuf Yolu'na ancak bu makama gelebilenler adım atmış sayılır. Bu makama gelmeden, kendini aynada görmeden ve yeri geldiğinde kendini acımasızca eleştirmeden, isterse erenlerin ereninin yanında bir ömür geçirsin, samimiyetsiz bir kalbe onun hikmetlerinden zerre kadarı girmez. Elbette irfaniyet sahipleriyle dostluk yapan herkes, o hikmetlerden nasibini alacak ve ağır ağır anlayışını geliştirecektir. Anlayışı derinleştikçe, yaşama bakışı değişecek ve bunun neticesin-

de, olaylar karşısında vereceği tepkiler değişecektir. Bu tepkiler değiştiğinde, alacağı sonuçlar da (yani ahireti de) değişecektir. Ve bu da, değeri ölçülemeyecek bir kazanımdır. Ancak durduğu yerden, huylarından, alışkanlıklarından ve eski anlayışlarından (putlarından) vazgeçmeyene de o dost, yeri geldiğinde ayna tutacak ve kendi yapmadığı eleştiriyi oldukça net ve güçlü bir şekilde yüzüne karşı yapacaktır. Bu durumda, ya o güçlü tecelli karşısında gerekeni yapmaya karar verilir, ya oradan kaçıp, tüm söylenenlerin varoluşun kendisi tarafından onaylandığını tekrar tekrar gördükten ve uzun yıllar kaybettikten sonra geri dönülür, ya da bir daha dönmemek üzere yaşamın öğütücü tekerleklerine doğru koşulur...

Kendini hakkıyla eleştirebilmek nefse zor geleceğinden, çoğu zaman, bunun yapıldığı söylenirken aslında göstermelik ve hızlı bir "hatalarını kabul" ile işi kapamaya çalışmaktan daha ileri gidilmez. Nefs-i levvame ise, gerçek bir yüzleşme ve ciddi bir özeleştiri mertebesidir. **Bu anlayışa gelen insan, kendine yönelik samimi bir gözlem, tespit ve eleştiri sürecine girmek durumundadır.** Daha evvel sürdüğü yaşamdan, kendine çektirdiği azaptan ve diğerlerine yapıp ettiklerinden ciddi bir pişmanlık duyar ve yer yer gözyaşları dökmeye başlar. Kimi bu yaşları fiziksel olarak döker, kimi ise içsel. Ancak bunu yapanların ortak noktası, bir ağırlaşma, düşünceli görünme ve sakinleşme sürecine girilmesidir. İşte insan ancak bu süreçte arınmaya başlar ve bu alana ilk adımını atacak noktaya gelir.

İnsanın kendi nefsini eleştirebilmesi için, ona daha farklı ve geniş bir perspektiften bakması zorunludur. Yani "bir üst düzlemden". Çünkü "eleştiren nefs" ile "eleştirilen nefs" o anda birbirinden ayrılmak durumundadır. "Eleştirilen nefs"e artık sahibi tarafından dışarıdan bakılmaktadır. Ve o nefse bakan ve onu eleştiren nefse "nefs-i levvame" adı verilir. Nefs-i levvame, manevi yola giriş kapısıdır.

Daha evvel içinde bulunduğu halleri, yapıp ettiklerini ve anlayışını eleştirebilen insanın görüşü, eski haline göre genişlemiş ve netleşmiştir. Eski hali (nefs-i emmare) ile özdeşliği "bir süreliğine" kesintiye uğramıştır. Bu süre; içinde bulunulan pişmanlığın, özeleştirinin ve tövbe halinin yoğunluğuna bağlı olarak bazen kısa bazen de uzun olabilir. Bu esnada, eski hırsları ve arzuları da zihninin perdesine eski güçleriyle yansımaya ara verir. Çünkü o anda bilinç, nefs üzerine odaklanmış bir haldedir. Ve bu içe dönük hal, sahibini dışa dönük eğilimlerden bir mertebe geri tutar.

Günlük arzulardan, hırslardan ve eylemlerden uzak kaldıkça, onlardan boşalan yerleri daha yüksek düşünceler almaya başlar. Nefs-i levvame'de bulunan insana, zaman içinde, pişmanlık ve hüzünle birlikte tanımlayamayacağı bir huzur da eşlik etmeye başlar. İnsan ancak bu hal üzereyken yaşamına yeni bir yön vermeye, alışkanlıklarını dönüştürmeye, yeni anlayışlara açılmaya ve yaşama bakış açısını değiştirmeye karar verebilecek farkındalığa gelebilir. Bu anlamda **nefs-i levvame aynı zamanda bir yol ayrımıdır. Karar verme noktasıdır. Belki de ilk defa, başka bir gerçekliğin ve yaşamın mümkün olduğunun anlaşılmasıdır.** Daha evvel seçilen yolun yol olmadığının, sonunun ancak çıkmaz sokaklar olduğunun idrakidir.

Peki bu idraki ve kararı takiben ne yapmalıdır insan? Bu halleri tutabilmek ve derinleştirebilmek için ilk adımı nasıl atmalıdır?

İlk Adım: Sadeleşmek

İlk adım, insanın o güne kadar kendine yapıp ettiklerinin farkına varmasıyla başlar. Hem içsel, hem de dışsal anlamda, kendine her an zarar veriyor olduğunu anlamalıdır. İçsel çalışma uzun ince bir yoldur. Ancak atılacak fiziksel adımlar,

etkilerinin daha hızlı görülebileceği, sonuçlarının daha hızlı alınabileceği bir yapıdadır. Dolayısıyla işe önce yenilen ve içilenlerin sadeleştirilmesiyle başlamak, daha kolay olacaktır. Bu adımı atmak için; günler boyu süren diyetler, oruç veya riyazet (uzun süreli açlık) uygulamalarına girmeye gerek yoktur. Çok daha basittir: Sağlıklı, hafif ve sade öğünler yemeye dikkat etmek. Bir anda yeme alışkanlıklarını değiştirmek zor olabilir, ancak ağır ağır yeşil ağırlıklı beslenmeye geçilmesi ve zararlı yiyecek ve içeceklerin bünyeye alımının azaltılması, bu geçişi kolaylaştırır.

Bu noktaya gelen insan, önce yedikleri ve içtiklerinden başlarsa, onlardan her öğünde aldığı olumsuz etkileri engellemiş olur ve bu yürüyüş boyunca o etkilerin bünyesinden çekeceği enerjiyi kaybetmenin önüne geçer. Bu şekilde, Şamanik geleneklerde de karşılığı "erk (enerji, güç, irade) biriktirme" olan bir sürece girmiş olur. Daha evvel boşa harcadığı enerjiler bünyesinde birikmeye başladıkça, kendini çok daha dinç, sağlıklı ve huzurlu hissetmeye başlar. Zamanla bunun geri dönüşlerini bizzat deneyimleyeceği ve kazanımlarını anlayacağı için, bu süreçte derinleşmeye devam etmesi daha kolaylaşır. Yeterli bir süre devam ettiğinde ise, beslenme alışkanlıklarının sade ve sağlıklı besinler üzerinden düzenlenmesi onun için alışıldık bir hale gelir ve artık onu zorlamaz. Bilakis, bedensel ve ruhsal olarak dengeye kavuştuğundan, zamanla eski yeme alışkanlıklarını düşündükçe kendine şaşırmaya başlar. Arada sırada elbette ufak tefek kaçamaklar yapabilir. Kendini aşırı sıkmak da iyi bir şey değildir. Sürekli içsel gerilim ve kasılma yaratır. Bedenin fiziksel yollarla sağlığa kavuşturulması için yapılanların, öte yanda oluşacak psikolojik gerilimlerle kaybedilmesi akıllıca olmaz. Bu nedenle arada sırada serbest günler olabilir ve gerilimler atılabilir. Çok aşırıya kaçmamak kaydıyla elbette...

Bu kaçamakları takiben bünyesine aldıklarının bedeni ve zihni üzerinde yarattığı dalgalanmaların farkına varır... Pe-

ki daha evvelden bunları neden hissetmemiştir? Çünkü fırtınalı ve dalga dolu bir denize kaya dahi atılsa, yaratacağı dalgalar hissedilmez. Ne zaman ki deniz, yani insanın bedeni ve zihni sakinleşmeye başlar, o zaman o kayanın etkisi (denizin dinginliği oranında) hissedilir. İşte arada sırada yapacağı kaçamaklarda yiyip içtikleri de bu taşlar misali bünyesinde hareketlenmeler yaratır. Ancak fırtınadan kurtulduktan sonra bu tür hareketlenmeler ona fazla zarar vermez. Yeter ki eski düzene dönme isteği yaratmasın...

Öğünleri sadeleştirmek ve sağlıklı hale getirmek, ağır ve et ağırlıklı besinlerin tüketimini azaltmak ve olabildiğince doğal (paketli olmayan) ürünler tüketmeye dikkat etmek, bu sürecin bir yanıdır. Öteki yanı ise, gün içinde midenin boş kalabileceği, tüm bedenin öğütme işiyle uğraşmadan rahatlamış bir şekilde var olabileceği ve dinginleşebileceği zaman aralıkları yaratmaya başlamaktır. Bu da çok zor bir adım değildir. Kendine zarar verecek kadar aç hale gelmeden evvel öğünü yemek ve tıka basa dolmadan o öğünü tamamlamak, başlangıç için yeterlidir. Bu şekilde, arada abur cubur yememeye de özen göstererek, öğünler arasında birkaç saat bırakıldığında, arada midenin ve bedenin huzur içinde olduğu zamanlar yaşanmaya başlanır.

Mide doluyken insan bu ilmi okusa dahi, aldığı bilgiler kolay kolay içine işlemeyeceğinden, bu konularda okumak, tefekkür etmek (derin düşünmek) ve sükûnet içinde oturarak iç derinliklere dalmak için midesinin aktif olmadığı zamanlara ihtiyacı vardır. **Gürültü varken dinlenen müzik nasıl kalitesinden ve etkisinden kaybediyorsa, gürültülü ve saf olmayan bir beden-zihinle okunan ilmin de hakkıyla idrak edilmesi ve ondan pay alınabilmesi zor bir ihtimaldir.**

Hem öğünleri sadeleştirip hem de aralarında boşluklar yaratılmaya başlandığında Tasavvuf Yolu'nun ilim kısmını

öğrenirken, alınacak bilgilerin akılda kalmasının ve sindirilmesinin yolu açılır. Bu aşama, fiziksel midenin safiyete getirilmesi aşamasının başıdır ve devam ettikçe, sonuçlarını yaşayan yolcu, dozu duruma göre ayarlamayı ve kendi idealini bulmayı öğrenecektir. Bu süreçte, Tasavvuf Yolu'nun yolcusunun evinde, işyerinde veya odanın bir köşesinde sükûnet içinde kendini anlamaya vereceği bir köşesinin olması da gerekir. Sakin ve hazım süreci tamamlanmış (dolu olmayan) bir mideyle okumalarını yapması, okudukları üzerinde derin derin düşünmesi (tefekkür) ve sonra sükûnet içinde bir süre kendisiyle baş başa kalması, bu yolda en temel adımları atmasını sağlar.

Artık can sıkıntısı için midesini değil, ona neden olan huzursuz zihnini ve ruhunu sağaltmak amacıyla aklını bilgi ile doyurmaya girişir. Çevresiyle ilişkilerinde sorun yaşadığında, artık sonsuz bir döngü içinde kısa süreli ve işlevsiz mide doldurmaları (yiyeceğe sarılmak) veya dış dünyaya karşı kendini savunmak yerine, ona bu sorunları yaşatan nefsi üzerine çalışır ve önce aynaya bakmayı hatırlar. İşinde stres altına girdiğinde, midesine yüklenip kendine ihanet etmek yerine, artık durumuna köklü çözümler aramaya başlar. Akıl düzleminde ilim almak, tasavvuf yolunun ilk aşamasıdır. "İlk aşama" aynı zamanda "temel" demektir. Ve temelin sağlam olması çok önemlidir.

* * *

Mide konusunda bu basit ama önemli adımı attıktan sonra yolcu, işin daha büyük kısmına yani ruhsal alana yönelir. Aktif bir midenin iç manası "dünyevi arzular, maddi istekler ve tüketim ihtiyacı"nın ruha yerleşmesidir. Bu tür arzular, insana elde edilinceye kadar azap verir. Elde edildikten sonra da, onların sağladığı saman alevi kadar tatmin, kısa bir süre içinde gelip gider. Arzu sahibi ne yapar? Farklı bir

görüntü altında bir başka arzuya tutunur ve böylece sonsuz bir döngüye girmiş olur. Aradığı gerçek tatmini maddi kazanımlar üzerinden asla bulamaz, hayal ettiği o tatminin kırıntıları (kısa süreli gölgeleri) için yaşamı boyunca koşturmaya ve sürekli bir şeyler arzulamanın ona hissettireceği eksiklik duygusu ve azap içinde yaşamaya mahkûm olur.

Günlük anlayışta "dilediğini yapabilmek" bir özgürlük gibi algılanırken, hakiki özgürlüğün "içindeki sıkıntıyı unutmak için koşturmaktan azade (özgür) olmak" olduğu ıskalanır. Tatminsizlik, sıkılganlık ve huzursuzluk nedeniyle durmadan bir şeyler yapmak veya tüketmek zorunluluğuna sahip bir bünye, ne kadar maddi fırsat ve zenginliğe sahip olursa olsun, koşmaya ve kendini bu yolda tüketmeye mahkûm olması nedeniyle köledir. Ve aynı zamanda, sahip olmadığı içsel huzur, tatmin ve mutluluk bakımından da, fakirdir. Bu sonu gelmez "arzu-tüketim-yeni bir arzu" veya "hedef koymak-hedefe ulaşmak-yeni bir hedef koymak" döngülerinden kendini kurtarmayan veya bu yolda çabalama iradesini harekete geçirmeyenin akıbeti, o arzu ve hedef tekerleğinin dişlileri arasında öğütülmekten başka bir şey olamaz.

Mideye sürekli yemek tıkmanın ve onu bir çöplüğe çevirmenin ruhsal karşılığı; insanın doymayan arzularını sürekli yaşamına alması ve kendine yetecek maddi ihtiyaçların dışında, aslında ihtiyacı olmayan lüksleri "daha iyisi" ve "daha fazlası" gibi sloganlarla elde etmeye çalışmasıdır. Mide nasıl abur-cubur ile beslendiğinde çöplüğe dönüyorsa, bu şekilde çöplüğe dönen ve tecavüze uğrayan bir ruhun durumu da manevi anlamda "hastanelik"tir. **Lüks arabalar, kullanışsız ama çok büyük-gösterişli evler ve gereğinden yüksek bedellerle alınmış "büyük, gösterişli ve lüks" olan her şey, fiziksel bedende mideye tıkılanların dışarıdaki karşılıklarından başka bir şey değildir.** Fiziksel an-

lamda sürekli doldurulan bir mide bedene ne yaparsa, bu tüketim bağımlılığı da ruha onu yapar. Böyle yaşamların içine sıkıştıkça, zamanla ortada dolaşıp duran, yiyen, içen, otomatik konuşmalar yapan bedenler (kabuklar) kalmaya başlar. İçlerinde ne bir "ruh", ne "özgünlük", ne de "derinlik" bulunur artık. Sahiplerine sorulduğunda, diri diri toprağa gömülmekten korkacaklarını beyan ederler. Oysa ruhlarını çoktan diri diri beden toprağına gömmüşlerdir de, haberleri yoktur.

Gözlem, tefekkür ve bunlardan çıkarılacak sonuçlar neticesinde, bunların hepsinin "yarının çöpleri" olduğunun iyice anlaşılması ile yolcu bunlara olan arzularını terk etmeye başlar.

Peki bunu nasıl yapar? Manevi anlamda midesini saflaştırmaya nereden başlayacak ve nasıl bir yol izleyecektir?

Önce; çocukken sahip olmak için ağladığı ve kendini yırttığı, uğruna nice mutsuz günler yaşamasına sebep olan tüm oyuncaklarının ne kadar kısa bir süre içinde cazibesini kaybettiğini ve birer çöpe dönüştüğünü ciddi bir tefekkür sonunda idrak etmelidir. O anki duygularını, onlar olmazsa sanki nefes dahi alamayacakmış gibi hissetmesini ve aslında sadece çeşitli plastik parçaları için âdeta köprüden atlamayı gö
alabileceğini. Nedir bunun adı? Normal şartlarda, delilik
cak çocuk olduğu için, zamanında elbette doğal karşıla
Ama ya aynı şeyi sadece farklı ve daha büyük ölçekle
maya devam ediyorsa? Evet; bu tefekkürü takiben, sa
gün yaptığının o gün yaptığından zerre kadar farkı o
nı anlamak vardır. Sadece etiketler ve sunumlar değ
Oyuncakların yerini evler ve arabalar almıştır. Ancak
lı hiç değişmemiştir. O olgun görünen bedenin içinde h
tatminsiz çocuk bulunmaktadır. Ve hâlâ olgunlaşam
tadı da iyice kaçmıştır. Henüz öz-farkındalık alanına
mamış olduğundan, yaşadığı yaşamın bir delilik old

lamda sürekli doldurulan bir mide bedene ne yaparsa, bu tüketim bağımlılığı da ruha onu yapar. Böyle yaşamların içine sıkıştıkça, zamanla ortada dolaşıp duran, yiyen, içen, otomatik konuşmalar yapan bedenler (kabuklar) kalmaya başlar. İçlerinde ne bir "ruh", ne "özgünlük", ne de "derinlik" bulunur artık. Sahiplerine sorulduğunda, diri diri toprağa gömülmekten korkacaklarını beyan ederler. Oysa ruhlarını çoktan diri diri beden toprağına gömmüşlerdir de, haberleri yoktur.

Gözlem, tefekkür ve bunlardan çıkarılacak sonuçlar neticesinde, bunların hepsinin "yarının çöpleri" olduğunun iyice anlaşılması ile yolcu bunlara olan arzularını terk etmeye başlar.

Peki bunu nasıl yapar? Manevi anlamda midesini saflaştırmaya nereden başlayacak ve nasıl bir yol izleyecektir?

Önce; çocukken sahip olmak için ağladığı ve kendini yırttığı, uğruna nice mutsuz günler yaşamasına sebep olan tüm oyuncaklarının ne kadar kısa bir süre içinde cazibesini kaybettiğini ve birer çöpe dönüştüğünü ciddi bir tefekkür sonunda idrak etmelidir. O anki duygularını, onlar olmazsa sanki nefes dahi alamayacakmış gibi hissetmesini ve aslında sadece çeşitli plastik parçaları için âdeta köprüden atlamayı göze alabileceğini. Nedir bunun adı? Normal şartlarda, delilik. Ancak çocuk olduğu için, zamanında elbette doğal karşılanmıştır. Ama ya aynı şeyi sadece farklı ve daha büyük ölçeklerde yapmaya devam ediyorsa? Evet; bu tefekkürü takiben, sırada bugün yaptığının o gün yaptığından zerre kadar farkı olmadığını anlamak vardır. Sadece etiketler ve sunumlar değişmiştir. Oyuncakların yerini evler ve arabalar almıştır. Ancak işin aslı hiç değişmemiştir. O olgun görünen bedenin içinde hâlâ aynı tatminsiz çocuk bulunmaktadır. Ve hâlâ olgunlaşamadığı için, tadı da iyice kaçmıştır. Henüz öz-farkındalık alanına adım atmamış olduğundan, yaşadığı yaşamın bir delilik olduğunu id-

rak edemez haldedir. İç sıkıntısını ve duygusal patlamalarını önlemek için, hayatına kısa süreli tatminler yaşayacağı oyuncaklar almaktan başka bildiği bir çözüm yoktur. Ona gerçek çözümden kimse bahsetmemiştir ki. Çünkü "yaşamak için sürekli tüketmeye ihtiyaç duymayacak özgür ruhlar" kimsenin işine gelmez. Bu nedenle sistemlerin çoğu, içindeki insanları kendine muhtaç, her daim hasta ve sıkıntılı bir halde tutarak kendini sürdürme yolunu destekler. **Ekranlardan yapılan reklamların hedefi budur: Sistemin tavsiyeleriyle mutlu olmaya çalışan ama her seferinde çamura daha fazla batan beşere yeni haplar satmak!** Her seferinde daha güçlü ve farklı görünen, her seferinde, bir sonraki gün daha fazlasına ihtiyaç duyulacak haplar. Huzurun ta kendisi olabilecek potansiyelle yaratılmışken, suni huzur kırıntılarını bir yerlerden kiralamaya mahkûm olmak...

Bu delilik ve illüzyondan kurtulmak için "sözde değil özde" bir anlayışa ihtiyaç vardır ki, o da ancak tefekkür (derin düşünme) ve gözlem (farkındalık) ile olur. Çevresinde ve dünyada bu yolla gerçek bir tatmin bulmuş tek kişinin olmadığını, hepsinin o iç sıkıntısıyla aslında boş boş koşturduğunu ve ölene kadar kendilerini oyalamaktan başka bir şey yapmadıklarını anladıkça, talip kendini bu tiyatronun dışına çekmeye başlar. İçsel gözleri (basiret) açılmaya başlayanlar için, dünyanın ne kadar boş ve çocuksu sloganlarla dönen bir yer olduğunu anlamak, şaşırtıcı ve sarsıcı bir deneyimdir... İsa Makamı'nın "Ben bu dünyadan değilim" sözü, bu dünyada bulunmayı ancak ortak illüzyona diğerleriyle birlikte katılmama ve denizin yüzeyindeki dalgalarda boğulmama halini anlatmaktadır. Ve takiben sarf ettiği "Gelip geçenlerden olunuz..." tavsiyesi, maddi dünyanın renklerine aldanmama ve kendi varlığını unutmama uyarısıdır.

Nefs üzerinde çalışmak (onu saflaştırarak dönüştürmek); emek ve sabır isteyen bir süreci gerektiren, hassas ve incelik-

li bir iştir. **Gerçek simya budur: Nefsin (beden toprağı) ruha (altın) dönüştürülmesi! Simyanın sembolik anlatımındaki detaylar, nefsin saflaştırılması süreçlerinin ne kadar incelikli olduğunu anlatır. Bunu yapmak için gereken saflaştırıcı ateş ise, "aşk"tır.** Çünkü ancak aşk sahipleri bu türde bir saflaşma sürecinin inişli-çıkışlı yollarına tahammül edebilir ve o emeği samimiyetle verebilir. Ancak zaman içinde anlaşılacak olan paha biçilmez kazanımları gözönüne alındığında, bunlar hakkını fazlasıyla verecek yatırımlardır.

Bu yolda her insanın yürüyüşü, ritmi ve hızı kendine has olur. Bu ritmin yoğunluğu dışarıdan zorlanamaz, sadece yolcunun içinden belirlenir. Bu nedenle Anadolu erenlerinden İsmail Emre "Gidenin de elinde değil" demiştir. İçindeki tohum çatlamaya başlayan için "durmak", o tohum çatlamayan için ise "yürümek" mümkün değildir. O tohum ise, sahibi artık yatırımı nereye yapması gerektiğini anladığında çatlamaya başlar.

Beşer; kendi varlığı haricinde her şeye yatırım yaparken, tüm bunları deneyimleyen ruhuna tek kuruş yatırmayan ve bu nedenle de saraylar içinde dahi yaşasa kendini mutsuzluk, tatminsizlik ve sıkıntı hapishanesine mahkûm eden bir varlıktır. Bu tuzakları bazen görse ve kendine "aslında boş işlerle uğraşıyoruz" dese dahi, bir süre sonra yine aynı döngüye girmek, beşerin sürpriz olmayan eğilimlerindendir. Bundan dolayı, bu yolun yolcularının kendilerini gözlemlemeyi hiçbir zaman ihmal etmemesi gerekir. Bu gözlem ve farkındalık onlarda bir alışkanlık halini almalı ve âdeta kendiliğinden sürüp gider bir hale evrilmelidir. Buna **"özfarkındalıkta meleke kesbetmek"** denir.

Samimiyet yani "ihlas" maneviyatın kalbidir. Ve bu samimiyetin daimi tutulması, insanın kendi üzerinde yaptığı gözleme ara vermemesiyle mümkün olur. Her mertebede; ken-

dinde nelerin eksik olduğunu, nelerin değişmesi gerektiğini, hangi huylarının onu potansiyelini gerçekleştirmekten alıkoyduğunu ve hangi düşünceleri ilah (put) edindiğini anlaması, bunları takiben de saptadığı engellerden arınma yoluna girmesi gerekmektedir. Yine İsmail Emre'nin "Bu yolda 'oldum' diyen ölür" sözünü aklından ve gönlünden çıkarmaması gerekir. **Emek olmadan, hangi yola girerse girsin sonuç alınamayacağını, bu alanda kestirmelerin olmadığını ve demlenmeden, koşa koşa gitmenin kimseyi bu yolda bir yere vardırmadığını hayat her deneyene anlatır.** Tıpkı çayın doğrudan kaynatılarak daha kısa sürede demlenemeyeceği, aksine acı ve tattan uzak bir hale geleceği gibi; kısa sürede bir yerlere varma ve bir şeyler olmayı bu yolda hırs edinen beşer de, ancak kendi tadını kaybeder. Bu nedenle, öncelikle rahat olmalıdır yolcu. Ve kendine sık sık Hatemi'nin şu sözlerini hatırlatmalıdır:

Tîz reftâr olanın pâyine dâmen dolaşır
(Acele edenin ayaklarına etekleri dolaşır)

Erişir menzil-i maksûduna âheste giden...
(Aheste giden, menziline ulaşır...)

Ancak, elbette nefs-i emmare öyle hafife alınacak bir rakip değildir. Bu sözleri, yolcuyu "atalet"e sokmak için kullanması ve onu hızla levvame'den aşağı çekmesi beklenmeyecek bir şey değildir. Bu nedenle yolcunun "her konuda madalyonun iki yüzü olduğu" gerçeğini unutmaması ve "denge"den (altın orta yol) ayrılmaması gerektiğini kendine hatırlatması gerekir. Acele ederek süreci hızlandıramayacağı gibi, atalete, ertelemeye ve tembelliğe girerek de bir gelişme kaydetmesi olası olmayacaktır. **Tıpkı bir çiçeği sulamanın inceliği gibi; yer yer dinlendirerek, yer yer sulayarak be-**

lirli bir ritim içinde kendi üzerinde çalışmaya devam etmelidir. Susuz kalan çiçeklerle aşırı sulanan çiçeklerin akıbetinin aynı olması, anlayana hayati bir örnektir. Onun ihtiyacı, kendi bünyesi için verimli ritmi bulmak ve o ritim içinde, sürekliliği fazlaca aksatmadan bu yolda yürümeye devam etmektir.

Emmare'den çıkma noktasında, yeni kaza geçirmiş bir yaralı gibi olan ruhu, levvame istasyonunda ağır ağır iyileşip, eski gücüne kavuşarak taburcu olur. Eğer taburcu olduktan sonra eski alışkanlıklar, huylar, yaşam tarzı ve dünya görüşüne geri dönerse, tekrar nefs-i emmare'nin dünyasına çekilir. Ve yaşayacağı sonuçlar elbette daha evvelkinden farklı olmaz. Ancak nefsine hâkim olup; içsel edebini, farkındalığını, kazanımlarını, tefekkürünü ve safiyetini koruyarak o derin ve sakin hal içinde kalabilirse, nefs-i mülhime'nin alanı yolcuyu ağır ağır içine almaya başlar.

Nefs-i Mülhime
Sezgi ve İlham Nefsi

Nefs-i levvame'de yaşamını baştan sona gözden geçiren, eksik ve yanlışlarının farkına varan, bunları itiraf eden, özeleştirisini yapan ve bu yolla arzu ve hırslarından olduğu kadar, güçlü benlik duygusundan da bir mertebe arınan insan; eğer bu halini kaybedip emmare'ye geri düşmezse, bir süre sonra bu halinin bir neticesi olarak daha hassas ve alıcı bir varoluş haline girmeye başlar. Bu alıcılık, yaşamın içinde olup bitenleri daha farklı ve net algılamasından, diğer varlıklara karşı empati kurma becerisinin artmasına kadar uzanan geniş bir listeyi kapsayan yetilerin açılmaya başlamasının sonuçlarından sadece biridir.

Zihnin ekranından hırslar, arzular, düşünceler ve takıntılar çekilmeye başladığında ne olur? Dalgalı bir deniz durulmaya başladığında ne olursa o: Yavaş yavaş önce derinlikleri, sonra da dibi görünmeye başlar. İşte bunun gibi, insanın ruhu da ağır ağır bu yüklerden kurtulmaya başladıkça, sahibine arka plandaki derinlikleri gösterme aşamasına gelir. Varoluşunun kökleriyle teması artan insan, o köklerden zaman zaman bazı hissiyatlar, ilhamlar ve işaretler almaya başlar. Yer yer dünyada aslında ne olduğunu bambaşka bir bilinç durumunda idrak edebildiği kısa anlar yaşar. Eskiden verdiğinden farklı şeylere değer vermeye ve yaşamında farklı değerleri öne çıkarmaya başlar.

Nefs-i mülhime'nin kendinden evvelki iki nefs mertebesiyle ilişkisinin iyi anlaşılması gerekir. Bunun için, doğuştan bu nefs mertebesi üzere bulunanlar ile levvame'den geçerek bu nefs mertebesine gelenlerin durumlarının ayrı ayrı anlaşılması gerekir.

Kimi insanlar (doğaları gereği) nefs-i mülhime üzere doğar ve sezgi ağırlıklı yaşarlar. Onlar bu yaşantıya (nefs mertebesine) doğaları gereği yerleşmişlerdir. Bu nefs mertebesi onların temel nefs mertebesidir. Ve bu mertebenin zorlukları da, yaşamlarının bir parçasıdır. Duygu iniş-çıkışları çoktur. Kimi zaman aşırı coşkulu, kimi zaman ise depresif hallere girebilirler. **Coşkuları ne kadar yüksekse, karanlıkları da o kadar derindir.** Sezgilerini ifade yetenekleriyle buluşturdukça, sanat ve yaratıcılık üzere üretimde bulunurlar. Nefs-i mülhime, sanatçıların çoğunun (bilmeden) içinde bulundukları nefs mertebesidir ve aynı zamanda "sanatçıların nefsi" olarak da anılır. Bu durumda olanlar için bu mertebeye gelmek üzere herhangi bir manevi eğitimin alınması veya bu yola girilmesi gerekmez. Çoğu insan ilk üç nefs mertebesinde zaten farkında olmadan sürekli dolaşıp durur. Nefs-i mülhime, aynı zamanda en fazla ayak kaydıran nefs mertebesi-

dir. Sezgileri açılmaya başlayan insanın nefsi de hemen güç kazanır. Kendine hâkim olması çoğu zaman kolay olmaz. Ve gelen ilhamları kendine mal ettiği oranda, düşme riski artar.

Bu nefs üzere yaşayanlar özgürlüklerine düşkündürler. Dışarıdan onlara ne inançların ne doğruların ne de nasıl yaşamaları gerektiğinin dayatılmasına tahammülleri yoktur. Çünkü bulundukları hal üzere, O'nunla kendilerine has bir şekilde bağ kurmuş olduklarını hissederler. Onlardan açığa çıkan her sanat eseri, her resim, her heykel, her beste, her şiir; bu bağ nedeniyle onlara gelen sezgilerin ifadeleridir. Bu nedenle ibâdet ile ilgili düşünceleri de farklıdır. O'nunla bu bağı kurup, ardından bu bağın onlar üzerinden açığa çıkarmak istediği mesajın doğmasına sebep olmak, onlar için en temel ibâdet ve insanlığa verebilecekleri en büyük hizmettir. Bu nefs mertebesi üzere bulunanlar, sürüden olmayı beceremezler. Özgünlük ve bu özgünlüğü ifade etmek, onlar için bir yaşam tarzıdır. Dışarıdan ne kadar eleştirilirlerse eleştirilsinler, içlerinde O'ndan gelen ama kimselere anlatamayacakları o "güvence" nedeniyle, yollarından şüphe duymazlar.

Öte yandan, **sezginin akıl ile dengelenmediği bu yaşantının sıkıntıları da çoktur.** Örneğin, eşsiz sanat eserleri veren nice insanın aynı zamanda son derece ağır psikolojik sorunlara da sahip olmaları, alışılmadık bir durum değildir. Bunun yanında; hepsinin, günlük yaşam içinde bir denge bulması, faturalarını ödeyebilecek düzeni kurması, çevresiyle ilişkilerinde fevri olmaktan kaçınması, duygusallığa kapılarak kendini kaybetmemesi gerekir. Ancak o sezgilerin, sanatın ve yaratıcılığın içinde kaybolanlar, ihmal ettikleri alan nedeniyle, günlük yaşam içinde ciddi zorluklar çekerler. Kimi, günlük yaşamın gereklerini hiç önemsemediği için sürekli borç içinde ve oldukça sıkıntılı şartlarda yaşar. Kimi, çevresiyle ilişkilerinde hem insanlara hem de kendine sürekli

zarar vermekten kendini kurtaramaz ve yalnız kalır. Kimi, akla fazlaca ağırlık vermediğinden, kolayca kandırılır, dolandırılır veya yaşamı boyunca sömürülür. Kimi ise, bundan bir çıkış yolunun olduğunu bilmediğinden; sıkıntı, karanlık ve mutsuzluk içinde yaşamaya mahkûm olur. Hatta bugün eserleri paha biçilmez kabul edilen kimi sanatçıların, yaşamlarının bir bölümünde veya sonunda akıl hastanelerine kaldırılmış olduğunu, bilenler bilir.

Anlaşılmalıdır ki, ilk üç nefs mertebesi birbiri arasında geçiş yapılabilen ve insanda eksik bıraktıkları yerler doldurulmadıktan sonra, tek başlarına hayatı bir zulme çevirebilen varoluş halleridir. İster ilkinde, ister ikincisinde, ister üçüncüsünde ikâmet edilsin, gereği yapılmadığı takdirde hepsi sahibini bütünlükten eksik bırakacak ve yaşam, bu eksikliğin sonuçlarını o insana yaşatacaktır.

Bu mertebenin duyarlılığının, sezgisinin, ilhamının ve duygulanımlarının hikmetlerini yaşamak üzere orada bulunan ve kendi nefsi üzerinde çalışmayı bırakmayanlar için ise, nefs-i mülhime, hem büyük değişimlerin ve sarsıntıların yaşanacağı, hem büyük zevklere ve tatlara dalınacağı, hem de en kaygan zemin olması nedeniyle nasıl en başa (nefs-i emmare) dönülebileceğinin öğrenileceği, maceralarla dolu bir nefs mertebesidir.

Yolcu öncelikle, pişmanlıklar sonrası durulan ve bir miktar safiyete gelen bünyesine ilhamların açılacağı bir varoluş hali içine girer. Eski yaşamından ve onun ritminden bir adım geri atmış, oradan kendini eleştirmiş ve ardından, zihninin (arzu ve hırslarının) gürültülerinden bir miktar uzaklaşmış olması nedeniyle içine ilham dolmaya başlar. Bu hal üzereyken insan, hangi sanat dalı üzerine yetenekliyse, o sanat dalı üzerinden eserler verebilecek hale gelir. Kimi resim, kimi heykel, kimi şiir, kimi yazı, kimi de başka bir yolla, soyut âlemlerden aldıklarını bir şekilde dışa aktarma yolunu seçer.

Bunu yaparken dinginleşmeye devam eden zihinleri, onlara daha büyük ilhamlar için yer açmaya devam eder. Bu akışın insanda yarattığı duygu, bir nevi bağımlılık yapıcı özelliğe sahip bir duygudur. Bu nedenle, buralardan geçerken açığa çıkanlara da bağlanılıp kalınmaması, bir dönem ne geliyorsa "eyvallah" denilmesi ve yola devam ederken de yeri geldiğinde bunların kesilebileceğinin bilinmesi önemlidir. Bu aynı zamanda, bunun da istasyonlardan biri olduğunun anlaşılması anlamına gelir. Kesilmemesi halindeyse, yine yola devam edilebilir elbette. Ancak bu sefer, tıpkı günlük zihnin gürültüsünün zamanında onu engellediği gibi, kendinden açığa çıkanlara bağlanmanın da insanı etkileyebileceği ve yolunu kesebileceğinin bilinmesi gerekir. Bu durumda, **kendinden çıkanların O'na ait olduğunu anlaması ve onlara kişisel olarak bağlanmaması, yolcuyu bu engele takılmaktan korur.** Bu şekilde üretmeye devam etmek, aksine, o eserler üzerinden nice insanın sezgilerinin de tetiklenebilecek olması nedeniyle, takdire şayan bir yetenektir. Mesele, tıpkı para konusunda olduğu gibi, işin aslını bilmek ve kendinden açığa çıkanları sahiplenmemek veya onlara tapmamaktır.

Kaygan Zemin

Bu noktada sıra nefs-i mülhime'nin neden "ayağın en fazla kaydığı nefs mertebesi" olarak anıldığının anlaşılmasına gelir. Öncelikle her insanın ilhamı aynı kaynaktan, yani O'ndan aldığı bilinmelidir. Ancak bu ilhamlar birbirlerinden farklı renklere, kendilerine has kokulara ve tatlara sahiptir. Dolayısıyla, **Kaynak tek olmasına rağmen, her insan kendine verilen öz nitelikler üzerinden, doğasına uygun şekilde bu ilhamların çıkış yapmasına hizmet eder. Her insan bu anlamda biriciktir ve ilhamlar bir-**

birinden hep farklılık gösterir. Bu da O'nun sonsuzluğunun doğal neticesidir.

İlham alan nefs, aldığı ilham aracılığıyla ortaya bir eser koyar veya köklerinden gelen bazı manaların ona açıldığını görür. Tam bu noktada, eğer ortaya koyduğu veya idrak ettikleriyle ilgili olarak kendine bir paye (benlik) verme hatasına düşer ve hepsinin sahibini unutursa, güçlenecek benlik duygusuyla birlikte nefs-i emmare'ye geri düşer. Bu aşamada genellikle ilhamlar ya bereketlerini kaybederler ya da tamamen kesilirler. Bir müddet bunu deneyimledikten sonra, gereken saptamaları yapıp kendine yönelik eleştirisini ortaya koyarsa, tekrar nefs-i levvame ve ardından nefs-i mülhime yolculuğuna çıkar. Ancak mülhime'nin yaşantısı sakin değildir. Güçlü ilhamlar ve onların neticeleri karşısında kendine paye vermemek ve nefse düşmemek kolay değildir. Ve bu nedenle bu döngü sürekli tekrarlanmaya gebedir. Üstelik bu döngünün aşılması sadece kendine benlik vermemekle de mümkün olmaz. Bu şekilde ancak mülhime'de kalınır, ilham ve sezgilerin zenginliği ve aynı zamanda mülhime'nin fırtınalarıyla birlikte yaşanmaya devam edilir. Tasavvuf Yolu'nun temel ve en uzun yolculuğu, mülhime'nin aşılarak, geri düşüşün artık olmadığı nefs-i mutmain'e varmaktır. Tüm Tasavvuf Yolu ve süreci, temel olarak talibe bu büyük mesafeyi aştırma yolculuğudur. Daha evvelki **ilk üç nefs mertebesi birbiriyle bitişik evler olarak düşünülürse, nefs-i mutmain, okyanusun ötesindeki kıtanın adıdır.** Yunus Emre'nin, ömrünün büyük kısmını verdiği yolculuk, bu yolculuktur. Bu örnekler, aradaki farkın ve mesafenin anlaşılması için muhtemelen yeterli olacaktır.

Çoğunlukla insanların büyük bir bölümü farkında olmadan bu nefs mertebeleri arasındaki geçişleri günlük yaşamlarında yaşarlar. Bir gün nefsin karanlığında, bir gün pişmanlıkta ve bir gün ilhamlar içinde bulunarak yaşamlarını sür-

dürürler. Ancak işin aslını kavrayana dek, o mekanizmanın kölesi olmaktan başka çareleri kalmaz. Her şeyin kullanma kılavuzuna bakıp öğrenme ihtiyacı duyan veya bunlar için ders alan beşer, var olan en kompleks canlılardan biri olan kendi kullanma kılavuzuna bakmayı kolay kolay akıl edemez. Bu nedenle de hayatı boyunca sürekli kafasını bir yerlere vurarak kendine boşa acı çektirir.

Tüm bunları geçip, nefs yolunda ciddiyetlerini ortaya koyanlar, Tasavvuf Geleneği'nde en önemli kilit nokta olan insan-insan ilişkisine (manevi dostluk) girme eğilimi gösterecekleridir. **Nefs-i mülhime'yi aşmak, ancak diri bir ilişki ve manevi kemalata (olgunluğa) varmış bir dostun aynalığı ile kendine sürekli bir çekidüzen verme emeğini takiben mümkün olabilir. Bu ilişkiye girmeden, nefs-i mülhime'nin aşılması çoğunlukla akli düzeyde kalır, kişi konu hakkında bilgi sahibi olur, konuşur, yazarçizer ancak bunları yaşantıya geçiremez.** Ve bunun sonucu olarak da "ilmi ile amel etmeyenlerden" olacaktır. Yani, "bildiklerinin gereğini yapmayan" ve "o bilgiyi ete kemiğe dönüştüremeyen"lerden.

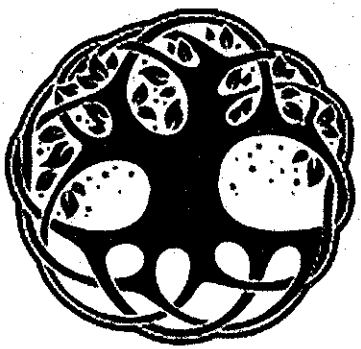
Bildiklerini yaşamına katamadıktan sonra âlim dahi olunsa, Mevlânâ'nın örneklediği gibi, nefs ancak "sırtına kütüphane yüklenmiş bir eşek" gibi olur. O kütüphaneyi sırtına yüklemekle eşek nasıl bilge olmazsa, bilgileri sadece akli düzlemde öğrenmekle de beşer insan olmaz. O bilgilerin "aşk ateşi"nde pişmesi ve sonra da hücrelerine kadar geçmesi gerekir. İsmail Emre'nin bu konuda verdiği örnek son derece önemlidir. Yaşama geçirilmeyen bilgileri "tencereye konmuş yemek malzemeleri" olarak aktarır. Bunlar tencerede bekledikçe, yani akli bilgiler yaşanmadan bekletildikçe, içindekiler bozulmaya ve kokmaya başlar. Ve ağzı açıldığında, yenecek bir yemek yerine iştahları kaçıracak bir kokuyla karşılaşılır. Oysa bir ateşin üzerinde pişirilseydi, tadından yenmezdi. Tıpkı bunun gi-

bi, akli bilgiyle dolu olan beşer de içindekileri dışa vurduğunda, o koku çevresindekileri rahatsız eder. Çünkü aşk ateşiyle pişmeyen bilgiler ham kalmış ve beşerin içini de kokutmaya başlamıştır. Aşktan ve bu yolculuktan geçmeyenlerin sert, sivri, katı ve kırıcı olmalarının nedeni de budur. Bildiklerini yaşama geçirememenin hırçınlığıyla, insanları bu yoldan soğutabilecek hitap şekillerinden ve dengesizliklerden kendilerini kurtaramazlar. Ancak sorulsa, gerekli olanları yaptıklarını, doğruları acı dahi olsa söylediklerini dile getirerek nefislerini savunurlar. Bu şekilde bizzat bu cevaplarıyla aslında nefs-i emmare'de olduklarını da itiraf etmiş olurlar. Çünkü içlerinde henüz insanlara karşı sevgi ve şefkat doğmamıştır. Ve daha evvel de bahsedildiği üzere, sevgisiz bilgi ancak şeytaniyet doğurur.

Bildiklerini yaşama geçirmek son derece kritik ve yaşamsal bir konudur. **"Bilmek yapabilmektir" sözüyle anlatılmak istenen şey, bu yolda biliyor olmanın kıstasının ancak "yaşama geçirmek" olduğu gerçeğidir.**

Bu noktada yolcunun, Tasavvuf Geleneği'nde farklı bilme mertebeleri olduğunu ve bunların her birinin kendine has bir "yakınlık" halini sağladığını anlaması gerekir.

Tasavvufta Bilgilenme Türleri

Her insan, hemen her gün ister istemez bilgilenir. Gerekli veya gereksiz, işlevli veya işlevsiz sayısız bilgi ve algı bireyin sistemine girer ve mutlaka bir etki yaratır. En etkisiz görünen bilgi veya algı dahi, sistemde gereksiz bir yük olmasıyla, mutlaka bir etkiye sahip olur.

Hakikati arayan birey, bu arayış ve kemalat (olgunlaşma, ereğe varma, kendini bulma) yolculuğunda farklı farklı türlerde bilgilenme deneyimleri yaşar. Bu bilgilenmelerin her birinin de yaratacağı etkiye göre bir sıralaması vardır. Ve her basamak, kendinden evvelki bilgilenme türüyle kıyaslanamayacak bir etkiye sahiptir.

Tıpkı nefs mertebelerinde olduğu gibi, bazı durumlarda bu bilgilenme türlerinin insan yaşamındaki sıraları farklı olabilir. Ancak deneyimlenme sıraları farklı dahi olsa, kemalat için "her birinin" o insanın içinde kendini tamamlamış olması gerektiğini unutmamak gerekir. Bu şekilde her yönüyle sağlam bir anlayış ve yaşam kurulması mümkün olur. Bunlardan birinin eksik olması halinde ise, yaşamın bir yönü güçlenirken diğer yönü zayıf kalacak ve bu da bir noktada dengesizliğe yol açacaktır.

Bu bilgilenme yolunda en sağlıklı sıralama; önce akli bilginin tamamlanması, sonra bu bilginin diri bir insan-insan ilişkisi neticesinde yaşantıya geçirilmesi

ve sonra da doğrudan deneyimin tecelli etmesi (açığa çıkması) şeklindedir. Tasavvuf Geleneği'nde en yaygın ve dengeli ilerleme de, bu sırayla ifade edilir.

İlm-el Yakin

Akli Bilgilenme Aracılığıyla Bilme

İnsan; kendini ve hakikatini aramaya başladığında, günlük bilgilenmeler konusunda artık seçici olmaya ve ağırlıklı olarak kendi varlığına (özüne) yönelik bilgilere ulaşmaya niyet eder. Bu süreçte, alacağı bilgilerin kendi anlayışını derinleştirmesine ve sorularının cevaplarını bulmasına hizmet edecek bilgiler olmasına dikkat eder. İşte bu yön değişikliği ile birlikte, biriktirdiği bilgilerin nitelikleri de değişir. O artık insaniyet yolunda aydınlanmış, hakikate ermiş, bilgelik ve irfaniyetlerini ortaya koymuş insanların eserlerini inceler, sözleri üzerine düşünür, o sözler içindeki mesajları anlamaya gayret eder ve artık bu alandaki kitapları, yazıları ve makaleleri okumaya başlar. Ancak bu süreç, hedefine ulaşmak için zaman ve emek ister.

Talip; yıllar süren okumalarını ve bilgilenmelerini takiben, bir noktada artık kavrayışı iyice derinleşmeye başlar ve kapsama alanı genişler. **Kapsama alanının genişlemesi demek, dünya üzerinde bölük pörçük görünen sayısız inanç, yol ve düşüncenin ortak yanlarını, aynı kökten nasıl varlık bulduklarını, neden ayrı göründüklerini ve aslında nasıl bir bütünü oluşturduklarını anlamaya başlamak demektir.** Zamanla aynı anlayışı nesneler ve canlılar üzerinde de geliştirmeye başlar ve hepsinin, aynı Varlık'ın farklı sıfatlarını temsil ettiğini aklen (teorik olarak) anlar. Ancak bu süreçle işi henüz bitmez!..

Takiben, ilmi derinliğini arttırdıkça, artık "beşer"in nasıl bir potansiyeli olduğunu ve "insan"a terfi ettiğinde iç sıkıntısının yerini nasıl huzura bırakabileceğini, kendi varlığının sırrını nasıl doğrudan deneyimleyebileceğini ve tüm bunlarla birlikte nasıl bir yaşantıya sahip olabileceğini de anlamaya başlar. Bu süreçte, ona tüm bunları yaptıran "aşk" da yavaş yavaş kuvvetini arttırarak, âdeta etkisi dışarıdan dahi hissedilebilir bir yanmaya dönüşür. İşte "derde düşmek" denen şey budur ve bu derde düşmeden, bu yolda belirli bir noktadan sonra ilerlenmesi mümkün değildir.

Aşka düşen insanın artık bu derdi unuttuğu bir an olmamaya başlar. Gece bu düşünceyle yatar, gündüz bu düşünceyle kalkar. Anlar ki, en temel sorunun cevabı olmadan (Ben aslında kimim/neyim? İnsan denen varlığın hakikati nedir?) hiçbir şeyin anlamı yerine oturmayacak ve o yarım yaşam ancak bir hayal üzerine kurulmuş olacaktır. Çünkü kendi varlığının hakikatini bilmeyen insanın, yaşamını üzerine kuracağı sağlam bir temeli de olmaz. İşte bu nedenledir beşerin sürekli yanlış seçimler yapıp, sürekli döngüler içinde dönüp durup, sürekli çıkmaz sokaklara girmesi. Kendi varlığı hakkında gerçek bir bilgiye sahip olmadan, o varlık için doğru seçimleri nasıl yapabilir ki? Aslında onun "seçimlerim" dediği şeyler "kendisi zannettiği" ve öz varlığı üzerine giydirmiş olduğu "rastlantısal bir kıyafet"e yöneliktir. Kıyafete yapılacak yatırımlar ise, o kıyafetin içinde bulunan ruhu doyurmaz, ancak sıkıntısını artırır.

Dünya nüfusunun oldukça büyük bir kısmı bu anlamdan, keşiften, deneyimden ve cevaptan yoksun olarak yaşar ve bu nedenle dış şartları ne kadar iyi olursa olsun, daimi bir darlık ve sıkıntı çeker. Oysa anlayışı belirli bir noktaya gelen yolcu idrak edecektir ki, "bu temel" olmadan hangi bina yapılırsa yapılsın, sürekli sallanacak ve sonunda da yıkılacaktır...

Aranan cevaba varılmadıkça, yaşam, anlamdan yoksun

ve ölü bir yaşam olmaktan kurtulamaz. Bu yolun yolcusu daha da derinleştikçe idrak eder ki, insaniyetinin tadına varmadıkça, köşkler ormanlar bir yana, sınırsız kâinat dahi bir hücreden başka bir şey değildir ona. Ve hiçbir şeyle doymayacaktır, kendi hakikatinden başka...

* * *

Biriktirilen bilgi, sahibini bu noktaya getirip, içindeki "aşk"ı iyice ateşlediğinde ise, artık harita işlevini tamamlamış olur. İşte bu bütünlenmiş bilmeye "ilmel yakin" adı verilir. İlim, kendi içinde bütünsel ve tutarlı bir yapı oluşturmuş ve bir sonraki bilme için gerekli basamaklık görevini yapmıştır. Bu bilme mertebesini tamamlayanlara "ilimde rüsuh sahibi olanlar" denir. Yani var olan herhangi bir zerreyi alıp, onu köküne (Allah) kadar götürebilecek ve oradan da tüm varoluş içindeki yerini, işlevini ve Allah'ın hangi sıfatının tecelligâhı (açığa çıkış noktası) olduğunu gösterebilecek derinlikte bir anlayışa varmış olmak. Bu zerre; bir nesne, bir canlı, bir bilgi, bir din, bir anlayış, bir toplum, bir insan dahil olmak üzere soyut veya somut "herhangi bir şey" olabilir. İlimde bu noktaya gelebilmek için elbette ciddi bir emek, zaman ve tüm bunlar için gerekli şartların da oluşturulması gerekir. Yani bir yandan yaşamını idame ettirirken, bir yandan da bu yolda yürüyebilme kabiliyetinin gösterilmesi gerekir.

Bir yandan nefsi, bir yandan günlük hayatın koşturmaları, bir yandan özel dertleri, bir yandan işi, bir yandan çevresi ile uğraşırken bir de bu yolda yürümek, ancak "aşk" ile olur. O aşka sahip olanlara ise Allah, ihtiyaç anında yardımını ulaştırır ve çektikleri zorlukların karşılığında başka zorlukları çekmelerini engelleyen dostları karşılarına çıkarır. **Hızır, O'nun yardımını ve desteğini yolcuya ulaştıran vesileden tecelli eden dinamiğin adıdır.** Örneğin yaşamın

zorlukları içinde ilerlemeye çalışan bir insanın karşısına öyle biri çıkar ki, kendi başına 20 senede çözemeyeceği bir anlayış düğümünü onun desteğiyle bir anda çözer ve yaşam içinde verdiği mücadelenin karşılığında, içsel yolundaki büyük bir engel kalkmış olur. Allah, o yolda yürüyenlerin yolunu kolaylaştırır. Kendi yolunu ve yaşamını zorlaştıran, düğümler yaratan ve sonra da orada debelenen ise, genellikle nefsin kendisidir. "Allah'tan sadece hayır gelir, şer ancak sizin nefsinizden kaynaklanır" ayeti de, o nefse hitaptır.

Bir yandan yaşam mücadelesi verip bir yandan bu yolda yürümek, O'nun çok değer verdiği bir erdemdir. Ve değerlendirme yapılırken, her şey göz önüne alınacaktır. Sırtında fazla yükü olanın, bir başka yerde alacağı yük hafifletilecektir. Bu nedenle "kimi rahatlık ve zenginlik içine doğmuşken, benim bunlar için çabalamam gerekiyor" demeden evvel bir kez daha düşünmek gerekir. Çünkü nice insan maddi anlamda rahatlık ve zenginlik içine doğmuşken; akli rahatsızlıkları, çözemediği düğümleri ve bir türlü ulaşamadığı huzur nedeniyle o yaşamı bir cehennem olarak deneyimler.

Kimilerinde bu süreç (ilmi bilgilenme) yerini hemen bir sonrakine bırakmaz. Ve ilim biriktirmeye devam edebilir. Sonra uzun yıllar bunları kendi üzerinde uygulamaya çalışır. Bu denemelerin temelde iki nedeni vardır: Birincisi; bu yolun inceliklerini bilmemesi ve dönüşümün insan-insan ilişkisi içinde olacağından habersiz olmasıdır. Eğer gerçekten samimiyse, deneme ve yanılmaları içinde kendini kandırmaz ve yaşadıkları onu muhatabına ulaştırır. İkincisi ise, insan-insan ilişkisini "özgürlüğü kısıtlayıcı" olarak algılamaktır. Elbette bu tür bir ilişkide aslında insan, nefsinin esaretinden kurtulmasıyla, tam tersine hakiki özgürlüğe kavuşur. Ancak bu incelik ona henüz açılmamıştır. Bu nedenle o, özgürlüğü "nefsinin dilediğini yapması" zannettiğinden; aslında huylarına, alışkanlıklarına, kıyafetlerine, yani kısacası nefsine kö-

le olarak yaşamaya devam eder. Bu tür nefislerin sivrilikleri zamanla yumuşayacağına daha da keskinleşir. Daha sert, daha asabi, daha sıkıntılı, daha geçimsiz ve eskisinden daha sabırsız olurlar. Çünkü aslında derinlerde aynı tas aynı hamam devam ettiklerini bilirler. Ancak bunu kendilerine itiraf edecek cesaretleri yoktur. Kendilerine gerçekten ayna tutacak, eğri yanlarını açıklıkla gösterecek ve onları gerçek bir adım atmaya çağıracak dostluklardan bu nedenle kaçarlar. Asıl dertleri, nefislerine dokunulmamasıdır. Bu nedenle de, kimi zaman değiştiklerini hissedecek olsalar da, belli başlı döngüler sonunda yine eski hallerinin geri geldiğini görürler. Bu seçimlerinin onların yollarını ne kadar uzattığının anlaşılması için basit bir örnek yeterlidir: Ona sadece bir bakışta yüzünde kolayca temizleyebileceği bir leke olduğunu gösterecek bir ayna olmadan, insanın bu basit durumu anlaması dahi ebediyete kadar sürebilir. Ve o kapıdan geçmesi için yüzündeki lekeyi silmesi gerekiyordur. Bu lekenin varlığından ve yerinden haberdar olması halinde bunu bir anda yapıp, kapıdan geçebilir. Ancak bunu bilmeyen için, aslında bu kadar basit çözülebilecek bir mesele, daimi olarak o kapıda beklemesine yol açar. **İşte kendi iç hallerini bir ayna (manevi dost) olmadan göremeyecek olan beşerin yapacağı da genellikle daireler çizmektir. Çünkü beşerin nefsi, kendini ancak "mış gibi" eleştirir, gerçek bir eleştiri yapamaz.** Oyun oynamaya düşkün sahibini ömür boyu kandırır. Dünyanın öteki ucuna gidip eğitimler aldırır, sertifikalar kazandırır, otantik mabetlerde fotoğraflar çektirtir, konaklatır. Ancak acı gerçek ortada durur: Aslında içinde (gerçek anlamda) hiçbir şey değişmemiştir... Buna kanmaya hazır nicesi, sadece dilde çekici ve romantik duran "yalnız yolcu", "özgürlüğüne düşkün insan", "tek başına yürüyen" türünde sloganlara kendini kurban eder. Bu kelimeleri sıkça kullanan beşerin hallerine bakıldığında, aslında içinde sıkın-

tıdan kurtulmaktan, huzuru bulmaktan ve gerçek bir dönüşümü yaşamış olmaktan ne kadar uzak olduğu da aşikârdır. Gerçek cevap, o insanın ne kadar yumuşak, saf, huzur ve sevgi dolu bir hale gelip gelmediğinde yatar. Ve bu basit olduğu kadar acımasız testten yalandan geçmiş gibi yapmak mümkün değildir. Başlar "sevgi"yi küçümsemeye. Başlar sertliğine "doğruları söylüyorum, rahatsız olan kendi bilir" kulpları bulmaya. Başlar huzursuzluğuna "duyarlılık" gerekçeleri uydurmaya. Başlar "özel" olduğunu öne sürmeye. Oysa hiç de özel bir şey yapmıyordur. Dünya üzerinde aslında son derece yaygın bir tipolojiye ait sayısız örnekten biri halini almıştır, nefsinin bu oyunlarına düşmekle. O henüz oyun oynamaya doymamıştır. Ve varoluşun, (eğer o dilerse) onu sonsuza kadar bekleyecek zamanı vardır.

Yolcunun samimiyetinin veya kendini kandırmasının sonuçlarının muhatabı da yine ancak kendisi olacaktır. Kimi on, kimi yirmi, kimi otuz sene sonra geçebilir "ilm-el yakin"den ötesine. Nicesi de sadece bu ilk bilme mertebesi içinde kalarak yaşamını tamamlar. Oysa limonu ansiklopedilerden okumak ve onun hakkındaki her şeyi bilmek, sadece teoride kalan bir bilgidir. Limonu görmek ve koklamak yanında, âdeta bir hiçtir. Ve ancak gördükten sonra limonu tatmak gelecektir. İşte tüm bunlardan kendini mahrum bırakır beşer. Ansiklopedi karıştırmaya devam eder. Oysa limonu nerede bulabileceği ve nasıl tadabileceğini göstermek içindir tüm yazanlar. Bunu anladıktan sonra, çevrilen her fazladan sayfa, yolcunun yaşamından çalınan zamana dönüşür. Çünkü **bu yoldaki ilim, ilmin sınırlarının ve onun nasıl aşılabileceğinin anlaşılabilmesi içindir. Buna hizmet etmeyen her bilgilenme, ancak bir oyun ve zaman kaybıdır. Bu nedenle olgunluk, bunun anlaşılması ile ilgilidir. Yaşla, sıfatla veya bilgi birikimiyle ilgisi yoktur...**

Diri Hal'in Aranışı ve Ayn-el Yakin'e Geçiş

Akli bilgilenmede hedef nedir? İlimde rüsuh sahibi olmak. Yani ilmi anlayışını öyle bir noktaya getirmek ki, artık varoluşa yönelik akli anlayışının sınırına vardırarak, olabileceği en keskin ve derin hale kavuşturmak.

Bu süreçleri tamamlayıp, bilme konusunda ilm-el yakin mertebesinin ötesine geçme noktasına gelen insan ise, artık niyetinde ciddi ve samimidir. Bu ciddiyeti onu "bahsedilen bilgilerin ete kemiğe büründüğü bir diri"yi bulmaya yönlendirir. Ne tek başına, ne de sadece okuyarak bu dönüşümün "yetkin şekilde" olamayacağını anlamıştır. Çocuksu heyecanlar, sloganlar ve kendi başına dans etme hayallerinden geçmiştir. Bu noktada işin içine "bilgelik" kavramı girer. **"Bilgelik" ve "irfaniyet" ne kâğıtlarda yazar ne de kitaplarda bulunabilir. Onlar "şahit olunması" gereken "diri haller"dir. Ve zamanı gelen, bu şahitliği aramaya başlar...**

Ancak elbette bu arayışın güvenli bir şekilde yapılması elzemdir. Aşka düşen nice insanın, ilk gördüğü ellere kendini teslim edip, sonradan çeşitli sıkıntılar yaşaması ve hatta sömürülmesi, sıkça rastlanan bir durumdur. Bir diğer konu ise kişinin karşısında gerçek bir kâmil olsa dahi, eğer meşrebi (yaratılışı) onunkiyle uymuyorsa, alacağı yolun da belli bir sınırın ötesine geçemeyecek olmasıdır. Bu son derece hassas konuda bilinmesi gereken birkaç nokta vardır ki, bunlar sağlama görevi görerek nice yolcunun hayatının heba olmasına engel olurlar.

Ayn-el Yakin
Şahit Olarak Bilme

"Ayn-el yakin" şahit olma ile bilme deneyimidir. İnsan-insan ilişkisidir. Kendine çeki düzen verebilmek için bir ayna,

bir dost, bir yoldaş bulmaktır. Ancak "kime" ve "neye" şahit olunacağı ve "ayna" olarak kabul edileceği son derece kritik bir konudur. Bu durumda yetkinliği yüksek veliler, arayışa düşenler için hayati bazı konulara dikkat çekmişlerdir.

1. Maddi veya manevi hiçbir çıkar beklemeden hizmet ediyor mu? Yoksa işin içine bir şekilde alınan paralar veya emir-komuta zinciri mi giriyor?

Teknikler, psikolojik destek hizmetleri, günlük problemleri çözme yolları, bedensel çalışmalar, yaşamın içindeki sıkıntıları çözmeye yönelik sunulan danışmanlıklar vb alanlarda ücret karşılığı bu sorunların çözülmesi doğaldır. Bu durumlarda, bir insanın zamanını özel ve kişisel bir sorunu çözmek için almanın karşılığında bir ödeme elbette yapılır. Kimsenin bir diğerinin özel (günlük) problemlerini çözmek için zamanını verme zorunluluğu bulunmaz. Zaten özel problemlerin sonu da yoktur. Ancak konu "kendi varlığını en derin anlamda kavrayabilmek" olduğunda, işler değişir. Bu yürüyüşe çıkan insan, artık kendinden aşkın bir ereğe (hedef, eşik) doğru gitmektedir. Konu kendisi (nefsi) dahi değildir. Konu kendini aşmaktır. Ve bulacağı muhatap da, onun nefsinin istediği şeyleri değil, özünün ihtiyacı olan şeyleri yapacaktır. İşte bu iş, maddi veya manevi bir çıkar için yapılmaz, yapılamaz. "Sevgi", "güven" ve "dostluk" ile yürünebilecek bu yolda "çıkar", her ne şekilde olursa olsun, üçünü de öldürür. Ne "sevgi" ne "güven" ne de "dostluk" parayla satın alınabilir; ne de parayı vereni aydınlatacak bir sistem bulunur. **Bu yolda esas olan "liyakat"tir.** Parayla satın alınamayacak bir şey için para isteyen bir nefs, ancak dolandırıcılık girişiminde bulunmuş olur. Ve "aydınlanma"yı parayla satın alabileceğini düşünen beşer de, hayal kurma çıtasını oldukça yanlış yerlere taşımıştır.

Tasavvuf, bir insanın ötekini sevmesinden başka bir şey değildir... Bu yolda maddi veya manevi en ufak bir çıkar, alanı da vereni de zehirler...

İsmail Emre

Kulübe dahi denemeyecek şartlarda yaşarken hizmet eden ve en ufak bir karşılık bir yana, ziyarete gelenlerin gönülden teklif ettiği ufak yardımları dahi kabul etmeyen kâmillerin bulunduğu bu yolda, "hayatını nasıl kazanacak peki?" sorusu, anlamını yitirir. Bu yolda hizmet edenler, bir yandan kendi yaşamlarını idame ettirecek şartları sağlarken, öte yandan da hizmet etmeyi sürdürmek durumundadırlar. Değerli olan da zaten budur. Ve bu yolda gerçek anlamda paylaşmak da, ancak böyle olur. Bu kemalatta bir dosta sahip olmanın değerini anlatabilmeye kelimeler yetmez. Hele bir de kapsayıcılığı tüm dinleri, görüşleri, yolları, felsefeleri ve dalları içine almışsa...

Diğer yandan, zamanında, sürekli hizmet verilen dergâhlarda bağışlar toplanır ve bu bağışlarla dergâhlar işlemeye devam ederdi. Bugün de her coğrafyada bu tip merkezler bulunmaktadır. Ancak unutulmaması gereken husus, sistematik bir paranın toplandığı hemen her yerde, dejenerasyonun ve sömürünün de yolunun açılabileceğidir. Oralarda bir ruhsal rehber ve çevresinde sayısız takipçi bulunur. O dergâhlar, aşramlar ve mabetler genellikle o gönüllü takipçiler (yani beşer) tarafından işletilir. Bu durumda, rehber olarak kabul edilen insanın niyetinin kötü olmaması halinde dahi, istenmeyen şeyler yaşanabilir. Kurumsallaşmanın, sınırlara sahip olmanın ve işe maddi döngü karıştırmanın kaçınılmaz sonuçları vardır. Ve bu tür bir sistemin safiyetini koruyabilmesi bir hayli güçtür. Bu tip yolların takipçi sayısı yüksek olabilir ve talip de bir topluluk içinde bulunmanın vereceği duygularla o yoldan etkilenebilir. Elbette herkes kendi seçeceği yoldan gider ve sonuçlarını bizzat yaşar.

2. Sorulara verdiği cevaplar soranı ferahlatıyor, her seferinde üzerinden yük alıyor, düğümlerini çözüyor, anlayışını dönüştürüyor mu? Yoksa yeni kısıtlamalar, kurallar, sınırlar koyarak, hayata bir müdahale ve korkutma söz konusu mu?

"Kadim Tasavvuf"un hedefi Hakikat'tir. Tüm ritüeller, şekiller ve şablonların kaynağı olan Hakikat. Bundan dolayı yolculuk "şekil"den "Kaynak"a doğrudur. Yani "mana"ya. Yani "şekilsizlik"e.

O şekillerin, ritüellerin, şablonların manalarını anlayıp, onların derinliklerinde ne olduğunu kavrayabilmek amacıyla gelen talibe dışarıdan yeni kurallar, kısıtlamalar, yasaklar konduğunda ve yeni ritüellere (şekillere) yönlendirildiğinde, bunun adı "yaşama müdahale" ve "hedefin şaşması" olur.

Muhatabını çocuk kabul eden geleneklerde bu tür davranışlara sıklıkla rastlanır. Sürekli taliplere "ne yapmaları gerektiği" söylenir. Ve bir müddet sonra talipler, olgunlaşacakları yerde bir başka kula kul olmaya ve kendilerini dönüştürecek iradeyi kaybetmeye başlarlar. **Sürekli ebeveynlerinin yanında olan bir çocuğun asla büyüyememesi gibi, sürekli kendine ne yapacağı söylenen bir talip de, zamanla düşünebilme ve kendi kaderini eline alabilme yetisini kaybetmeye başlar.**

Bu devirler artık geride kalmıştır. Çünkü dünün insanının yaşam tarzı, yaşam ritmi, dertleri ve hastalığı farklıydı. Bugünün insanının ise yaşam tarzı, sıkıntıları ve rahatsızlığı bambaşkadır. Değişen insanın değişen hastalığına dünün ilacı verildiğinde netice ne olur? Bunun cevabını herkes bilir...

Artık bu yola düşen için çocukluk devresi son bulur. Devrin çocukları dahi fazlasıyla olgun düşünebilme yetileri ortaya koyarken, muhatabını belirli bir olgunlukta kabul eden yollarda ferahlık ve özgürlük vardır. Herkes ne kadar isterse o kadarını yaşamına katmakta veya nerede isterse orada

durmakta özgürdür. Yaptıkları bizzat kendilerini bağlayacağından, onlara dışarıdan komut vermek, yarardan çok zarar getireceği aşikâr bir tutumdur. Bu durumda talipler içlerindekini bastırmaya çalışacaklardır. Oysa bilen bilir ki, doğal olmayan her bastırma, günü gelince bir patlama olarak ortaya çıkar. O manevi dost, nice durumda talibi uyarabilir ve yaptıklarının olası sonuçlarını aktarabilir. Ancak ne yasak koymak gibi bir girişimde bulunabilir ne de başka bir şekilde ona etki etmeye çalışır. Bunların yapıldığı yerlerde kemalat ve aydınlanma aranamaz.

Yaşamında yeterince yasak, sınır, kural, ezber, şablon ve ritüelle tanıştıktan sonra, bunların ardında bulunan Hakikat'i arayana yeni yükler yüklemenin bir anlamı yoktur. Zamanında kendini fazlaca boşlamış nefisler için uygulanan bu tür tedaviler, bugünün insanını psikolojik rahatsızlıklara götürür. Hatta bugün dahi, en günceli de olsa, aynı ilaç her insana verilemez. Çünkü **her insan benzersizdir ve yürüyüşü de kendine has benzersizliktedir. Her insanın ilacı farklıdır ve o özel ilacın hazırlanması elzemdir.**

Bu türden yollara kendini teslim eden ve ruhuna zorlama kıyafetler giydirmeye çalışan insanın o kıyafetler içinde rahat etmesi mümkün olmaz ve bu zorlama kıyafetler bir noktada yırtılmaya başlar. Biyolojik sağlığı kadar psikolojik dengeleri de bozulur. Tüm insanları bir kalıba sokmaya çalışmak, onlara üflenmiş biricik ruhlara yapılabilecek en büyük saygısızlıklardan biridir. Daha henüz bunu anlamamış bir talibin; birini, dış kıyafetleri belirli bir dini-inancı çağrıştırıyor, sözlerinde ayetlerden alıntılar yapıyor veya çevresinde kalabalıklar toplanmış diye kılavuz edinmekle aldığı risk, oldukça yüksektir.

Kâmil olanlar ise, insan denen varlığın hakikatini ve doğasını bilirler. İşaret ettikleri yol, o varlığın doğasıyla çeliş-

mez. Kimseyi giremeyeceği kıyafetlere zorlamazlar. Dengelerini bozmazlar. Huzur, ferahlık, aydınlık ve hafiflik verirler; tehdit, korkutma ve sertlik üzerinden yürümezler. Bu şekilde her varlığa ihtiyacı olanları verirler. Aldıklarıyla ne yapacakları ise, talep edenlerin kendilerine ait bir karardır. Ve erenlerin yanında yüzyıllar boyunca dahi kalsalar, alacakları yol ancak kendi emekleri üzerinden belirlenir. Dünya, yaşamların bu şekilde harcandığı sayısız örnekle doludur.

3. Din, dil, ırk, cinsiyet veya düşünce ayrımcılığı yapmadan, her gelene hizmet edebilecek denli yetkin mi? Yoksa gelenleri bunlara göre ayırıyor, illa kendi istediği yola girmeye mi zorluyor?

> Erkek dişi sorulmaz, muhabbetin dilinde / Hakk'ın yarattığı her şey, yerli yerinde / bizim nazarımızda, kadın erkek farkı yok / noksanlıkla eksiklik, senin görüşlerinde."
>
> Hace Bektaş-ı Veli

Bu yolda dikkat ve tefekkürün ne kadar önemli olduğu, bu sözleri sadece bilmekle kalmayıp, içindeki ince bir detayı yakalayabilenler için ibret vericidir. Nedir bu detay? Mürşitlerin mürşidi olarak da bilinen ve nice mürşidi bizzat yetiştirmiş olan Hace Bektaş-ı Veli'nin bu sözlerle "kime hitap ettiği"dir. Evet, bu söz herkesin bir şeyi anlaması içindir. Ama başta kimleredir bu uyarı? Huzuruna gelenleri kadın-erkek olarak ayırma iradesi kimlerdeyse, onlara...

Bu yolda kadın-erkek ayrımı olmaz. Kâmilin huzurundayken nefsine hâkim olamayıp, düşünceleri başka yere kayanın kaybı yine kendinedir. O kapının içinde kendi cinsleriyle bulunsa ve diğer cinsten zorla ayrılsa bile, esas uygulama kapının dışında (yaşamın içinde) başladığından, yine değişen bir şey olmaz. O kapının dışında düşünceler, göz-

ler ve eğilimler yine nereye gidecekse gider. Bu yola girmeye niyet eden önce kendini eğitecektir. Yoksa kimse onlar kendini tutamıyor diye onların gözlerinden uzak kalmak veya kendini saklamak gibi bir sorumluluğa sahip değildir. Bunlar tarih boyunca dinlere sonradan sokulmuş ve özellikle de kadınları kontrol altına almak üzere uydurulmuş bidatlardır (eklemeler, yalanlar). Hal-i Muhammedi'nin yaptıklarının ve işaret ettiklerinin tam tersidir. Bu nedenle, ayrımcılığın her türü bu yolda anlayış eksikliğine işaret eder. Kimi yollar kadın-erkek ayrımıyla, kimi yollar din-inanç ayrımıyla, kimi yollar ise belirli bir zümreye hizmet etmekle bu eksikliği bünyelerine alırlar. Elbette eksiklik dahi olsa, arayana "hiç olmamasından iyidir" dedirtebilir. Ancak o eksikliklerin ilerleyen zamanlarda o yolun yolcularını bütünsel bir kavrayıştan eksik bırakacağı anlaşıldığında, bu sefer, "böylesini bulması zor ama aramaya ve bu yolda emek vermeye değer" denmeye başlanır.

Bu yolda olanların farklı anlayış, din, görüş ve cinsle bir arada bulunmaya alışması, insanın doğasına ve yürüdüğü ereğe çok daha uygundur. Zorla ve yasaklarla ayrımların yapıldığı coğrafyalarda en büyük cinsel suçların ve saldırıların gerçekleştiği bilinirken; cinsel ayrımcılığın ahlak veya dikkatin dağılmamasına hizmet eder bir yanı bulunmayacağı aşikârdır. **Sohbetin kendisi dikkatleri tek noktada toplayıp, dinleyenleri içine çekemiyorsa, dikkatin dağılmasının nedeni cinslerin bir arada bulunması değildir.** Sohbet yükseldiğinde, dinleyenler kendilerini dahi unutabilirken, bunlar olgun gerekçeler olmaktan çıkarlar. Sonuçta herkes yapacağını eninde sonunda yapacaktır. İnsanları cinsel anlamda ayrıma tabi tutmak, tevhid (birlik) adı verilen tavra daha başından ters düşmektir.

Bundan dolayı, her ne kadar bazı tasavvuf kollarında bu tip uygulamalar olsa da, tasavvufun ruhunda bunlar yoktur

ve o ruh ancak ayrımların kalktığı yerde ve kapsayıcılıkta tecelli eder.

Öte yandan, farklı kültürlerde ve coğrafyalarda, sosyalleşmeye aşırı yabani olan topluluklar veya bu ayrımın zorunlu olabileceği durumlar da olabilir. Bu nedenle, katılımcılarının beşeriyetin oldukça ilkel tavırlarının gösterildiği bir bilinç haline dahil olması halinde bazı zorunlu istisnaların da olabileceği not edilmelidir. Ancak böyle bir kapıya vardığında talip de kendine sormalıdır: Evet, burası katılımcılarının bilinç durumuna göre yapması gerekeni yapıyor. Peki, benim ait olduğum yer bu mu? Ben de bu bilinç durumuna dahil miyim? Birilerinin beni zorla tutması mı gerekiyor, karşı cinse bakıp sürekli tahrik olmamam için? İçimdeki şehvete hâkim olamıyor muyum? Buna cevabı "evet" olanların, o kapıdan girmesi daha hayırlıdır. Cevabı "hayır" olanlara ise, o kapıdan kendine yar olup olmayacağı açıktır.

Bu yollarda şahit olunan yaygın bir diğer ayrımcılık da "din ayrımcılığı"dır. Kâmil olan, tüm dinlerin tek bir dinin farklı görüntüleri olduğunu "doğrudan deneyim üzere" bilmiştir. Bundan dolayı onun gözünde "dinler" diye bir ayrım yoktur. Bilir ki, **çoğu insanın yaşantısıyla temsil ettiği din, diliyle söylediğinden farklıdır. Farkında olmasalar da, her insan tavrıyla, ahlakıyla ve ilkeleriyle aslında zannettiğinden farklı dinlerin esasları üzere yaşar. Bundan dolayı bir kâmilin, karşısına gelenin ne dini ne düşüncesi ne de inancıyla uğraşması mümkün değildir.** O herkesi her nerede bulunuyorlarsa bulunsunlar, talepleri doğrultusunda kemalata ve kendini bilmeye yönlendirir. Bu yolculukta zaten talip her dinin hakikatinden geçerek, hepsini bir noktada toplamayı öğrenecektir. Bunların yanında, karşısına gelenlerin mensup oldukları dini değiştirmeye çalışma tavrının kendisi, kemalatın asla tenezzül etmeyeceği bir tavırdır ve daha en başından çelişkilidir. Çün-

kü kimse sadece diliyle bir dine mensup olamaz. Ancak eylemleri, amelleri (yapıp ettikleri) ve yaşama bakışı ile o dine tam anlamıyla dahil olabilir. Bunu yaptığında ise, zaten dili ile kabul etmekten çok öteye geçmiştir bile. Çünkü o, tavırları ve haliyle hangi peygamberin tavır ve haliyle bağ kurmuşsa, o dine dahil olmuştur. Bunu bilenler, bir insana dinini sormanın veya onu diliyle belirli bir dine (sözde) dahil etme çabasının ne kadar boş olduğunu bilirler. Bu yolda yürüdükçe, anlayış derinliği ve hali değişecek olan talibe, zaten olduğu yerde kalmayacak ve her geçen gün kapsayıcılığı artacak inancının sorulması, bunu soranın bizzat kendisiyle ilgili bir probleme işaret eder. Ancak farklı bir niyet taşınmaması halinde, üzerinden belirli saptamalar yapmak üzere elbette sohbet esnasında bu tür sorular açığa çıkabilir. Burada mesele niyettedir, yoksa hiçbir konuda mutlak doğrular ve yanlışlar yoktur ve insan-insan ilişkisi içinde yeri gelir sorulmaz denen her şeyin sorulması zorunlu hale gelebilir. Bunlar istisnadır ve özel anlarda yaşanabilir. Ancak bir davranış şekli ve sürekli yapılan bir şey olursa, orada bir problem olduğu aşikârdır.

Bunların yanında kâmiller; dil, ırk, renk vb hiçbir konuda ayrım yapmadan, her geleni kabul eder. Ancak elbette "edep" ile gelmeleri halinde. Yoksa kimsenin nefsinin hezeyanlarını o meclislerde ortaya koyma, içindekileri kusma ve diğerlerinin zamanından çalmalarına da izin vermezler. Bu yolda Allah'ın onlarda açtığı "feraset" adı verilen ve karşısındakinin ruhunun derinliklerine kadar varabilen görüşleriyle, karşılarına gelenlerin hallerinden gerçek dertlerini anlarlar. Onların, aslında soru sorarken gerçekten cevap mı istiyor yoksa kendi zanlarını ilan etmek için sorar gibi mi yapıyor olduklarını sezerler. Şüphelerini gidermek için çeşitli yoklamalar mı yaptıklarını, dertlerinin aslında anlamak değil de oyunlar mı oynamak olduğunu bilirler. Veya zihinle-

ri çok hızlı çalıştığından, ne kendi sorduklarına ne de cevaba odaklanamayacak halde olup olmadıkları, kâmillere daha onlar ağızlarını açmadan aşikârdır. Onlar bunu bilir, herkese "gerçek anlamda istediklerini" verirler. Oyun oynamaya devam etmek isteyene oyuncaklar, masal dinlemek isteyene masallar, kendi nefsine çeki düzen verme derdi olmayana hikâyeler... Bunun tam tersi olarak, kendi inancını karşısına gelene yükleme derdi olanlar da kemalattan uzaktır. Çünkü kemalat sahibi "inanç" değil, "iman" insanıdır. Doğrudan deneyimle bilinen Hakikat, bir "inanma" işi değil, bir "bilme" işidir. Uzaklarda bir şehir olduğu söylenirse, buna inanılabilir. Ancak o şehri gidip gören için, o şehrin olduğu artık aşikârdır. Ve bu konunun artık inançla bir ilişkisi yoktur.

Hakiki kâmillerin hali, inanç sahiplerinin hallerinden çok farklıdır. Onlar Hakikat'i doğrudan deneyimle bilmişlerdir. Bu nedenle kimseyi bir inanç kalıbına sokmayı denemezler. Çünkü talip o anda her neye inanıyor olursa olsun, zaten kemalat sahibi olan dostu onun elini tutup, nerede olursa olsun hedefine yönlendirecektir. Bu nedenle kâmilin tavrı, tam tersine, geleni kendi özüyle buluşturmak için desteklemektir, kendi sevdiği kıyafetlere uydurmak değil. Çünkü kemalatın doğal gereği, tüm kıyafetlerin desteklenmesini öngörür. Birinin seçilip ötekilerin dışlanmasını değil...

Kâmilin satacak bir şeyi yoktur. Satacak şeyi olanın, diğerlerine yol göstermek bir yana, bizzat tavrıyla daha dava derdinden kurtulamamış olduğu ve bu yolun başında yapılması gereken terk-i dava noktasına (iddiacılık/dava etme/taraf tutma tavırlarını terk etmek) henüz gelememiş olduğu aşikârdır.

4. Sorulara kapsayıcı olarak (disiplinler arası) cevap verebiliyor mu? Dinden bilime, biyolojiden psikolojiye, sanattan fiziğe kadar farklı mertebelerde

"yasa"nın nasıl çalıştığını ve kendini gösterdiğini aktarabiliyor mu? Yoksa cevap veremediğinde "bunlar sorgulanmaz" veya "bunlar inanç meselesidir " gibi kaçamak cevaplar mı veriyor?

Kemalat yükseldikçe, kapsama alanı genişler. Ne dinler, ne felsefeler, ne bilim dalları, ne de psikoloji kâmilin anlatımının dışında kalmaz. Kemalatı yüksek olanlar, tüm bunları anlatımlarına katarak, soruyu sorana tutarlı ve derin açılımlar yapar. "Sorgulamamak" ve "bu bir inanç işi" gibi kelimeler-cümleler kullanmazlar. Hatta dünya üzerindeki tüm kelimeler ortadan kalksa dahi, bunları sarf etmezler. Aksine; **tasavvuf, ancak mevcut inançlarını (zanlarını) sorgulayanların yürüyebileceği bir yoldur.** Tıpkı tüm peygamberlerin kendi zamanlarında yaptıkları gibi! Sorgulamanın olmadığı yerde, inanç adı altında, "bir otoriteye boyun eğme" ve "sorgulama yolunun kesilmesi" olur ki, bunun adı "taassup"tur (tutuculuk, bağnazlık). Taassup tasavvufun tam tersidir. Tasavvuf, her ne kadar başta inanç ile ilgili görünse de, esasında doğrudan yaşantı ve deneyim üzere bir yürüyüştür. Bu dünyada iken ve yaşamın içinde O'nunla doğrudan bağ kurmak ve tecellilerine (açığa çıkışlarına) şahit olmaktır. İnanç; görmediğine, bilmediğine, hissetmediğine karşı olur. "Deneyimleyen"in ve "doğrudan bilen"in inanca ihtiyacı yoktur. Onlar artık "dolaysız" bilir.

Bu yola girenlerin de ilk yapacakları şey "sorgulamak"tır. Başta kendilerine "doğru" diye öğretilen ancak aslında başkalarına ait olan inanç kalıplarını sorgulamak. Bu sorgulamaya gelmeyenin Tasavvuf Yolu'nda gerçek anlamda adım atması mümkün olmaz. Çünkü Tasavvuf Yolu "putları kırma" yoludur. Ve bu yolda, en büyük putların, insanların "doğru zannettikleri düşünceler ve inançlar" olduğu bilinir. Bu putlar kırılmadan, yerlerine Hakikat koyulamaz. Putları kırmaya karar vermek ise ancak her insanın kendi kendine

vereceği bir karardır. Kendi kıramayacağı putları bir kâmilin desteğiyle de kırabilir. Ancak önden buna rıza gösterdiğini belli etmesi gerekir. Yoksa kimse kimsenin inanç kulübesine girip orada izinsiz değişiklik yapmaz veya onu yıkmaz.

Peygamberlerin zamanıyla bugün arasında yaşamın ritmi, zihnin işleyişi, insan yaşantısı, bilginin aktarımı vb nice şey değişmişken, bir başka yönüyle bazı şeyler de aynen yaşanmaya devam etmektedir. Örneğin, bugün de dinler, nice coğrafyada özlerinden uzaklaşmış bir haldedir. Ve insanlar çoğunlukla din adı altında aslında dinin özü ile ilgisi olmayan inançları kendilerine din edinmişlerdir. Bu inançlar insan doğasıyla çeliştiğinden, ama öte yandan bunları kırmaktan da çekindiklerinden, iç sıkıntısıyla dolu bir ruhsal hapishanede yaşamaya mahkûm olurlar. Tıpkı tüm peygamberlerin yaptıkları gibi, onlara sunulan her şeyi sorgulama ve hak dinin ne olduğunu anlama yoluna girene dek, bu yola talip olanların da hakikat aşkları ancak sözde kalır.

Neden sorgulamaktan korkmamalıyız? Çünkü Hakikat, sorgulamakla çürütülemeyecek olandır. Sorgulamakla çürütülebilenler ise ancak yalanlar ve illüzyonlardır. Bu nedenle hak din adı verilen Hakikat yolunun öğretisi, sorgulamakla çürütülmekten korkmaz. Nerede sorgulama teşvik edilmiyorsa, bilinmelidir ki, orada ya talipten saklanan bir şeyler vardır ya da derin çelişkiler ve yalanlar. Bir kez daha tekrar etmek ve asla unutmamak gerekir ki; Hakikat, sorgulamakla çürütülemeyecek olana verilen addır. Ve bu nedenle de, Hakikat kendini ancak sorgulamanın olduğu ruhlara açar.

Bunun yanında, "sonu olmayan şüphecilik" yani "septisizm" de ayrı bir anomalidir. Bahsi geçen sorgulama, böyle uç noktaya çekilen ve sahibini hiçbir yere götürmeyecek olan "sürekli şüphe duyma" hali değildir. Her alanda olduğu gibi, bu alanda da "denge" olmadıktan sonra, insan ancak bir uç-

tan ötekine savrulmuş olur. Ve her iki ucun da ortak yanı, "yol alamamak"tır.

5. Karşısındakileri sürekli kendine mi yönlendiriyor yoksa herkesi kendi özlerine dönmeye mi teşvik ediyor? Kendine yönelik bir "kemalat" ilanı ve sözlerinde hissedilir bir "ben" var mı? Yoksa "insan"dan ve onun aslında ne olduğundan mı bahsediyor?

Kemalat sahipleri ne kendilerinin kâmil olduğunu dile getirirler ne kendilerine böyle payeler verirler ne de karşılarına gelenleri kendi etrafında toplanmaları için teşvik ederler. Kıyafetleri dahi diğer insanlardan ayırt edilemez. Dinle alakalı sembolleri öne çıkarıp kimseye şov yapmazlar.

Bu yolda yanına gelenleri sürekli yanında isteyen, onlar üzerinde psikolojik baskı kuran, korku yükleyen, kimi güçleri öne sürüp onları etkisi altına alan ve sonra da darlanıp oradan uzaklaşmak isteyenlere okumadığı beddua kalmayan ham ve sözde mürşitler vardır. Bu hallere sahip olanlar, kâmil olmak bir yana, tıbbi desteğe ihtiyaç duyan, psikolojik sorunları olan, nefs patlaması yaşayan ancak çevresinde toplananlar nedeniyle gelenleri kolayca farklı bir şeye inandırabilen nefs sahipleridir. Nice insanı bu yoldan soğutur, nicesinde telafisi zor psikolojik sorunlara yol açar, nicesinin de vaktini boşa harcatır. Daha Hac ritüelinde taşlanan en büyük şeytanın sembolik anlamda kendilerinden açığa çıkan o niteliği anlattığından habersizdirler: yani "insanların ruhuna hükmetme hırsı".

Bu yolda kemalat; ne maneviyat adı altında nefsinin esiri olmuş olanlarda ne gelenler üzerinde baskı kuran ve onları darlığa sokanlarda ne de kendi benliğini öne çıkarmaya çalışanlarda bulunur. **Bu yolda kemalat; gelenin düğümlerini çözmekten başka niyeti olmayan, temiz ahlaklı, gelenlerin yüklerini alan, onları kendi özlerine yönlendiren ve talep olmadan tek kelime dahi etmeyenlerde bulunur.**

Bu yolda şekle-şemale, kıyafete-görünüşe, saça-sakala, sembollere, kalıplara ve gözlerinin alışık olduğu görüntülere düşkün olan nefisler, bu şekilcilikleriyle kendilerini bizzat tuzağa düşmeye hazır hale getirerek yollarını kapatırlar. Onların bu şekilciliklerinden (zafiyetlerinden) faydalanacak olanlar çoktur. Şeytanın en kolay yaptığı şey, dini kıyafetler ve görüntüler altında insanları sömürmektir. Şekilperestlikten geçip öze, ruha ve insanların içlerine nazar edebilecek temizliğe ve anlayışa gelenler ise, yanlışlıkla bu yollara düşseler bile, kısa sürede uyanıp yol yakın ve zarar azken bu yanlıştan dönmeyi başarırlar. Ve arayışlarına devam ederek bir gün o dostluğu bulurlar...

* * *

Bu temel maddeler, ayn-el yakin bilmeyi arayanları akli düzlemde oldukça güçlü bir şekilde koruyabilecek maddelerdir. Önce bunların hazmedilmesi ve iyice anlaşılması gerekir. Talip, kendine mürşit olarak tanıtılan nicesini bu ilkeler üzerinden süzgeçten geçirdiğinde görecektir ki, aslında kemalata sahip insanların sayısı hayli azdır. Hatta "Acaba böylesi var mıdır ki?" diye soracağı zamanlar da olabilir. Çoğu zaman mesele "rastlamamak" değil "gördüğünde tanıyamamak"tır. **Kâmiller, kıyafet değiştirmede oldukça ustalardır. Her şekli alabilirler. Dışarıdan tanınmaları çok zordur. Bu nedenle ancak aklındaki ezberleri ve putları kırabilenlere aşikâr olurlar.** Kıyafetleri de dahil olmak üzere, dışarıdan kendilerini ayırabilecek hiçbir sembol veya iz bulunmaz. Yaşları beklendiğinden genç olabilir. Veya yaşam tarzları ile dışarıdan kendilerine dair hiç işaret vermemeyi seçiyor olabilirler. İşte tüm bunların aşılması için gereken şey, bu alana dair sözlerinin tutarlılığı, ilimlerinin kapsayıcılığı ve hallerinden yansıyan huzur, şefkat ve sevgi titreşimidir. Onların yanında içsel düğümler çözülür,

sorulara cevaplar bulunur ve dile getirecekleri her söz "varoluş yasaları" üzere olacağından, yaşam içinde sağlaması yapılabilir. Bunlar, sahtekârlık ile taklit edilebilir nitelikler değildir. Dışında ne kadar farklı görünmeyi başarırsa başarsın, hiç kimse içinde sevgi olan o halin titreşimini yaymayı taklit edemez. Hakiki kemalatla bir kez karşılaşanı ise, bir daha kimse kolay kolay kandıramaz.

Tüm bunların sağlandığı, çıkarsız ve yalansız bir dostluk kıymetli bir inciye benzer. Ancak son bir onay makamı daha vardır: Gönül. Bu akli değerlendirmeye uygun bir kâmil bulunabilse dahi, yolculuğun esası "sevgi" ve "gönül bağdaşması" üzerinden gelişir. Bunlar olmadan, arada manevi bağ kurulamaz ve bilgilenme yine akli düzlemde kalır. Bu da, o değerli "diri bilgi"nin harcanması ve yerlere saçılması anlamına gelir. Bundan dolayı, son onay makamı "gönül"dür. Talibin gönlü, meşrebi ve kalbi bu dostluğa onay verip güveniyorsa, artık "olumlu şüphe" devri kapanmış olur. Bu sorgulamanın en başta (ve bu derece hassas) yapılma nedeni budur. Tasavvuf yolunda güven olmadan yürünmesi mümkün değildir. Bundan dolayı, o güvene gelene kadar şüphe ve sorgulama yoğun yapılmalıdır ki yeri geldiğinde yerlerini güvene bırakabilsinler...

Elbette bunlar insanın kendi içinde yapacağı sorgulamalardır. Yoksa bu tavrın, gidip birilerine meydan okumak veya o meclislerde huzursuzluk yaratmakla bir ilgisi yoktur. Aksine, bu türden davranışlar edep bilmemenin ta kendisi olduğundan, sadece talibin yolunu keser. Yolun başında yapılması gereken dengeli şüphe ve sorgulama, olgun bir yürüyüşün temellerinin atılmasına vesile olurken; paranoyaya veya septisizme dönüşmüş sonu gelmez şüphe ve sorgulama da, bu yolda ancak engel halini alır ve yolcuyu daimi olarak ham bırakır. Oysa öğretinin kalbine girmek, ancak güven, sevgi ve samimiyetle olur.

Arayışın bir noktasında böyle bir insan ile yolları kesişen ve bahsedilen sevgi-dostluk ilişkisini kuran talip için artık bambaşka bir bilgilenmenin yolu açılır: Diri bir bağ üzerinden "şahit olma" yolu. Yani "ayn-el yakin" bilgilenme aşaması. Bahsedilen halleri bir insan üzerinden "görme", ondan "mayalanma" ve o ilişki içinde "dönüşüme girme" süreci. Ayn-el yakin bilgilenme süreci, aynı zamanda "varlıksal aşk"ın derinleşme sürecidir. Bu aşamada ateş bacayı sarar ve talip manevi bir sarhoşluk içine girer.

Bu sürecin detayları, "irşad" bölümü altında incelenecektir. Talibin varlığının ve anlayışının varoluş yasalarına (sünnetullah) uygun şekilde düzenlenmesi, dengeye getirilmesi ve varoluş ile ilişkisinde engellerin kaldırılarak safiyete ulaştırılması anlamlarını taşıyan "irşad", kadim Tasavvuf Geleneği de dahil olmak üzere, dünya üzerindeki tüm aydınlanma geleneklerinin temelidir ve ayn-el yakin bilgilenmenin de başladığı yerdir.

* * *

Hakk-el Yakin
Doğrudan (Aracısız) Bilme

Şahitliğin her daim diri tutulması, "o ayna" karşısında hem aşk ateşinin periyodik olarak harlanması hem de kendine çekidüzen verilmesi ve zamanla artık "her an kendini O'nun huzurunda hissetmek", talibe kesintisiz bir "hatırlayış" bahşetmeye başlar. Bu hatırlayış ile kendini her an gözlemler. Huylarını, çevresiyle ilişkilerini ve sivri yanlarını dengeye sokmaya başlar. Kalp kırmama ve gönül alma yolunda kendini eğitir. **Çünkü bu yolda en büyük engellerden biri "kalp kırmak", en büyük arındırıcılardan biri ise "gönül almak"tır.**

Tüm bunları yaparken, sorularına aldığı cevaplar üzerine düşünerek ilmini tamamlamaya ve öğrendiği hikmetleri ha-

yata geçirmeye başlar. Bu "diri ilişki" ona kalbini açanın varlığını dönüştürecek niteliktedir. Bu dönüşüme giren talip, artık eskisi gibi aynı döngülerde çemberler çizmeyi bırakır. Elbette herkes gibi iniş-çıkışları olabilir. Ancak artık inişleri eskisinden daha az, çıkışları ise daha fazla olur. Çember çiziyor gibi görünürken, aslında helezon şeklinde (döne döne yukarıya çıkan yapıda) bir yükselişe geçer. İçinde ilerlediği süreç, bir spiralin hareketine benzer. Bunlar elbette onun anlama çabası, yeteneği ve emeği oranında gerçekleşir. Ve herkesin spiralinin çapı farklıdır.

Her adımda daha fazla safiyet, daha fazla irfaniyet ve dışarıdan hissedilir bir içsel sükûnet hayatının her alanına yayılmaya başladıkça, sezgileri daha fazla açılır, insanların davranışlarının ardındaki dinamikleri, onların ilerlediği yönleri ve o yönde (potansiyel olarak) neler yaşayabileceklerini anlar hale gelmeye başlar. Aynı şekilde, kendi nefsinin etkisine girdiği dönemlerde de, bunun nereye gideceğini bilir ve onunla daha donanımlı olarak mücadele eder.

Teslimiyeti yaşamında nasıl uygulayabileceğini öğrenir. Çünkü teslimiyet ne pasif bir bırakmadır ne de yapılanlardan vazgeçme. Peki, bir şey yapmaya devam etmek midir? Hayır. İşte bu ikilemin aşılması, ancak bu süreçlerde mümkün olabilir. Hareket ile dinginliğin, eylem ile teslimiyetin nasıl bir arada olabileceği, sırri bir konudur ve ancak bu içsel yolculuğun ilerleyen aşamalarında yolcuya açılmaya başlar.

Safiyetin, teslimiyetin ve sekinenin (derinleşmiş sükûnet hali) yerleştiği bir yaşamda, "ben kimim/neyim" sorusunun cevabının doğrudan deneyimlenmesi (aydınlanma, fenafillah); hakk-el yakin bilmektir. Bu içsel deneyim (miraç) "şüphesiz bilme" şeklinde olur. Yaşayan için artık bu, şüphe bırakmayacak güçte bir deneyimdir ve onun tüm yaşamını (ve ahiretini) değiştirecek bir eşiktir.

Sonsuzluktan bu yana yaşanıyormuş gibi algılanan o suni ayrılık ve ikilik (şirk), ancak o gün biter. Ve o biricik anda insan, sonsuza dek bilinemeyeceğini düşündüğü o en büyük sorunun cevabını da almış olur.

Bilme Türlerinin Hassas Birliği

İlm-el yakin ile ayn-el yakin arasındaki farklar, kıyaslanamayacak kadar büyüktür. Ayn-el yakin bilgilenmenin etkisi yanında, ilm-el yakin bilgilenme, güneşin yanında bir kibritin ışığı gibi kalır. Aynı şekilde, hakk-el yakin deneyim de diğerlerinden çok daha şiddetli ve "şüphesiz bir bilme" deneyimidir. Ancak bilinmesi gereken hassas nokta şudur ki, bu kıyaslamalar "etki" bakımındandır. Yoksa **bu bilgilenme türlerinden birinin eksik bırakılması, diğerlerinin kazanımlarının hakkıyla yaşanmasını engeller.**

Yani, insana dilerse yolculuğunun başlarında içsel bir açılım yaşatılsın, o açılımın yorumlanması ve onun etkilerinin nefs tarafından soğurularak harcanmaması için hem ilm-el yakin hem de ayn-el yakin aşamalarının tamamlanmasına ihtiyaç vardır. Doğrudan hakk-el yakin bir deneyim yaşayan insan dahi, yine bir aynaya (manevi bir dost) muhtaçtır. Çünkü bu deneyime hazırlıksız yakalanan nefsi bir anda kabaracak, iç düzeni karışacak ve dengeleri bozulacaktır.

"İlim" ile "hal" tamam olmadan ve nefs mertebelerinde olgunluğa ulaşılmadan en değerli hazineler dahi önünde açılsa, harcanır gider. Bu nedenle, bu yolda herhangi bir mertebeye, yeteneğe, açılıma veya deneyime haddinden fazla sarılıp geri kalanları bırakmak diye bir şey yoktur. Bu yol tevhid (birlik, bütünlük) yoludur. Ve tevhidin hakikatinde, hiçbir şey dışarıda bırakılamaz.

Bu bilme şekillerinin, tıpkı nefsin ilk üç mertebesinde ol-

duğu gibi, bazen farklı sıralarda insanın yaşamına girmesi söz konusu olabilir. Ancak bu durumda dahi, geri kalanların tamamlanması gerekir. Onlar tamam olmadan, hakkıyla kemalata varmak mümkün olmaz.

Anlama Yolunda Manaların Açılımları

Tüm dinlerde ve hepsinin ruhu olan "ilahi aşk yolu"nda, bu anlatımların mecazi olduğu ve anlayışını derinleştirme yolunda olanlara mertebe mertebe açılmalarının doğal bir zorunluluk olduğu gerçeği iyi anlaşılmalıdır. Bir çocuğa, içindeki cinsellik henüz uyanmadan, yani varoluşunda böyle bir düzlemden haberi dahi yokken, ne kadar uğraşılırsa uğraşılsın cinsellik konusu anlatılamaz. Ancak onun anlayabileceği örnekler verilerek, zamanı geldiğinde bunu hızla anlamasını sağlayacak donanıma sahip olması sağlanabilir. Onun varlığının gelişimi için en fazla ihtiyaç duyduğu gıdalar, ona "kendi dilinde" aktarılanlardır. Ve ancak o gıdalar onda işlev gösterir. Tıpkı bebeklerin anne sütüne ihtiyaç duyduğu dönemde, onlara yetişkinlerin tükettiği türde gıdaların verilmesinin ancak zehir etkisi yaratacağı gibi; bu yolda da, anlayış kabının dengeli bir şekilde genişlemesi ve sağlamlaştırılması esastır. Bunlar hassas bir süreçte yapıldıktan sonra, gıdalar da ağır ağır değiştirilmeye ve o anlayış kabına göre daha yüksek dozlarda verilmeye başlanabilir. Ve bu gıdaları almaya başlayanlar için de, artık anne sütü etkisini kaybeder.

Tam da bu noktada, hayati bir konunun anlaşılması gerekir: **Bebek için anne sütü, yetişkin için kendi besini işlevselidir. Ve bu besinler doğru zamanda verildiğinde şifa, yanlış zamanlarda verildiğinde zehir halini alır.** Muhammed Makamı'nın "Herkese aklına göre hi-

tap ediniz" hitabıyla, İsmail Emre'nin "Hiç serçe Anka yemi yer mi?" sözleri bu gerçeği anlatan değerli ifadelerdendir. Yüksek kelamlar, insanın, kendi anlayış serçesini Anka Kuşu haline getirdikten sonra hazmedebileceği manalar içerir. Bunların yolun başındayken alınması yarar sağlamaz, aksine dengeleri bozar ve zaman kaybettirir. Bir serçeye, alevler içinde yanıp sonra da küllerinden doğan Anka Kuşu'nun yemi verildiğinde ne olur? O serçe Anka'ya mı döner, yoksa orada heba olup gider mi? Serçe, hazmedemeyeceği yemle Anka'ya dönmez. Tam tersine, o yemi alabilmesi için önce Anka'ya dönmeye başlaması gerekir. Bu nedenle yüksek kelamların zamanından evvel duyulması, insana bir fayda sağlamaz. Buraları çok ince düşünülmesi gereken yerlerdir. Ve bunları düşünen talip, gereksiz heves ve arzularından kendini kurtararak, kendine en ihtiyaç duyduğu kelam besininin hassasiyetle verileceğine güvenmelidir. Elbette tuttuğu elin güvenilir ve kemalat sahibi olması şartıyla.

Öyleyse bilinmelidir ki, bu manaların açılımlarında, bir üst mana açılana dek, talip, anladığı mana üzerinden bakışını oluşturacaktır. Bu bakış, onun seyrinin aşama aşama yükselmesi için gerekli bir basamaktır. Bu basamak olmadan, bir sonraki basamak inşa edilemeyeceğinden; merdivenin bütünlüğü için her basamağın gerekli ve hatta hayati olduğunu hatırlamak gerekir. Zamanı geldiğinde açılacak bir üst mana, yani çıkılacak bir sonraki basamak, kendinden evvelki manaları kapsayan ve aşan bir yapıya sahiptir. Yani, bu mana açıldığında, eski açılımlar yine o anlayış mertebeleri için geçerli olacaktır ve o mertebeler için "hak" olacaktır. Bunlar hiçbir zaman reddedilemez veya denklemden çıkarılamaz. Ancak, üst manayı idrak eden yolcunun "anlayış mabedi", artık bu yeni açılıma göre düzenlenir. Ve bu düzenleme periyodik olarak kendini tekrar ede ede, o mabedi (anlayış) zamanla daha sağlam ve görkemli bir hale getirir.